

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Trestněprávní ochrana před korupcí a její prevence

Criminal protection against corruption and its prevention

Konzultant: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.
Zpracovatel: Mgr. Hana Pánková

Datum uzavření rukopisu: červen 2014

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Trestněprávní ochrana před korupcí a její prevence vypracovala samostatně, řádně jsem citovala všechny použité prameny a literaturu a tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

Dne 20. června 2014

Mgr. Hana Pánková

Podpis:.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému konzultantovi panu
JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., za odborné vedení mé práce,
potřebnou pomoc a cenné odborné rady.

Obsah

Úvod	1
1. Pojem korupce a jeho základní charakteristika	5
1.1 Úvod.....	5
1.2 Základní charakteristika korupce	5
1.3 Klasifikace typů korupce.....	13
1.3.1 Korupce ve veřejné sféře	13
1.3.2 Korupce zasahující do politiky a výkon lobbyingu.....	17
1.3.3 Korupce v soukromém sektoru.....	22
2. Korupce z pohledu kriminologického, zejména aspekt prevence.....	25
2.1 Úvod.....	25
2.2 Prevence korupční kriminality.....	28
2.3 Vybraný preventivní nástroj – institut whistleblowingu	31
3. Korupční delikty z pohledu retrospektivního	34
3.1 Úvod	34
3.2 Říšský trestní zákoník z roku 1852.....	37
3.3 Československý trestní zákon z roku 1950.....	45
3.4 Trestní zákon z roku 1961.....	50
4. Postih korupce de lege lata	55
4.1 Úvod.....	55
4.2 Pojem korupčních trestných činů.....	56
4.2.1 Klasické případy korupce – oblast úplatkářství.....	58
4.2.1.1 Charakteristika a základní pojmy.....	58
4.2.1.2 Úplatkářství v obchodních vztazích	66
4.2.1.3 Skutkové podstaty úplatkářských deliktů.....	70
4.2.2 Vybrané zvláštní případy korupce	75
5. Institut účinné lítosti v oblasti korupčních deliktů	80
5.1 Úvod.....	80
5.2 Česká trestněprávní úprava účinné lítosti v oblasti úplatkářství.....	80
5.3 Německé trestní právo a dobrodiní účinné lítosti pro případy korupce.....	87
5.4 Rakouské trestní právo a dobrodiní účinné lítosti pro případy korupce.....	87
5.5 Slovenské trestní právo a dobrodiní účinné lítosti pro případy korupce.....	88

6. Vybrané zahraniční právní úpravy potírání korupce.....	90
6.1 Úvod.....	90
6.2 Německá trestněprávní úprava potírání korupce.....	91
6.3 Rakouská trestněprávní úprava potírání korupce.....	102
6.4 Slovenská trestněprávní úprava potírání korupce.....	110
7. Vybrané protikorupční nástroje mezinárodního a evropského práva... ..	116
7.1 Úvod.....	116
7.2 Úmluva proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích.....	118
7.3 Trestněprávní úmluva o korupci.....	120
7.4 Smluvní nástroje Evropské unie proti korupci.....	122
Závěr a úvahy de lege ferenda.....	124
Seznam zkratk.....	128
Seznam použité literatury a pramenů	129
Resumé.....	135
Summary.....	136
Klíčová slova/Key words.....	137

ABSTRAKT

Trestněprávní ochrana před korupcí a její prevence

Rigorózní práce nazvaná „Trestněprávní ochrana před korupcí a její prevence“ již svým označením vymezuje úhel pohledu na fenomén korupce, kterým jsem se rozhodla blíže zabývat. Korupci jsem zkoumala z pohledu trestního práva hmotného, i když je nutné podotknout, že v této práci nelze opomenout ani aspekty jiných vědních disciplín, jako jsou sociologie, kriminologie, filozofie a další obory, má-li být pohled na škodlivý jev, jakým korupce bezesporu je, úplný.

Jsem přesvědčena o tom, že zvolené téma je aktuální a potřebné. A to proto, že jediné efektivní a nepřetržitá snaha o potírání korupce může vést k jejímu snižování a zároveň zabránit vzniku negativních následků korupčních jednání. Jedná se zejména o škody v oblasti ekonomické, ačkoli je třeba zdůraznit také negativní vliv korupce na občanskou společnost, kdy např. zapříčiňuje ztrátu důvěry občanů v politiku, veřejnou správu a ve spravedlivé, objektivní, nestranné rozhodování. Pokud totiž nedochází k razantnímu potírání korupce, náležité osvětě občanů o škodlivosti korupce a k prevenci, pak vzniká ve společnosti dojem, že korupce je nezbytnou a nedílnou součástí našeho života.

ABSTRACT

Criminal protection against corruption and its prevention

This doctoral thesis entitled "Criminal Protection against Corruption and its Prevention" defines the point of view of the phenomenon of corruption, which I decided to pursue, with its name itself. I examined corruption from the perspective of substantive criminal law, although it should be noted that this work cannot ignore the aspects of other disciplines such as sociology, criminology, philosophy etc., in order to make view of the detrimental phenomenon of corruption, for it undoubtedly is detrimental, complete.

I am convinced that the chosen topic is relevant and needed. It is so, because only the effective and sustained efforts to combat corruption may lead to its reduction while avoiding the negative consequences of acts of corruption. These are mainly damages in the area of economic damage, although the negative impact of corruption on civil society should be also emphasized, for example corruption causes the loss of public confidence in politics, public administration and in a fair, objective, impartial decisions. If there isn't sharp fight against corruption, appropriate public education about the harmful effects of corruption and prevention, then the impression, that corruption is a necessary and integral part of our lives, raises in the society.

Úvod

„Munera, crede mihi, capiunt hominesque deosque.“

(Ovidius, Umění milovat. – Antický výrok, který lze přeložit následujícím způsobem „Dárkem, to věř mi, si získáš každého z bohů i lidí“; po celý středověk až do novověku kolovalo toto rčení v různých variantách, hovoří se v nich o dárcích i úplatcích, kterými je možno získat přízeň boží, náklonnost soudců, úředníků apod.)¹

Předložená rigorózní práce nese název „*Trestněprávní ochrana před korupcí a její prevence*“. Zvolený název práce limituje rozsah zkoumané problematiky, neboť negativní jev korupce lze nazírat z pohledu různých vědních disciplín. Účelem této práce však bude analyzovat danou problematiku z hlediska českého trestního práva, a to práva trestního hmotného.

Cílem práce je zodpovězení následujících otázek:

- jakým způsobem a v jakém rozsahu je prostřednictvím platného českého trestního práva hmotného poskytována společnosti ochrana před korupčním jednáním;
- jaká opatření byla přijata, popř. by de lege ferenda měla být přijata, k efektivnímu předcházení a zamezování tomuto druhu kriminality?

Ke zvolené problematice budu přistupovat s vědomím toho, že úspěšný boj s korupcí spočívající v jejím snižování (úplné vymýcení korupce ve společnosti je dle mého názoru nereálné) nemůže být efektivní jen na základě aplikace trestněprávních represivních opatření, ale je vhodné a žádoucí zároveň aplikovat celou škálu dalších protikorupčních opatření mimotrestní povahy (zejména opatření výchovná a vzdělávací, disciplinární, legislativní, organizační, institucionální, politická), která budou sehrávat při potírání korupce zřejmě rozhodující roli.

¹ KUŤÁKOVÁ, Eva. *Moudrost věků: lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1988, s. 318.

Hojný výskyt nejrůznějších projevů korupčního jednání v soudobé společnosti nasvědčuje tomu, že zvolené téma je vysoce aktuální, a tudíž existuje reálná potřeba efektivního boje proti korupci, a to rovněž za pomoci prostředků trestního práva, které představují v boji s tímto druhem kriminality významný a účinný nástroj.

Z hlediska systematického jsem si práci rozdělila do sedmi základních kapitol, které jsou dále členěny.

Práci zahajuje úvodní část, která stanovuje hlavní cíl práce, popisuje zvolenou systematiku i metodiku práce a motivaci autora pro výběr korupční problematiky.

Výsledky a základní poznatky plynoucí z bádání autora jsou shrnuty na konci práce, v části závěrečné.

První kapitola objasňuje základní pojem korupce, podává jeho charakteristiku, zabývá se pojetím a uchopením pojmu korupce nejen na území České republiky, nýbrž i v zahraničí.

Druhá kapitola nazírá na pojem korupce z pohledu kriminologického a je věnována zejména aspektu prevence. Smyslem této kapitoly je poukázat na základní směry, kterými by se měla ubírat kontrola tohoto negativního, škodlivého jevu ve společnosti.

Třetí kapitola bude věnována problematice trestního zákonodárství pro boj s korupcí v obecnější rovině, a to z pohledu historie právních úprav této problematiky zejména na našem území.

Čtvrtá kapitola tvoří základ práce, neboť obsahuje podrobnou analýzu platné trestněprávní úpravy potírání korupce v České republice. Pozornost je zde zaměřena zejména na oblast klasických korupčních deliktů, tedy na oblast úplatkářství.

Pátá kapitola navazuje bezprostředně na kapitolu čtvrtou a je věnována v České republice zrušenému institutu účinné lítosti v oblasti korupčních deliktů. Jsou zde rozebrány důvody, které vedly ke zrušení tohoto typu zániku trestní odpovědnosti, a zhodnocen význam účinné lítosti při potírání korupce a možnost jeho znovuzavedení do českého právního řádu. Je zde rovněž provedeno srovnání regulace tohoto institutu v zahraničí, ve vybraných státech.

Šestá kapitola je zaměřena na zvolenou problematiku z pohledu trestněprávní komparistiky. Pro srovnání jsou zde, alespoň v hrubých rysech, představeny vybrané zahraniční trestněprávní úpravy potírání korupce, a to ve Spolkové republice Německo,

v Rakousku a na Slovensku. Jmenované státy byly zvoleny z důvodu blízkých vazeb kulturně-historických. Vycházela jsem rovněž ze svých jazykových schopností nastudovat odbornou literaturu a internetové prameny v jazyce německém.

Poslední, **sedmá kapitola** je věnována mezinárodněprávním aspektům regulace korupční problematiky. Smyslem této kapitoly je upozornit na působení a vliv mezinárodněprávních protikorupčních nástrojů na českou trestněprávní úpravu potírání korupce.

Tato rigorózní práce si klade za cíl podat odborné pojednání o tak často v médiích probíraném tématu současnosti, jako je fenomén korupce, a to z pohledu trestního práva hmotného. Domnívám se však, že fenomén korupce nelze zkoumat izolovaně pouze z pohledu trestněprávního, nýbrž je nutné přihlédnout rovněž k aspektům kriminologickým, historickým, sociologickým, mezinárodněprávním.

Při tvorbě rigorózní práce jsem využila následujících pracovních metod:

- studium odborných pramenů domácích i zahraničních autorů k dané problematice,
- analýza české trestněprávní úpravy potírání korupce a jejího historického vývoje,
- zkoumání a výběr související judikatury.

Během přípravy práce jsem zjistila, že během posledních let byl vydán poměrně hojný počet monografií i časopiseckých článků a odborných pojednání, které se věnují problematice korupce z nejrůznějších úhlů pohledu.²

² CHMELÍK, Jan. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003, 222 s.

PETROVSKÝ, Karel. *Korupce po česku*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007, 192 s.

DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Korupce: projevy a potírání v České republice a v Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, 309 s.

Považuji za nutné závěrem této kapitoly připomenout, že negativní společenský fenomén korupce není zdaleka produktem a neduhem pouze současné společnosti, neboť lze říci, že korupce v lidské společnosti byla přítomna v již dávné minulosti, existuje v současnosti a je velmi pravděpodobné, že se bude vyskytovat i v budoucnosti. Tuto hypotézu potvrzují mezi lidmi kolující ustálená rčení „*Kdo maže, ten jede*“, „*Dary činí člověka slepým*“ či „*Každý je úplatný, záleží jen na výši nabízené částky a okolnostech, za kterých je nabízena*“.

Výše uvedená úsloví vypovídají o tom, že korupční jednání jsou vlastní lidské povaze, úsilí a snažení každého jednotlivce a pravděpodobně každý se ve svém životě s takovým jednáním setká.

Trestní právo by mělo být nástrojem k postihu nejzávažnějších forem korupce, jak v sektoru veřejném, tak i v sektoru soukromém, v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe, která byla výslovně vyjádřena zákonodárcem v § 12 odst. 2 TZ.^{3,4}

Citace § 12 odst. 2 TZ:

„Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“

³ Trestněprávní postih představuje „ultima ratio“, to znamená nejzazší řešení, prostředek poslední instance, krajní prostředek na ochranu společnosti, který nastupuje teprve tam, kde se ukáží ostatní právní a mimoprávní prostředky jako neúčinné.

⁴ Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen zkratka „TZ“).

1. Pojem korupce a jeho základní charakteristika

1.1 Úvod

První kapitola je věnována samotnému pojmu korupce, jeho základní charakteristice a je výchozí kapitolou pro další obsah práce, neboť považuji za nutné si na samém počátku vymezit předmět zkoumání a z tohoto základu vycházet při hledání efektivní trestněprávní úpravy pro boj s korupcí a při navrhování represivních i preventivních opatření.

1.2 Základní charakteristika korupce

Korupční transakci si lze představit jako jakýsi směnný vztah⁵ mezi subjekty korupčního vztahu, který přináší či v budoucnu přinese oběma zúčastněným stranám určité neoprávněné zvýhodnění (neoprávněný prospěch), ať již v podobě materiální výhody, či v podobě výhody jiného druhu, např. protislužby.

Vzhledem k směnnému aspektu korupčních deliktů je míra jejich neobjasněnosti vysoká v porovnání například s majetkovou či násilnou kriminalitou, což je zapříčiněno neexistencí osoby přímo poškozené (oběti), která by měla zájem na odhalení pachatele, a oboustrannou zainteresovaností subjektů korupce na hladkém průběhu korupční transakce. Oba účastníci korupčního jednání jsou trestně postižitelní.⁶

Ačkoli jsme prostřednictvím médií konfrontováni s projevy korupce v hojném počtu, následně zjišťujeme, že k jejímu systematickému odhalování nedochází. Spíše se stává, že občas vyplují na povrch určité nahodilé korupční kauzy, které se dostanou do médií zásluhou neopatrnosti, popřípadě selhání některého článku řetězce.

⁵ *Lze vyjádřit latinským úslovím z období starověkého Říma „do et des“ v překladu „dávám, abys dal“, což vyjadřuje zdařile podstatu korupce.*

⁶ *Korupce se řadí mezi druhy kriminality s nejvyšší mírou latence.*

Pod pojmem latentní (skrytá) kriminalita rozumím takovou trestnou činnost, která nebyla oznámena orgánům činným v trestním řízení, a nestala se tedy předmětem trestního stíhání.

Lidé zapojení do korupčních transakcí často hovoří o tom, že jim nikdo nikdy žádné nezákonné jednání neprokázal. To však není důsledkem neexistence korupčního jednání, ale toho, že korupční jednání je kryto sérií úkonů, které samy o sobě nejsou nezákonné. Jako příklad lze uvést rozhodnutí úředních osob krytá posudky znalců, jejichž motivací je získat odměnu za to, že naleznou zákonnou cestu, jak obejít zákonné regulace. Existují dokonce poradenské firmy, které pro své klienty zajišťují tzv. korupci na klíč, bez rizika a se zárukou.

Tato zjištění jsem čerpala z poznatků a činnosti Nejvyššího kontrolního úřadu.⁷

Ačkoli korupce nemá přímou oběť, má negativní důsledky v podobě finančních škod i škod nemateriálních, které jsou o to závažnější, neboť spočívají ve ztrátě důvěry občanů v politiku, veřejnou správu a ve spravedlivé, objektivní, nestranné rozhodování. Korupce narušuje rovnost příležitostí a rovnost občanskou.

V ekonomické oblasti se škody způsobené korupčním jednáním projevují zejména neehospodárným nakládáním s veřejnými prostředky, parazitováním úzkých skupin na veřejných financích. Projevem korupce v ekonomické oblasti je neehospodárnost.

Korupce však není zdaleka jen problémem veřejného sektoru, ale i sektoru soukromého. Podnikatelé i zahraniční investoři se často potýkají s vysokými náklady na kontrolu zaměstnanců, kteří zneužívají svého postavení ve svůj prospěch na úkor zaměstnavatele.⁸ Škodlivost korupčních jednání je tedy nesporná.

Má se všeobecně za to, že obecně platné definování pojmu korupce je velice obtížné. Podle mého názoru je dokonce nereálné, a to zejména z toho důvodu, že jde o různě chápáný jev v závislosti na území, na kterém korupci zkoumáme (*teritoriální hledisko*), na oboru, v jehož rámci se jevem korupce zabýváme (*oborové hledisko*), a že je třeba zohlednit i vývoj daného jevu v průběhu plynutí času, historii daného institutu (*časové hledisko*), neboť projevy korupčního jednání se samozřejmě měnily a vyvíjely v souvislosti s historickým vývojem.

⁷ KALA, Miloslav. *Korupce. Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, č. 4, s. 4-13.

⁸ KALA, Miloslav. *Korupce. Trestní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, č. 4, s. 4-13.

První pokusy o potírání korupčních jednání a zneužívání moci souvisí s vytvářením struktury státní moci a s ní spojenými státními úředníky již ve starověkých státech (Egypt faraónů, Mezopotámie, antický Řím). V této etapě lidské společnosti musíme hledat prvopočátky právní regulace korupčních praktik.⁹

Za určitý mezník, významný i pro současnost, by bylo možné považovat období konce 19. století a s ním spojenou industrializaci a růst hospodářství jednotlivých států, jakož i soukromých podniků.¹⁰ S tímto procesem hospodářského rozmachu byly nerozlučně spojeny nové motivy pro vznik závažných korupčních jednání. Začaly narůstat pokusy o zajištění si účasti na tomto ekonomickém růstu všemi možnými prostředky v oblasti soukromého i veřejného hospodářství, a bude-li potřeba, pak rovněž za pomoci korupčních prostředků.

Stejná situace se později opakovala po první světové válce a taktéž i po druhé světové válce, kdy středem pozornosti korupčních jednání byl boj o největší zakázky, či dokonce o světové trhy.

Ilustrativním příkladem pro novou vývojovou etapu forem korupčních jednání může být skandál neobyčejného rozsahu zvaný Lockheedská aféra. Společnost Lockheed Corporation byla ve své době největším dodavatelem leteckých armádních technologií ve Spojených státech amerických. Jednalo se o uplácení světového rozměru tímto americkým průmyslovým gigantem v letech 1970 až 1975, kdy v tomto časovém úseku bylo vynaloženo touto americkou firmou na úplatky více než 100 miliónů dolarů, které proudily do kapes politiků, politických stran, vojáků a úředníků, z toho 10 miliónů dolarů bylo vynaloženo na úplatky pro politiky zemí tzv. třetího světa. V Japonsku se nechali dokonce podplatit členové vlády včetně ministerského předsedy a po odhalení tohoto korupčního jednání musel celý kabinet odstoupit.

⁹ Toho důkazem nám mohou být nejstarší dochované právní památky jako například Chammurapiho zákoník či *Leges Ambitues* starého Říma.

¹⁰ CLAUSSEN, Hans Rudolf a Heribert OSTENDORF. *Korruption im öffentlichen Dienst: ein Überblick*. 2. Aufl. Köln: Heymanns, 2002, XII, s. 3.

Korupce může být zneužívána a používána i jako politická zbraň proti politickým soupeřům a v diktátorských zemích se využívá jako prostředek k náhlému převratu. Korupci se daří ve všech formách státních zřízení, jak v totalitních režimech, tak i ve státech ryze demokratických. Korupce nebyla nikdy rozšířena ve světě ve stejném rozsahu, nýbrž v závislosti na vývoji jednotlivých kultur a státních zřízení.

Chápání pojmu korupce se liší podle regionu či teritoria státu, což lze demonstrovat na příkladu České republiky, kde je tento pojem často chápán jako synonymum pro úplatkářství. Z pohledu trestněprávního zahrnuje pojem korupce v České republice jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, jimiž je korupční jednání podle platných trestních předpisů naplňováno.

Ve Spolkové republice Německo je pojem korupce vykládán a chápán mnohem širěji, také jako vydírání ze strany úředníků a politiků, zneužívání postavení a moci, klientelismus¹¹ a nepotismus¹², jinými slovy zvýhodňování známých a příbuzných.

Některé země považují za trestné jen úplatné jednání ve veřejném sektoru, nikoli v sektoru soukromém, kde je uplácení mezi podnikatelskými subjekty běžné a prostředky vynaložené na ně tvoří součást nákladové položky při odečtu daní.¹³

¹¹ Termín klientelismus má svůj původ v latinském slově *cliens* – poslušný. Tímto termínem se označuje jedna z forem korupčního jednání, při které dochází k upřednostňování přátel a spřízněných osob formou známostí, protekcí a zapojením do klientské sítě. Jde o vztahy závislosti mezi klienty a jejich patronem, kdy charakteristickým rysem takto nastolených vztahů je nerovnost zúčastněných stran.

¹² Termín nepotismus pochází z italského slova *nepos* – vnuk. Tímto termínem se označuje jedna z forem korupčního jednání, při které dochází k uplatňování a rozšiřování vlivu určité osoby prostřednictvím dosazování a protežování vlastních příbuzných a oblíbenců na vlivná místa a pozice, kdy vzniká celá síť vzájemně propojených osobních vazeb a kontaktů.

¹³ Ve Spolkové republice Německo byl úplatek mezi podnikatelskými subjekty až do roku 1995 odčitatelnou položkou od daňového základu.

V současnosti je tomu tak jen tehdy, pokud soud nerozhodl, že šlo o korupci. Jednalo se o položku daňově neutrální, neboť firma za pomoci takového úplatku získala zakázku, a tudíž odvedla více daní do státní pokladny.

Při úvahách o podání základní charakteristiky korupce a korupčních deliktů se nabízí otázka:

Jaký je vztah mezi často synonymně používanými pojmy korupce a úplatkářství?

Odpověď zní:

Jde o vztah pojmu obecného a zvláštního.

Pojem korupce je nadřazený pojmu úplatkářství.

Tyto dva pojmy nelze považovat za slova stejného významu.¹⁴

Úplatkářství je jednou z forem korupce, je užším vymezením korupčního jednání. Oba pojmy, úplatkářství i korupce, jsou označením pro celosvětově rozšířené sociálně-deviantní chování člověka. Pojem korupce není jednoduché popsat. I když se jedná o pojem, který je každodenně používán v médiích i v odborné literatuře, je velmi těžké podat jeho definici a jasně ho vyhranit proti pojmu úplatkářství. Význam pojmu korupce lze zkoumat z různých úhlů pohledu a v různých vědních oborech bude různě popisován. Z hlediska lingvistického se slovem korupce odedávna označovalo „*kažení veřejného života*“. Slovo „*corruptio*“ původně znamenalo zkázu, kažení, porušení, rozklad.¹⁵ Samotný termín korupce je latinského původu a je odvozen ze slovního základu „*rumpere*“, což v překladu znamená zlomit, rozlomit, přetrhnout. Latinské slovo „*corruptus*“ v překladu znamená znečištěný, zvrácený, zvrhlý, podplacený.¹⁶

¹⁴Německá odborná literatura označuje pojem korupce (Korruption) jako „Oberbegriff“, tedy nadřazený, pojem ve vztahu k pojmu úplatkářství (Bestechung).

¹⁵DROSDOWSKI, Günther. Duden Deutsches Universalwörterbuch. 2. völlig neu. bearb. u. stark erw. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 1989, s. 921: *přídavné jméno korrupt, překlad korupční, je chápáno jako: a/ úplatný, prodejný nebo jiným způsobem morálně zkažený, a proto nedůvěryhodný (například slovní spojení „zkorumpovaný úředník“), rovněž však ve významu b/ opatřený na základě vztahů závislosti, známostí, příbuzenství, uplácení, vydírání, kdy již určité společenské normy nebo morální zásady nejsou účinné (například slovní spojení „celý systém je korupční“).*

¹⁶NĚMEC, Bohumil. Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. fotoreprint. Praha: Paseka, 2001, s. 1101. *Slovem korupce, korupční v běžném slova smyslu se rozumí jednání, kterým se na určitou osobu působí, aby jednala proti dobrým mravům nebo proti svým povinnostem, ať již úředním nebo morálním. Může zde být působeno jednak penězi a hmotnými výhodami přímo (úplatkářství), popřípadě určitým vlivem mocenským. Nepříznivým následkům korupce snažil se zákonodárce bránit ustanoveními trestními.*

Je velmi zajímavé porovnat chápání pojmu korupce a jeho použití v různých jazykových oblastech. Při tomto srovnání lze vypožorovat zřetelné významové rozdíly. Takové rozdíly se mohou projevit dokonce i v rámci jednoho státu, pokud je jazykově rozdělen, jako je tomu například ve Švýcarsku.¹⁷

Ve francouzském jazykovém znění švýcarského trestního zákona jsou označeny skutkové podstaty úplatkářství s využitím slova *corruption*, zatímco v německém jazykovém znění¹⁸ bychom takový pojem marně hledali. Pojem *corruption* ve smyslu francouzského jazykového znění švýcarské trestněprávní úpravy je však používán pouze jako synonymum pro úplatkářství.

Pro anglický jazykový okruh je příznačné široké chápání slova *corruption*.¹⁹ K překladu výrazu úplatkářství do angličtiny se nepoužívá v první řadě slova *corruption*, nýbrž užšího výrazu *bribery*.²⁰

Používání pojmu korupce v trestních zákonech je typické pro románské jazykové oblasti s poznámkou, že v románských jazycích, jako je například francouzština a italština, je chápání pojmu korupce užší nežli například v České republice či v germánských jazycích.

¹⁷ Ve Švýcarsku existují čtyři jazykové oblasti, tedy i čtyři úřední jazyky – němčina, francouzština, italština a rétorománština.

¹⁸ Ve Švýcarsku platný trestní zákon z 21.12.1937 (*Schweizerisches Strafgesetzbuch*, zkráceně *StGB-CH*).

¹⁹ BLACK, Henry Campbell. *Black's law dictionary: definitions of the terms and phrases of American and English jurisprudence, ancient and modern*. 6th ed. St. Paul: West Publishing, 1990, XIV, s. 303.

slovo *corruption* – korupce vyjadřuje čin provedený s úmyslem získat nějakou výhodu, neslučitelnou s úředními povinnostmi a s právy ostatních. Čin úřední nebo pověřené osoby, která nezákonně a nespravedlivě využije svého postavení nebo funkce k obstarání nějakého prospěchu pro sebe nebo pro jiného v rozporu s právy a povinnostmi ostatních.

²⁰ BLACK, Henry Campbell. *Black's law dictionary: definitions of the terms and phrases of American and English jurisprudence, ancient and modern*. 6th ed. St. Paul: West Publishing, 1990, XIV, s. 200.

Slovo *bribery* se používá ve významu nabízení, poskytování, přijímání, požadování něčeho hodnotného za účelem ovlivnění jednání úředníka při výkonu jeho veřejných povinností. Dále se rozlišuje ještě tzv. *commercial bribery* – obchodní úplatkářství, v souvislosti s nekalou soutěží, získáním neoprávněné výhody si podnik zajišťuje oproti svému konkurentovi nekalým způsobem a uplácením zaměstnanců nebo agentů jeho potenciálního klienta, nebo tzv. *bribery at elections* – úplatkářství při volbách, v souvislosti s trestným činem spáchaným osobou, která voličům poskytuje, slibuje či nabízí peníze nebo jinou hodnotnou věc proto, aby hlasovali určitým způsobem nebo se zdrželi hlasování.

V trestněprávních regulacích států, ve kterých není pojem korupce obsažen v trestním právu jako odborný právní termín (jako je Česká republika), lze tento pojem používat pro označení kategorie trestných činů, které obsahují korupční jednání přímo jako znak skutkové podstaty anebo s korupčním jednáním souvisejí.

Pro složitost a mnohoznačnost jevu korupce se mi proto jeví jako vhodnější charakterizovat základní znaky korupčního jednání nežli se pokoušet o obecně platnou definici.

Níže uvedené znaky musí být naplněny současně pro kvalifikaci určitého jednání jako korupčního:

- *jednání osoby v určitém kvalifikovaném postavení (volený zástupce, úředník ve veřejné správě či pověřená osoba v soukromém sektoru),*
- *zneužití svěřené mocenské pozice a z toho plynoucích možností určitým způsobem jednat k neoprávněnému osobnímu obohacení či obohacení jiných osob,*
- *na takové obohacení neexistuje právní nárok,*
- *souvislost mezi porušením pravidel chování, úplatkem a neoprávněným zvýhodněním.*

Jedním ze znaků korupčního jednání je neoprávněné plnění za získané služby. Toto protiplnění však, vzhledem k často síťovému charakteru korupčních praktik, nemá povahu plnění bezprostředního. Tím je minimalizováno riziko odhalení při předávání hotovosti a zvyšuje se tím míra latence této kriminality.

Charakteristickým znakem pro korupci je vznik škody, která byla způsobena zájmům všeobecným ve prospěch zájmů individuálních prostřednictvím zneužití mocenského postavení. Při korupčním jednání vzniká škoda určitelné skupině osob fyzických či právnických. Poškozeným korupcí může být například daňový poplatník v případě předražené veřejné zakázky či neoprávněně vyplacené dotace anebo konkrétní soused, vedle jehož domu vznikl nevhodně a rušivě vystavený objekt na základě uplaceného stavebního povolení.

Pouze určitá korupční jednání, která můžeme podřadit pod pojem korupce, jsou zákonem zakázána jako nelegální, nedovolená činnost.

Ostatní korupční jednání jsou v rozporu s morálními pravidly.^{21, 22} V oblasti morální je zejména narušena víra občanů ve spravedlnost a rovné zacházení. Příkladem korupčních praktik, které nejsou v rozporu s českým právním řádem a nejsou považovány za protiprávní, ačkoli se často bude jednat o jednání neetická, která lze považovat za variantu korupce, jsou různé formy klientelismu a nepotismu. Klientelistické vztahy se vytváří například tam, kde dochází k propojení politických představitelů s obchodními společnostmi či poradenskými firmami. Příkladem nepotismu je účelové obsazování lukrativních míst obchodně či rodinně spřízněnými osobami.

V této souvislosti je třeba si připomenout možnosti postihu negativních korupčních praktik, na které nedopadá trestní právo, za pomoci jiných nástrojů, ať již na základě regulace jiných právních odvětví, či pravidel vnitropodnikových, směrnic na úřadech, etických kodexů atd. Dále připadají v úvahu sankční opatření politická, jako je odvolání politika z funkce, vyslovení nedůvěry jeho stranou, nezvolení v následujícím volebním období či sankce ze strany společnosti (veřejné demonstrace či kritika prostřednictvím hromadně sdělovacích prostředků).

Pokud bych měla krátce shrnout a uzavřít kapitolu věnovanou základní charakteristice korupce, chtěla bych zdůraznit, že korupce se netýká jen klasického úplatkářství, ale vyskytuje se v mnoha dalších formách jednání, jako jsou nepotismus, klientelismus, formy zneužívání pravomoci, zpronevěra či vydírání. Za korupci lze označit i taková jednání, kdy někdo někomu poskytne neoprávněnou službu a čeká na vhodnou příležitost v budoucnu, kdy ji bude moci obdarovaný vrátit (tzv. jednání do zásoby).²³

²¹ Morálka z lat. *moralitas* (správné chování) znamená celkovou představu správného jednání ve společnosti. Od práva se liší tím, že se nedá soudně vymáhat a za její porušení nejsou stanoveny tresty.

²² HAYEK, Friedrich August von. *Cesta do otroctví*. Praha: Academia, 1990, s. 30

F. A. von Hayek ve své knize *Cesta do otroctví* říká: „Morálka není věcí vkusu. Je to velmi potřebné, avšak nevídané omezení, sdělující nám, které z věcí, jež bychom rádi dělali, dělat nesmíme, máme-li udržet řád, na němž závisí přežití většiny z nás.“

²³ Srovnej PETROVSKÝ, K., *Korupce po česku aneb korupce očima průměrného Čecha*, Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2007, str. 19

1.3 Klasifikace typů korupce

Pro účely této práce považuji za užitečné provést určitou klasifikaci typů korupčního jednání. Jsem si vědoma toho, že nemohu v rámci této podkapitoly zcela a beze zbytku vyčerpat téma typologie korupce; ani to není předmětem mé práce.

Z tohoto důvodu jsem si zvolila jediné kritérium a na jeho základě rozliším formy a oblasti páchání korupce. Tímto rozlišovacím kritériem je sektor a prostředí, v němž ke korupčnímu jednání dochází. Je však třeba mít na paměti, že toto rozlišení bylo zvoleno spíše z důvodu určitého zjednodušení dané problematiky a zejména její přehlednosti, neboť níže uvedené sektory se mezi sebou navzájem ovlivňují a prolínají a vznikají různé kombinace korupčních výměnných vztahů dle zúčastněných subjektů. Tak může docházet ke korupci například mezi politiky a veřejnými úředníky, mezi soukromým sektorem a politickými představiteli či mezi politiky navzájem.

1.3.1 Korupce ve veřejné sféře

Různé formy korupčního jednání v oblasti státní správy a územní samosprávy obcí a měst jsou spojeny se zneužíváním svěřené pravomoci, kterou disponuje osoba v určitém kvalifikovaném postavení. Takovou kvalifikovanou osobou je buď úřední osoba, anebo osoba obstarávající věci obecného zájmu. Pojem úřední osoby je termínem zcela novým, který byl zaveden do českého právního řádu na základě přijetí nového trestního zákoníku.²⁴ Do konce roku 2009 operoval platný trestní zákon s pojmem veřejný činitel.²⁵ Podle důvodové zprávy²⁶ k vládnímu návrhu nového TZ došlo k nahrazení po dlouhá léta používaného pojmu veřejného činitele novým pojmem úřední osoby zejména z důvodu sjednocení terminologie používané mezinárodními dokumenty i většinou zahraničních právních úprav.

²⁴ *Pojem úřední osoby s účinností od 1. 1. 2010 legálně vymezen v § 127 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.*

²⁵ *Pojem veřejného činitele až do 31.12.2009 legálně vymezen v § 89 odst. 9 zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (dále jen zkratka „Tzák“).*

²⁶ *Vládní návrh zákona – trestní zákoník – Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9.*

Pojem veřejného činitele bývá často spojován s komunistickým režimem, což vede k představě, že tento pojem pochází z tohoto historického období našeho státu. Avšak není tomu tak. Pojem veřejného činitele byl poprvé použit v souvislosti s trestním postihem uplácení již v zákoně o úplatkářství z období první republiky. Jednalo se o zákon č. 178/1924 Sb., o úplatkářství a porušování úředního tajemství.²⁷

Ve veřejném sektoru dochází ke korupci nejčastěji mezi soukromou osobou na jedné straně a **osobou úřední** či osobou, která jedná v souvislosti s **obstaráváním věcí obecného zájmu** (věcné hledisko), na straně druhé. Tyto dva pojmy důležité pro korupční trestné činy je třeba si náležitě ozřejmit. Okruh osob, které je třeba považovat za osoby úřední pro účely trestního práva, je stanoven taxativně přímo v TZ prostřednictvím legální definice.²⁸

²⁷ Znění § 6 odst. 1, 2 zákona č. 178/1924 Sb., o úplatkářství a porušování úředního tajemství, ve znění pozdějších předpisů:

§ 6 odst. 1) „Veřejnými činiteli jsou orgány a zaměstnanci státu, země, župy, okresu, obce nebo jiné veřejnoprávní korporace, veřejných podniků, ústavů a fondů.“

§ 6 odst. 2) „Veřejným činitelům uvedeným v odstavci 1. jsou vyjímajíc případy § 5 na roveň postaveny orgány a zaměstnanci bank, spořitelen, záložen a jiných peněžních ústavů, hospodářských a výdělečných společenstev a ústavů povinného pojištění, jiných pak soukromých podniků a ústavů, pokud jsou pod státním dozorem.“

²⁸ Znění § 127 odst. 1 TZ: „Úřední osobou je a) soudce, b) státní zástupce, c) prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci, d) člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci, e) příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie, f) soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce, g) notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař, h) finanční arbitr a jeho zástupce, i) fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.“

§ 334 odst. 2 TZ: „Úřední osobou podle § 331 až § 333 se vedle osoby uvedené v § 127 rozumí též jakákoliv osoba a) zastávající funkci v zákonodárném orgánu, soudním orgánu nebo v jiném orgánu veřejné moci jiného státu, b) zastávající funkci nebo zaměstnání nebo pracující v mezinárodním soudním orgánu, c) zastávající funkci v podnikající právnické osobě, v níž má rozhodující vliv Česká republika nebo cizí stát, pokud je s výkonem takové funkce, zaměstnání nebo práce spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a trestný čin byl spáchán v souvislosti s touto pravomocí.“

Je poněkud překvapivé, že pojem obstarávání věcí obecného zájmu, který je nezbytný pro klasifikaci určitého korupčního jednání spočívajícího v přijetí úplatku či podplacení jakožto trestného činu, není v TZ legálně vymezen. Obsah tohoto pojmu je interpretován a formulován prostřednictvím judikatury a právní nauky. V praxi však dochází k nejednotné aplikaci pojmu obstarávání věcí obecného zájmu na konkrétní případy a z tohoto stavu plyne kritika tohoto nejednotného výkladu. V některých případech je dokonce tento pojem vykládán neurčitě a neúměrně široce.

Domnívám se, že absence zákonné definice tohoto pojmu jehož naplnění je klíčové pro trestné činy úplatkářství není v souladu s postulátem zákonnosti a náležité určitosti trestněprávních norem.²⁹ Výčet trestných činů v trestním zákoníku by měl v souladu s touto zásadou obsahovat nejen trestné činy podle jejich označení, ale především jejich dostatečně určité, jasné a přesné definice. Jedině tak může být zaručena zásada zákonnosti trestněprávního postihu.

Za obstarávání věcí obecného zájmu je soudní praxí³⁰ považována **činnost, která souvisí s plněním úkolů týkajících se věcí obecného zájmu**, tedy nejen rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních a jiných potřeb. **Jde o plnění všech úkolů, na jejichž řádném a nestranném plnění má zájem celá společnost nebo určitá sociální skupina.** Nespadá sem činnost občanů, jež je výlučně projevem jejich osobních práv.

Příkladem činnosti občanů, která nemá povahu obstarávání věcí obecného zájmu, bude např. koupě bytu, výměna bytu či prodej automobilu, rovněž ani při insolvenčním řízení nejde o obstarávání věcí obecného zájmu, ale o uplatňování soukromoprávních nároků, jak bylo judikováno na základě usnesení Nejvyššího soudu.³¹

²⁹ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 57: *Zásada určitosti trestněprávních norem (nullum crimen, nulla poena sine lege certa)*.

³⁰ *Zpráva Trestního kolegia Nejvyššího soudu Československa č. 16/1988 trestní části Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (Tpjř 28/87) s. 168–173.*

³¹ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 7 Tdo 311/2013.*

Bylo judikováno, že v konkrétním případě má povahu obstarávání věcí obecného zájmu výkon funkce fotbalového rozhodčí³² nebo činnost znalce zapsaného v seznamu znalců při podání znaleckého posudku,³³ rozhodování o úkonech lékařské péče, rozhodování o přijetí ke studiu na vysokou či střední školu, výkon funkce rozhodce.

Za velice závažnou a škodlivou považují korupci, která se vyskytuje v souvislosti se získáváním neoprávněných výhod **v oblasti veřejných zakázek**, neboť právě zde dochází k vysokým finančním ztrátám z oblasti veřejných zdrojů. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že dle dostupné judikatury není účast v zadávacím řízení ohledně veřejné zakázky, účast ve veřejné dražbě a účast ve veřejné soutěži považována za obstarávání věcí obecného zájmu, nýbrž se jedná o výkon osobních práv. Proto nelze posoudit aktivní a pasivní úplatkářství v této oblasti podle hlavy X., dílu 3 nazvaného úplatkářství. Jedná se o speciální trestné činy.³⁴

Proč je oblast veřejných zakázek pro podnikatele tak zajímavá, že jsou ochotni pro její získání riskovat korupční jednání?

Důvodem je atraktivnost veřejné zakázky, která svým objemem významně převyšuje standardní obchody. Získání veřejné zakázky představuje pro podnikatele konkurenční výhodu oproti ostatním soutěžitelům na trhu. Výhodnost takové obchodní transakce lze rovněž spatřovat v osobě veřejného zadavatele, který disponuje veřejnými prostředky na daný projekt, tudíž zaručuje vyšší platební jistotu nežli ostatní obchodní partneři. Veřejnou zakázkou se rozumí každý smluvní vztah mezi zadavatelem a dodavatelem, na jehož základě dodavatel poskytuje plnění a naopak zadavatel poskytuje za dodané plnění úplatu. Klíčovým faktorem pro vymezení veřejné zakázky je osoba zadavatele. Zákon o veřejných zakázkách³⁵ rozlišuje tři typy veřejných zadavatelů (veřejný, dotovaný a sektorový zadavatel). Hlavním účelem přísné, speciální právní úpravy zadávacího řízení je především úspora veřejných finančních prostředků a transparentnost zadávacích řízení, jež by měla zabezpečit efektivnost a účelnost vynakládání veřejných prostředků.

³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. října 2009, sp. zn. 7 Tdo 931/2009.

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2010, sp. zn. 3 Tdo 1483/2009, uveřejněné pod číslem 55/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

³⁴ Srov. R 14/1993 Sb. rozh. tr.

³⁵ Zákon č. 137/2006 o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů.

1.3.2 Korupce zasahující do politiky a výkon lobbyingu

„All power tends to corrupt and absolute power corrupts absolutely,“³⁶

napsal John Dalberg-Acton³⁷ v dopise Mandellu Creightonovi, v dubnu 1887.

Překlad: „Všechna moc korumpuje, a absolutní moc korumpuje absolutně.“

Výše uvedený výňatek z korespondence lorda Johna Actona výstižně uvádí kapitolu věnovanou politické korupci, neboť moc v sobě nese potenciál svého nositele korumpovat, zvláště pak moc politická.

Proto také úrodnou půdou pro různé formy korupčních jednání může být výkon lobbyingu³⁸ při schvalování legislativy nebo exekutivních rozhodnutí na půdě parlamentu či vlády, ačkoli samotný lobbying je legitimní a zákonem dovolenou činností. Jedná se oblast společenských vztahů, ve které se setkává sféra veřejná se sférou soukromou.

Pojem lobbying vyjadřuje snahu určitých nátlakových skupin a firem prostřednictvím profesionálních lobbistů, tedy podnikatelských subjektů, ovlivnit ve svůj prospěch politická rozhodnutí, zejména za účelem získání různých výhod v oblasti hospodářských vztahů, velkých státních a veřejných zakázek. Z povahy této činnosti je patrné, že může při lobbyingu vznikat vysoké riziko použití různých forem korupce (podplácení či zavazování objektu lobbyingu v rámci klientelistických vztahů), neboť hodnoty, které získá lobbista pro svého klienta, znamenají často do budoucna vznik značného prospěchu.

³⁶ <http://cs.wikiquote.org/wiki/Moc>.

³⁷ John Emerich Edward Dalberg-Acton (narozen 1834 Neapol – zemřel 1902 Bavorsko), anglický liberální katolík, historik a novinář. V letech 1859–1866 byl poslancem Dolní sněmovny.

³⁸ MADAR, Zdeněk. Slovník českého práva. 1. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 595.

LOBBY – termín z anglického slova – předsín, kuloár, vestibul v budovách britského parlamentu, kde bývají ovlivňováni poslanci. Jde o způsob ovlivňování a získávání poslanců a představitelů různých státních orgánů s cílem dosáhnout toho, aby v parlamentu, ve vládě či jiné složce státního mechanismu obhajovali určité zájmy. Lobbisté jsou zpravidla zástupci silných zájmových seskupení, v jejichž prospěch se snaží ovlivnit parlamentní hlasování pro návrhy zákonů, které jsou pro příslušná seskupení výhodná. Lobbismus je v USA běžný od konce 19. století a později zdomácněl v dalších státech.

Za nejpresnější charakteristiku lobbyingu³⁹ bývá považována definice Luigiho Graziana,⁴⁰ která zní takto:

„Lobbing je specializovaná a odborná reprezentace prostřednictvím široké škály prostředků, které v zásadě vylučují korupční výměnu služeb; ve své povaze velmi odlišná od obecné nesespecializované reprezentace, kterou zajišťují volení zástupci. Jako reprezentant partikulárních zájmů, lobbista dodává informace a technicko-odborné expertízy, které mohou být užitečné a někdy rozhodující při definování legislativní a správní regulace.“

Dovolený lobbying můžeme definovat jako ovlivňování volených zástupců formou přesvědčivých argumentů a formou dodávání odborných informací ohledně projednávaných otázek za účelem prosazování zájmů určitých skupin či firem.

Lobbing se stane korupcí v tom okamžiku, kdy lobbista nabídne za určité rozhodnutí voleného zástupce neoprávněnou majetkovou výhodu či neoprávněnou nemajetkovou výhodu. Zdůrazňuji, že poskytnutá výhoda musí být neoprávněná.

V praxi v konkrétních případech může být velmi obtížné nalézt hranici mezi dovoleným lobbyingem a nelegální korupcí.

Je třeba si položit otázku, co bude neoprávněnou výhodou poskytnutou při lobbyingu? A co naopak lze považovat za výhodu oprávněnou, jejíž poskytnutí nebude nezákonné?

K výše uvedeným otázkám vyjádřil svůj názor autor Lumír Crha prostřednictvím článku, který byl zveřejněn v odborném časopise Státní zastupitelství.⁴¹

K vytyčení hranice mezi dovoleným lobbyingem a korupcí používá hledisko souladu s dobrými mravy volné soutěže politických stran. Vzhledem k tomu, že vymezení dobrých mravů volné soutěže politických stran nenalezneme nikde v českém právním řádu.

³⁹ GRAZIANO, Luigi. *Lobbying, pluralism, and democracy*. Houndmills: Palgrave, 2001, s. 248.

⁴⁰ Luigi Graziano je profesorem sociologie na univerzitě v Turíně, jenž se dlouhodobě věnuje problematice lobbyingu. Luigi Graziano je autorem díla „Lobbying and the Public Interest“.

⁴¹ CRHA, Lumír. *Korupce nebo lobbying*. Státní zastupitelství, 2006, č. 12, Praha: Orac, s. 20 a násl.

Používá analogicky vymezení porušení dobrých mravů hospodářské soutěže.⁴² Na základě těchto kritérií dospěl k závěru, že poslanec může být legálně přesvědčován pouze za pomoci argumentů, programů, získáváním informací k dané problematice. Korupcí bude přijetí naturálního či peněžního daru i přijetí nepolitické funkce či pozice v určitých subjektech. Nepolitickou funkci uvádí autor Crha výslovně z toho důvodu, že přijetí politické funkce v ústavních orgánech lze považovat dle jeho názoru za chování v souladu s dobrými mravy volné soutěže politických stran, neboť se nejedná o ryze osobní prospěch, ale o vlastní výkon politické činnosti, k níž byl poslanci dán mandát jeho voliči.

Jaká opatření je třeba přijmout, aby institut lobbingu mohl obstát v České republice jako součást demokratického politického procesu?

Domnívám se, že lobbing musí být zejména transparentní a legitimní, proto je také ve většině vyspělých států určitým způsobem regulován.

⁴² *Pojem dobrých mravů soutěže je nově regulován v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zkratka ObčZ“), jeho hlavě třetí nazvané Závazky z deliktů, dílu druhém Zneužití a omezení soutěže, oddílu 2 Nekalá soutěž § 2976 Základní ustanovení. Generální klauzule nekalé soutěže stanoví jako nezbytný požadavek pro kvalifikaci jednání jako nekalo-soutěžního rozpor daného jednání s dobrými mravy soutěže.*

Judikatura věnující se výkladu tohoto pojmu: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2006, sp. zn. 32 Odo 189/2005:

„Pojem dobrých mravů zákon obecně nedefinuje. S ohledem na doposud publikovanou judikaturu lze dovodit, že dobré mravy netvoří uzavřený normativní systém. Jsou spíše měřítkem etického hodnocení konkrétních situací a jejich souladu s obecně uznávanými pravidly slušného a poctivého jednání.“

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 29. října 2007, sp. zn. 25 Cm 254/2004:

„I když zákon výslovně nedefinuje pojem dobrých mravů soutěže, lze pod ním rozumět určité všeobecné (tedy v hospodářské soutěži platné), mimoprávní či etické zásady a normy, které jsou kladeny na všechny, kteří se v dané hospodářské oblasti projevují – vyvíjí svoji činnost za účelem dosažení určitého prospěchu, které vymezují, co v dané hospodářské oblasti lze považovat za poctivé, slušné, sledující vlastní prospěch, avšak nepoškozující jiného. Dobré mravy soutěže přitom jako kategorie norem jsou svou povahou objektivní v tom smyslu, že není rozhodné, zda osoba, která v rozporu s dobrými mravy jedná, takové jednání zamýšlela či nikoli, zda bylo jejím záměrem, cílem či úmyslem v rozporu s dobrými mravy soutěže jednat. Tedy dobré mravy soutěže jsou kategorií nezávislou na subjektivním vnímání jednotlivého soutěžitele. Je tedy také nerozhodný motiv tohoto jednání, nýbrž rozhodný je projevený výsledek jednání.“

Smyslem takových regulací je podstatné ztížení nekalých způsobů ovlivňování politiků. V České republice však doposud nebyla vytvořena žádná pravidla upravující lobbying, ačkoli si minulé vlády takový závazek v oblasti věnující se boji proti korupci stanovily. Na základě rozhodnutí vlády z ledna 2013 byly již provedené práce na návrhu zákona o lobbyngu zastaveny.

Namísto zvláštního zákona o lobbyngu vláda **navrhla určitá legislativní opatření, která by měla zprůhlednit legislativní proces a jeho ovlivňování i bez zvláštního zákona:**

- *transparentní přístup veřejnosti do elektronické sbírky připravované legislativy,*
- *zavedení tzv. legislativní stopy, jež umožní sledovat, kdo a jakým způsobem se podílel na přijímání právních předpisů,*
- *lobbyng jako registrovaná živnost. Toto opatření se však týká pouze tzv. profesionálních lobbyistů, nezahrnuje zástupce obchodních společností, kteří rovněž vykonávají lobbyng.*⁴³

Domnívám se však, že de lege ferenda by bylo přeci jenom vhodnější přijmout komplexní právní úpravu lobbyngu formou speciálního zákona. Formy regulace lobbyngu mohou spočívat v povinnosti registrace profesionálních lobbyistů, oznamování jejich příjmů a jejich zdrojů, či dokonce povinné oznamování jejich schůzek a jednání. Zvláštní zákony regulující činnost lobbyistů bychom našli v právním řádu např. Spojených států, Kanady, Polska či Lotyšska. Tyto právní úpravy mají shodnou metodu regulace lobbyngu, a to stanovení povinnosti registrace a zveřejňování jmen klientů.

Na Slovensku byl sice vypracován a předložen k odborné diskusi vládní návrh zákona o lobbyngu již v roce 2005, avšak na půdě parlamentu se jej nakonec nepodařilo prosadit. Tento návrh byl vypracován ve spolupráci s podnikateli v oblasti lobbyngu a vzorem se stala právní úprava platná v USA.⁴⁴

⁴³ *Kroky vedoucí k transparentnímu legislativnímu procesu obsahuje dokument nazvaný „Strategie vlády v boji s korupcí na období let 2013 a 2014“, schválen 16. ledna 2013. Dostupný na www.vlada.cz.*

⁴⁴ *Usnesení vlády Slovenské republiky, číslo materiálu 5809/2005/10.*

Přípravné práce na vládním návrhu zákona regulujícího tuto podnikatelskou činnosti zřejmě souvisely s proklamovaným razantnějším postupem boje proti korupci a efektivnějším odhalováním trestné činnosti související s korupcí. Ve vládním návrhu byla jasně deklarována potřeba právní regulace profesionálního lobbingu jakožto podnikatelské činnosti vykonávané formou volné živnosti v oblasti ovlivňování rozhodovacích procesů na Slovensku, která doposud nijak regulována není.

Cílem zamýšlené regulace bylo vytvořit právní rámec pro výkon podnikatelské činnosti, která představuje způsob komunikace mezi představiteli veřejné moci a lobbisty, kteří prosazují zájmy podnikatelské sféry, tak aby byla docílena zejména náležitá transparentnost takových vztahů a určeny oblasti, ve kterých nebude lobbing přípustný. Právní úprava měla obsahovat jasné stanovení právních povinností a zákazů jak lobbistům při výkonu jejich podnikatelské činnosti, tak veřejným funkcionářům při kontaktu s těmito osobami.

Předpokládalo se rovněž zřízení centrálního seznamu lobbistů vykonávajících lobbing, který by se týkal předpisů a dokumentů schvalovaných slovenskou vládou či národní radou, s tím, že tento seznam by vedla kancelář Národní rady.

Mezi nejpodstatnější zákazy a povinnosti stran zúčastněných na lobbingu z hlediska možných rizik vzniku korupčních jednání patřily následující formulace zákona:

- *zakazuje se lobbistický kontakt za úplatu ve prospěch jiných osob vykonávaný bez živnostenského oprávnění na výkon lobbingu,*
- *lobbista nesmí při lobbování či v souvislosti s ním slíbit či poskytnout osobě ovlivňované (lobbované) žádný dar či jinou výhodu,*
- *taktéž osoba lobbovaná nesmí žádat ani přijmout od lobbisty při lobbování nebo v souvislosti s ním žádný dar či jinou výhodu.*

1.3.3 Korupce v soukromém sektoru

Ačkoli korupce v soukromém sektoru není středem zájmu české společnosti a médií tak jako korupční skandály v politice či ve veřejné sféře, je zcela nezpochybnitelné, že se korupce v této oblasti hojně vyskytuje a způsobuje významné hospodářské škody. Korupce ve sféře soukromoprávní se projevuje navenek zneužíváním pozic k protizákonnému obohacení, a to nejčastěji osobou povinnou jednat v zájmu osoby, kterou je placena a ke které je v právním vztahu. Osoba zneužívající svého postavení jedná namísto toho v zájmu vlastním či v zájmu jiné osoby.

Klasifikace typů korupčního jednání v soukromé sféře⁴⁵ je důležitá pro pochopení výskytu různých forem a typů tohoto nežádoucího a velmi škodlivého jednání.

- **Korupce uvnitř firem, tzv. IN HOUSE**

Pachateli této trestné činnosti jsou vlastníci firem, jejich zaměstnanci a členové statutárních orgánů. Formou korupčních jednání či jednání s korupcí souvisejících je tunelování firem, defraudace a tzv. insider trading.⁴⁶ Terminologií trestního zákoníku půjde o zneužívání informací a postavení v obchodním styku § 255 TZ, poškození věřitele § 222 TZ, porušení povinnosti při správě cizího majetku § 220 TZ, zpronevěru § 206 TZ.

- **Korupce mezi představiteli firmy a jejími zákazníky či dodavateli, tzv. komerční korupce**

Tento typ korupce má obvykle podobu klasických úplatků a provizí.

- **Korupce mezi různými firmami, tzv. konkurenční korupce.**

Tento typ korupce se projevuje navenek uzavíráním různých utajených dohod mezi jednotlivými soutěžiteli na trhu, které mohou poškozovat zákazníky a omezovat hospodářskou soutěž, manipulovat výběrová řízení.

⁴⁵ *Global Corruption Report 2009. Corruption and Private Sector. Transparency International, s. 8.*

⁴⁶ *Insider trading je termín anglického původu pro obchodování s firemními akciemi či jinými cennými papíry osobami, které mají k dispozici dosud neveřejné informace o této společnosti, např. nezveřejněná hospodářská bilance, investiční záměry, fúze s jinou firmou.*

Je třeba předeslat, že právní regulace korupce v soukromém sektoru je poměrně mladá oblast trestního práva ve srovnání s potíráním korupce v sektoru veřejném. Korupční jednání v soukromém sektoru nebyla regulována po dlouhou dobu na mezinárodní úrovni žádnými zvláštními právními normami. Teprve na počátku 21. století se začínají objevovat v mezinárodních dokumentech první kapitoly, které se věnují korupci v soukromém sektoru (zejména ustanovení obsažená v Trestněprávní úmluvě o korupci z roku 1999).

Za první významný počín na poli evropského protikorupčního práva v soukromém sektoru je třeba považovat společnou akci 98/742/ SVV o korupci v soukromém sektoru z roku 1998, která byla nahrazena Rámcovým rozhodnutím Rady 2003/568/SVV o boji proti korupci v soukromém sektoru.⁴⁷ Hlavním posláním těchto dokumentů je zajistit, aby členské státy Evropské unie přijaly taková opatření, aby se aktivní i pasivní korupce v soukromém sektoru staly trestnými činy.

Domnívám se, že v soudobé společnosti nikdo nepochybuje o nutnosti vytvořit účinná a efektivní pravidla potírající korupci také v sektoru podnikatelském. Firemní pravidla podnikání se často zaměřují jen na maximalizaci zisků a image obchodní firmy a používané prostředky k dosahování stanovených cílů jsou voleny bez ohledu na morálku a etické jednání. Proto také nikoho zřejmě nepřekvapí, že častou formou konkurenčního boje mezi jednotlivými subjekty hospodářské soutěže jsou různé formy korupce. Tato nekalá jednání jsou zacílena zejména na získávání finančně zajímavých zakázek a sféry vlivu v oblasti určitého druhu podnikání.

Je však potřebné zdůraznit, že případy korupčního jednání mezi podnikatelskými subjekty navzájem či uvnitř jednotlivých obchodních podniků jsou na prvním místě postihovány a regulovány prostřednictvím soukromoprávních nástrojů.

Jedná se zejména o ustanovení nekalé soutěže v novém ObčZ⁴⁸ a rovněž předpisy pracovněprávní.

⁴⁷ GRIVNA, Tomáš. *Boj proti korupci prostředky evropského práva. Acta Universitatis Carolinae.Iuridica. 2007/2007/131-149, Praha: Karolinum, s. 131–149.*

⁴⁸ *Nekalá soutěž je upravena nově v ObčZ v § 2976–2990.*

V oblasti podnikatelského sektoru představuje korupce závažné narušení rovnosti příležitostí v hospodářské soutěži a zvýšené náklady na získání určité zakázky.

Zajímavá jsou v této souvislosti zjištění, která plynou z průzkumu Hospodářské komory ČR z roku 2007.⁴⁹

Na základě tohoto průzkumu můžeme označit za nejvíce zasažené korupcí následující oblasti soukromého sektoru:

- *oblast rozhodovací činnosti vedoucích pracovníků ve velkých společnostech v oblasti nákupu při rozhodování o výběru dodavatele formou žádosti o úplatek,*
- *oblast rozhodování o nákupu a dodávkách do obchodních řetězců,*
- *oblast rozhodovací činnosti uvnitř velkých stavebních firem, které svěřují podpůrné a vedlejší činnosti jiné smluvní společnosti (subkontraktor), kterými jsou malé stavební firmy či živnostníci (jedná se o tzv. outsourcing),*
- *oblast zdravotnictví a provádění úkonů za úplatek, „příspěvek na lepší péči“ či poskytnutí „sponzorského daru“.*

O trestněprávním postihu korupce v soukromém sektoru bude pojednáno v kapitole čtvrté, věnované podrobnému rozboru platné právní úpravy potírání korupce.

⁴⁹ [Http://www.komora.cz/hlavni-zpravy/anketa-hk-cr-korupce-stale-kvete.aspx](http://www.komora.cz/hlavni-zpravy/anketa-hk-cr-korupce-stale-kvete.aspx).

Jednalo se o anonymní průzkum Hospodářské komory ČR, kterého se zúčastnilo 1166 respondentů z řad jejích členů.

2. Korupce z pohledu kriminologického, zejména aspekt prevence

2.1 Úvod

Dříve nežli přistoupím ke zkoumání korupce z pohledu kriminologie, považuji za potřebné objasnit pojem a předmět zkoumání tohoto vědního oboru.

Kriminologie je nauka o kriminalitě, o jejích pachatelích a obětech, o jejích příčinách a její kontrole.⁵⁰ Samotné slovo „kriminologie“ znamená v překladu „věda o kriminalitě“ a je latinsko-řeckého původu.

Kriminologie patří mezi vědní obory, které bezprostředně souvisejí s trestněprávní naukou. Jedná se o vědní obor, který pro svá bádání hojně využívá poznatky z jiných vědních oborů, zejména ze sociologie, psychologie, psychiatrie, pedagogiky. Proto se o kriminologii hovoří jako o vědě interdisciplinární (mezioborové).

Dalším charakteristickým znakem kriminologie je, že zkoumá kriminalitu jako realitu ve společnosti na základě empirických výzkumů. Jedná se tudíž o vědu empirickou, která spočívá na ověřitelných a opakovatelných pokusech.

Kriminologická bádání mají svoji ustálenou strukturu:

1. Kriminální fenomenologie, jinak řečeno kriminografie

Zabývá se popisováním kriminality, její struktury, forem, způsobených škod, stavu kriminality, popisem pachatelů, obětí atd.

2. Kriminální etiologie

Následuje po popisné části a je zaměřena na vysvětlení geneze kriminality, zaměřuje se na poznání kriminogenních faktorů a příčin kriminality.

3. Kontrola kriminality

Uskutečňuje se formou represe a formou prevence.

⁵⁰ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 15.*

Tolik bych zmínila úvodem o kriminologii obecně a nyní přistoupím k samotnému předmětu mé práce, kterým je korupce jakožto závažná forma kriminality.

Z hlediska kriminální fenomenologie jsem korupci zkoumala již v kapitole první věnované základní charakteristice korupce, proto na ni plně odkazuji.

Kriminologicky významná je etiologie korupce, která se zabývá příčinami vzniku korupčních jednání a je klíčová pro volbu efektivních protikorupčních opatření, tedy pro oblast kontroly korupce.

Prostor pro korupci vytváří a její páchání usnadňují zejména slabá místa v činnosti institucí, jak ve veřejné správě, tak i v soukromém sektoru, jako jsou špatný management, chybějící transparentnost pracovních činností, nedostatečná kontrola i obtížně srozumitelné právní předpisy. Díky rozboru příčin vzniku a průběhu korupčních jednání lze nacházet cesty, jakým směrem by se měla ubírat celospolečenská prevence tohoto jevu.

Prevenčí korupční kriminality rozumíme souhrn nejrozličnějších aktivit, jejichž cílem je odstranění či alespoň oslabení příležitostí a podnětů k páchání korupčních deliktů.^{51, 52}

V oblasti korupční kriminality by měla být aplikována zásada subsidiarity trestní represe obzvláště důrazně. Trestní právo představuje významný nástroj ochrany společnosti před korupčním jednáním, avšak jde pouze o jeden z celé řady protikorupčních nástrojů. Korupční kriminalita patří mezi ty druhy kriminality, pro které je z jejich samotné podstaty⁵³ primární význam prevence, spočívající v soustavném úsilí k omezování kriminogenních faktorů a kriminogenních situací.

⁵¹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 189.

⁵² PETROVSKÝ, Karel, *Korupce po česku*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007, 192 s.

⁵³ Lze uvést zejména konspirativní charakter jednání zúčastněných stran korupčního vztahu, kdy mezi jeho stranami jde o jakýsi akt prodeje či výměny požadovaného prospěchu za poskytnutí majetkové či nemajetkové výhody, na kterou není právní nárok, a v důsledku toho je zde vysoká míra neobjasněnosti a latence korupčních deliktů. Obě strany korupčního vztahu bývají zpravidla spokojeny s výsledkem korupční transakce a nemají žádný zájem na jejím odhalení, proto jsou také korupční delikty často označovány jako skupina trestných činů bez obětí, a proto je také tak důležité se v oblasti tohoto typu kriminality soustředit na prevenci vzniku situací, které mohou představovat obrazně řečeno živnou půdou pro páchání korupčních deliktů.

Základní funkcí trestněprávních protikorupčních opatření je ochrana zájmů společnosti, jakož i práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob před korupčními trestnými činy pomocí trestání již spáchaných deliktů.

Vzhledem k vysoké míře latence⁵⁴ tohoto druhu kriminality je třeba v rozhodující míře aplikovat protikorupční opatření směřující zejména ke snížení příležitostí k páčání korupčních trestných činů. Jedná se zejména o opatření politická, legislativní, disciplinární, organizační, institucionální, výchovně-vzdělávací.

Pokud bych měla navrhnout vhodná a efektivní opatření na ochranu společnosti před korupcí, zvolila bych promyšlené a vzájemně se doplňující kombinace represivních a preventivních antikorupčních opatření, s důrazem na aktivity preventivní.

V tabulce uvádím přehled vybraných zemí světa a jejich protikorupčních programů dle poměru zastoupení represivních a preventivních opatření.

Německo, Rakousko, Velká Británie	Důraz kladen na represi, prevence zastoupena v malé míře.
Irsko, Slovinsko, Portugalsko	Výrazně preferována prevence před represí.
Estonsko, Holandsko, Polsko,	V široké míře zastoupeny jak preventivní, tak represivní opatření, důraz kladen na komplexnost.
Česká republika, Dánsko, Finsko	Minimální využívání jak preventivních, tak i represivních opatření.

Poznámka: Údaje se vztahují na protikorupční programy aplikované v resortu policie.

Zdroj: Monitorovací program Open Society Institute v rámci přípravy vstupu do Evropské unie z roku 2002, dostupné na www.opensocietyfoundations.org.

⁵⁴ *Odhady Organizace spojených národů hovoří pouze o 1 % korupčních jednání, která vyjdou najevo.*

2.2 Prevence korupční kriminality

Prevenčí korupční kriminality (v užším slova smyslu) se rozumí souhrn všech mimotrestních opatření, která si kladou za cíl odstranit či alespoň oslabit kriminogenní faktory tak, aby došlo k zastavení růstu korupční kriminality a jejímu postupnému snižování. O prevenci v užším slova smyslu hovořím proto, že nezahrnuje prevenci represí, neboť i prostřednictvím represe⁵⁵ lze dosáhnout preventivního účinku.

Jako ilustrativní příklad lze uvést trest uložený v rámci represivní činnosti trestní justice, který představuje nejen citelnou újmu pro pachatele trestného činu, ale imanentně v sobě zahrnuje předpoklad nápravy pachatele do budoucna a také důležitý generálně-preventivní účinek. Uložení spravedlivého trestu pachateli korupčního trestného činu by mělo být dosaženo účinku odrazení dalších potenciálních pachatelů od korupční trestné činnosti.

Prevenci korupční kriminality můžeme přehledně klasifikovat do tří kategorií. Rozlišujícím kritériem je adresát preventivních opatření.

1. **Primární prevence** – preventivní opatření mají působit na každého.
2. **Sekundární prevence** – preventivní opatření jsou již cílena na určité skupiny obyvatel, zejména na potenciální pachatele korupce a na kriminogenní situace.
3. **Terciární prevence** – preventivní opatření jsou zaměřena na předcházení kriminální recidivě u pachatele.

Pro sféru korupční kriminality považuji za důležité klást důraz na *primární prevenci*, která spočívá v soustavném a cíleném výchovném působení v oblasti korupční kriminality na společnost a její jednotlivé občany ještě předtím, nežli dojde ke konkrétním korupčním kauzám.

Je třeba zdůraznit význam chování tzv. elit, které jsou často vzorem pro chování ostatních lidí. Politici představitelé, mediálně známé tváře ze sportu či showbyznysu představují často pro ostatní občany vzory chování a předávají jim prostřednictvím prostředků masové komunikace určité hodnoty, názorové postoje, a to i co se týče postojů ke korupci, její škodlivosti pro společnost.

⁵⁵ Slovo „represe“ z latiny znamená „potlačování, zabránění, odveta“.

V oblasti prevence korupce hraje významnou roli vedle náležité osvěty občanů také již konkrétněji cílená preventivní opatření k zamezování příležitostí ke korupčnímu jednání. V této souvislosti hovoříme o *sekundární prevenci*.⁵⁶ Sekundární prevence je orientována na překonání konkrétních kriminogenních situací. Kriminogenní situace mohou nabývat v případě korupční kriminality nejrůznějších podob. Například v Itálii bylo základním důvodem korupčního jednání jako vedlejšího zdroje příjmů mnoha státních úředníků a policistů jejich špatné platové ohodnocení.

Snad nejdůležitější v této souvislosti je fungující *systém kontroly*.

Úředníci, kteří rozhodují o veřejných zakázkách či poskytování nejrůznějších dotací, by měli být častěji vyměňováni, jinak vznikají nežádoucí vazby, které mohou být zneužity ke korupčnímu jednání. Tomuto riziku může být zabráněno pravidelnou výměnou nositelů rozhodovací pravomoci. Jedná se o tzv. *princip rotace*. Negativní stránkou tohoto principu je skutečnost, že je pravidelně nahrazován pracovník již zkušený a znalý problematiky v dané oblasti.

V některých zemích byly zavedeny registry firem (tzv. černé listiny), které se dopustily korupce a pro které platí časově omezený zákaz účasti na veřejných zakázkách. Tento prostředek boje proti korupci se ukázal být poměrně účinným.

Jako příklad lze uvést Spolkovou republiku Německo, ve které existují na úrovni jednotlivých spolkových zemí zemské registry. Zemské registry jsou v současné době již považovány za nedostatečné a je vyvíjen tlak na politiky, zejména ze strany neziskových organizací (např. Transparency International Deutschland), aby byl zřízen spolkový centrální korupční registr (das Bundeszentralregister) pro celou zemi.

Do budoucna je zvažována i existence centrálního registru proti korupci pro celou Evropskou unii.⁵⁷

⁵⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 190.

Sekundární prevence je orientována na rizikové skupiny potenciálních pachatelů nebo potenciálních obětí a na kriminogenní situace.

⁵⁷<http://www.transparency.de/Wirtschaft>.

Pokud bych měla jmenovat významné kriminogenní faktory, které možnost páčání korupčních jednání významným způsobem usnadňují, uvedla bych nedostatky v přijaté legislativě, zejména příliš vágní formulace právních ustanovení, koncentrování rozhodovacích pravomocí v určité oblasti pouze do jedné ruky bez možnosti efektivní kontroly, absence sankcí za překračování pravomocí. S ohledem na uvedené spouštěcí mechanismy korupce patří mezi důležitá preventivní opatření přijetí takových zákonů a jiných právních předpisů, které se budou varovat zmíněných nedostatků a budou regulovat chování státních zaměstnanců a úředníků způsobem minimalizujícím příležitosti ke korupci v oblasti výkonu veřejné správy a zároveň zajišťujícím potřebnou transparentnost v tomto sektoru.

V některých případech má korupce jakousi samosignalizační schopnost, kdy tomu, že pravděpodobně proběhlo korupční jednání, nasvědčují nejrůznější indicie (úředník si tzv. začne žít nad poměry, má nedostatky v evidenci, ve spise, kvalitě rozhodnutí, či jde o nestandardně rychlá vyřízení správního řízení, úřední osoba není schopna prokázat původ nabytého majetku atd.). Jedná se o **tzv. indikátory korupce**, které naznačují, že může docházet ke korupčnímu jednání.⁵⁸

Indikátory možné korupce	Projekty nejsou řádně odůvodněny.
	Nejasný rozsah veřejných zakázek, nejasný účel a kritéria pro výběr.
	Prosazování neobvyklého postupu bez zjevných důvodů.
	Rozdílné rozhodnutí v obdobné věci u odlišných subjektů.
	Urychlení vydání určitého rozhodnutí.
	Získání výhody, na kterou není nárok.
	Zánik povinnosti, kterou je nutno plnit.
	Využívání externích poradců a znalců k podložení rozhodnutí.
	Bránění přístupu veřejnosti k informacím.
	Změny, ztráty úředních dokumentů.
	Neodůvodněné navýšení ceny nebo hrazení prací, které nebyly provedeny.
	Nedostatečné kontrolní mechanismy.
	Porušování pravidel proti podjatosti, styky zaměstnanců úřadu s účastníky řízení.

⁵⁸ KALA, Miloslav. *Korupce. Trestní právo*, 2013, č. 4. Praha: Wolters Kluwer, s. 4-13.

2.3 Vybraný preventivní nástroj – institut whistleblowingu

Do poslední podkapitoly věnované kriminologickému pohledu s důrazem na prevenci korupce jsem zařadila u nás nově diskutovaný institut whistleblowingu.

Důvodem výběru tohoto protikorupčního nástroje, určeného jak k prevenci korupce, tak i k jejímu potírání, je jeho zvažované uzákonění do české právní úpravy. Proto je namístě pojem whistleblowingu ozřejmit a zvážit jeho efektivnost při potírání korupce.

Samotný termín nemá adekvátní český ekvivalent a jeho původ musíme hledat v Anglii.

Jako whistleblower byl označován ten, kdo písal na píšťalku, aby na něco upozornil.⁵⁹

V současné době tímto pojmem rozumíme užitečné jednání oznamovatele (informátora), který upozorní na nevhodné jednání na pracovišti, které není v souladu s etickými kodexy, či je dokonce nezákonné. Jedná se o situace, kdy stávající či bývalý zaměstnanec upozorní na nekalé praktiky na pracovišti, které ohrožují veřejný či jiný obecný zájem a dějí se často s vědomím zaměstnavatele.

Jedná se dle mého názoru o efektivní nástroj sloužící jak k prevenci korupce, tak i k jejímu potírání. Avšak je třeba si uvědomit, že tento institut vznikl a má svou dlouholetou tradici v anglosaském právním systému. Využívá se hojně zejména ve Spojených státech Amerických.⁶⁰ Použití tohoto institutu se osvědčilo rovněž ve Velké Británii.⁶¹

Přenesení cizího právního institutu do českého právního řádu, který tento institut nezná, může s sebou přinést četné problémy při jeho aplikaci v konkrétních případech. Podle průzkumu provedeného nevládní organizací Transparency International není zavedení tohoto institutu vnímáno ve společnosti jednoznačně pozitivně. Celá čtvrtina respondentů vnímá oznamovatele spíše negativně jako udavače či „potíživistu“.⁶²

⁵⁹ Pojem vychází z anglického sousloví „to blow the whistle“ – zapískat na píšťalku a má evokovat představu varovné píšťalky, která zazní, když se nehraje podle pravidel.

⁶⁰ Institut whistleblowingu byl poprvé uzákoněn v USA již v roce 1863 v zákoně False Claim Act.

⁶¹ V roce 1998 byl přijat ve Velké Británii zákon nazvaný Public Interest Disclosure Act na ochranu oznamovatelů.

⁶² CÍSAŘOVÁ, E., NAVRÁTILOVÁ, Z., HOŘEJŠ, N., BEŇO, P. Whistleblowing a ochrana oznamovatelů v České republice, Transparency International Česká republika. Listopad, 2009.

Evropské státy, jako jsou Nizozemí, Belgie a Francie, přijaly speciální komplexní legislativu na ochranu oznamovatelů, avšak je nutno přiznat, že v praxi tyto zákony nefungují. Většina evropských států řeší tuto problematiku v rámci pracovního a trestního zákonodárství formou zavádění oznamovacích mechanismů a poskytováním zvýšené ochrany oznamovatelům.

Vzhledem k tomu, že počet zjištěných případů korupce v České republice, které jsou předmětem trestního stíhání, zdaleka neodpovídá realitě, je zřejmé, že dosavadní protikorupční opatření pro efektivní odhalování korupce a její prokazování korupce jsou nedostatečná. Z tohoto důvodu se hledají i zcela nové nástroje, které by usnadnily odhalování a prokazování korupční kriminality a v ideálním případě zároveň působily preventivně vůči potenciálním pachatelům. Takovým novým protikorupčním nástrojem by se snad i v podmínkách České republiky mohl stát de lege ferenda právě institut whistleblowingu.

Práce na včlenění tohoto nového institutu do českého právního řádu započaly dne 21.11.2012 schválením věcného záměru zákona na ochranu oznamovatelů trestných činů (whistleblowing) vládou České republiky. Bylo rozhodnuto, že k inkorporaci whistleblowingu do platné právní úpravy dojde prostřednictvím **novely tzv. antidiskriminačního zákona**.⁶³

Pro podmínky České republiky byl vymezen pojem whistleblowing ve vládním dokumentu nazvaném „Analýza whistleblowingu a ochrana oznamovatelů korupčního jednání.“⁶⁴

Podle tohoto dokumentu je třeba rozumět pod pojmem whistleblowing následující jednání:

„Takové jednání zaměstnance, který upozorní příslušný orgán na trestné jednání na svém pracovišti, které se pravděpodobně děje s vědomím jeho nadřízených a které zároveň směřuje proti veřejnému zájmu, s tím, že oznamovatel jedná v dobré víře.“

⁶³ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

⁶⁴ Analýzu whistleblowingu a ochrany oznamovatelů korupčního jednání přijala vláda svým usnesením č. 409 ze dne 13. června 2012. Dostupná na <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-temata/Analýza-whistleblowingu-a-ochrany-oznamovatelů.pdf>.

Z uvedené definice je zřejmé, že vláda České republiky zvolila širší pojetí whistleblowingu, které se nevztahuje pouze na ochranu oznamovatelů úplatkářských trestných činů, nýbrž whistleblowing je chápán jako nástroj pro prevenci a odhalování protiprávního jednání včetně korupce a podvodů na pracovišti.

Navrhovaná ochrana oznamovatelů protiprávních jednání na pracovišti spočívá v ochraně před odvetnými opatřeními ze strany zaměstnavatele a zahrnuje právo domáhat se u soudu, aby bylo od viktimizace⁶⁵ upuštěno, rovněž i obrácení důkazního břemene v případném soudním sporu. Tato ochrana by byla poskytována zaměstnanci, který oznámí trestněprávní jednání a dále spolupracuje s příslušnými orgány v rámci řízení.

⁶⁵ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 143.

„Viktimizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou.“

Rozlišujeme viktimizaci primární, mající souvislost s trestným jednáním, a viktimizaci sekundární, vznikající až v návaznosti na již předtím ukončený trestný čin.

V případě navrhované ochrany oznamovatelů je myšlena ochrana před sekundární viktimizací, aby oznamovateli trestného jednání na pracovišti po jeho oznámení nebyla způsobena další újma, například zastrasováním či jiným odvetným opatřením ze strany pachatele, např. podáním trestního oznámení pro trestný čin pomluvy.

3. Korupční delikty z pohledu retrospektivního

3.1 Úvod

Nežli přistoupím k samotné analýze stávající právní úpravy, provedu krátký exkurz do historie právních úprav potírání korupčních jednání na území českého státu. Prostřednictvím této kapitoly bych chtěla zohlednit historické zkušenosti a vývojové tendence boje proti korupci na našem území.

Zmapuji časový úsek více než 150 let, který naplňují celkem tři významné kodifikace trestního práva hmotného platné na území českého státu.

Historický exkurs započnu v době, kdy byl český stát součástí Rakouské monarchie. Tehdy na našem území platil říšský trestní zákoník (dále jen zkratka „ŘTZ“), přijatý jako zákon trestní dne 27. května 1852, z. ř. č. 117, jehož autorem byl rakouský právník a politik Hye von Glunek.⁶⁶

ŘTZ z roku 1852 byl nahrazen novou kodifikací trestního práva hmotného v době poválečné, v době zcela jiné politické a společenské situace. Jednalo se o tzv. socialistický trestní zákon č. 86/1950 Sb., přijatý Národním shromážděním.

Třetím a zároveň posledním trestním kodexem, kterému se budu v této kapitole věnovat, je do 31. prosince 2009 platný trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (dále jen zkratka „Tzák“), formulovaný na počátku šedesátých let.

⁶⁶ Anton Freiherr Hye von Glunek (1807–1894) byl rakouský právník a politik, který se stal v roce 1867 ministrem spravedlnosti Rakouska-Uherska.

Prvopočátky potírání korupčního jednání souvisejí se vznikem prvních civilizací, státních seskupení a s nimi neoddělitelně spojenými státními úředníky. Vzhledem k tehdejšímu propojení majestátu vládce s božskými principy musíme hledat první zmínky o odsouzení úplatků právě v náboženských textech.

Příkladem nám může být Starý zákon, kniha Exodus, kde nalezneme tato slova:

*„Nepřijmeš úplatek, neboť úplatek oslepuje ty, jež vidí, a podvrací jednání spravedlivých.“*⁶⁷

Protikorupční ustanovení obsahoval Chammurapiho zákoník ze Starobabylonské říše, zákonodárství starověké Indie, Athén či Říma.

Od makedonského krále Filipa II. (356–336 před Kristem) pochází výstižný výrok charakterizující tehdejší zkorumpované myšlení vladařů:

*„Žádné hradby nemohou být dosti vysoké, aby je nebylo možno překonat s oslem plně naloženým zlatem.“*⁶⁸

Zejména Římská říše proslula obchodováním s úřednickými hodnostmi a tituly. Základy trestání korupčních deliktů je třeba hledat v materii římského trestního práva. Pozdější středověká praxe byla ovlivněna právě tímto právem.

Římské právo neznalo v období rané římské republiky žádný vlastní korupční delikt. Trestný čin označovaný jako CRIMEN REPETUNDARUM, spočívající ve vydírání provinciálů správcem provincie při výkonu úřadu, lze považovat za jakéhosi předchůdce korupčních deliktů a tento delikt měl v tomto období Římské říše původní význam „špatná magistrátní správa“ (správa měst). Tento delikt dosáhl teprve v době císařství speciálního významu úplatkářství.

Postupné rozšíření Římského impéria a nárůst případů úplatkářství držitelů moci v provinciích zapříčinil nutnost zavedení detailnější zákonné úpravy, kterou bylo přijetí LEX SERVIA. Tento zákon již obsahoval jednak zákaz přijímání darů všemi městskými úředníky (konsul, praetor atd.) a jednak ustanovení povolující dary, jejichž hodnota však nesměla překročit určitou stanovenou sumu.

⁶⁷ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: včetně deuterokanonických knih: český ekumenický překlad. 3. přeprac. vyd., 1. vyd. v ČBS. Praha: Česká biblická společnost, 1993, 1007, s. 151.

⁶⁸ KUŤÁKOVÁ, Eva. Moudrost věků: lexikon latinských výroků, přísloví a rčení. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1988, s. 201.

V roce 59 před Kristem přinesl LEX JULIA významné změny a zpřísnění stávající regulace potírání korupce. Dá se říci, že se již jednalo o *speciální trestní zákon římského práva proti uplácení*, kdy dary směly být přijímány do určitého stanoveného maxima (centum aurei – 100 zlatých mincí), z tohoto ohraničení byly vyňaty dary příbuzných, rovněž bylo povoleno přijímání maličností. Tento zákon reguloval danou problematiku po celou dobu Římského císařství. V římské soudní praxi se vyskytovaly případy odsouzení kvůli přijímání darů poměrně často. V případě trestného činu z doby římského státu označovaného jako CRIMEN REPETUNDARUM šlo o postih úplatkářského jednání, které nezahrnovalo přijímání maličností, tzv. ESCULENTUM POTULENTUM. Pozoruhodné je, že římský právní řád již diferencoval hodnotu darů magistrátům (nejvyšším úředníkům), kdy byly dokonce stanoveny přesné hodnotové hranice povolených darů – tzv. regulační metoda.⁶⁹ Metodě přesného stanovení hodnotové hranice povolených darů lze vytknout nutnost stálého srovnávání peněžní úrovně, se zřetelem k tomu, že stanovení určité peněžní sumy mělo podstatně vyšší cenu pro nižší úředníky nežli například pro místodržící provincií. Kriminalizována byla římským trestním právem rovněž volební korupce, tedy CRIMEN AMBITUS, trestný čin, který byl zejména na konci republiky velmi rozšířen.

O tom, že podplácení voličů patřilo tehdy k římskému národnímu folklóru, a zároveň o neúčinnosti postihu svědčí celá řada zákonů, které byly zaměřeny na jeho potírání a zaváděly zároveň stále přísnější tresty. QUAESTIO DE AMBITU byla zřízena panovníkem Sullou a stíhala tento trestný čin desetiletým zákazem ucházet se o magistratury.

V období *dominátu* se v souvislosti změnami struktury státních orgánů a způsobů jejich osazování změnily také některé trestné činy. AMBITUS nyní postihoval uplácení při získávání dvorských úradů a také případy protiprávních žádostí o přidělení úradů, které by byly zastávány podruhé. CRIMEN REPETUNDARUM byl namířen proti jakémukoli zneužití moci státním úředníkem a zodpovídal se podle něj dokonce i velitel, který neoprávněně udělil vojákovi dovolenou.⁷⁰

⁶⁹ MERGES, Hans Dieter. *Die Strafausschließungsgründe der Bestechungsdelikte*. Tübingen: Copy-Center, 1995. XVIII, 182 s.

⁷⁰ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd.* Praha: Beck, 1995, XXII, s. 331.

3.2 Říšský trestní zákoník z roku 1852

V období platnosti tzv. prvního moderního trestního zákona⁷¹ na našem území, v době existence rakouského soustátí, byl kladen důraz na kriminalizaci korupčního jednání v sektoru veřejném.

Výjimkou byl trestněprávní postih korupčního jednání ve formě aktivního i pasivního úplatkářství v rámci řízení vyrovnávacího či řízení konkursního v ustanovení § 486b ŘTZ. Objektem deliktu nazvaného „*rejdy za zřízení vyrovnávacího nebo konkursního*“ byla ochrana správnosti úpadkového a vyrovnávacího řízení, rovněž i právo věřitelů na rovnoměrné rozdělení podstaty.

Pro oblast veřejného sektoru byla obsažena právní úprava potírání korupce v § 101 až 105 ŘTZ. Skutkové podstaty těchto deliktů byly označovány tehdejší právní teorií jako **delikty úřední**. Delikty úřední byly charakterizovány dvěma základními znaky:

- *porušením zvláštní povinnosti úřadu,*
- *mohly být spáchány pouze osobami v postavení úředníků.*

Tehdejší právní teorie striktně rozlišovala **vlastní delikty úřední**, které mohly být spáchány výlučně speciálně vymezeným subjektem, a **nevlastní delikty úřední**⁷², které byly trestné, i když je spáchala jiná osoba nežli osoba v postavení úředníka; pokud se však takového deliktu dopustila osoba se zvláštním postavením, projevila se tato okolnost ve zvýšené trestní sazbě.

Pro delikty úřední bylo klíčové ustanovení § 101 odst. 2 ŘTZ, které legálně definovalo pojem úředníka:

„Za úředníka pokládá se má ten, kdož mocí příkazu veřejného, přímo nebo nepřímo daného, je povinen obstarávati práce vládní, ať je pod přísahou čili nic.“

⁷¹ Trestní zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, obsahoval již jen hmotné právo a zavedl trichotomii trestných činů, zločiny, přečiny a přestupky, podle vzoru práva francouzského.

⁷² Nevlastním deliktem úředním se rozuměla např. zpronevěra v úřadě, utržení v úřadě, porušení listovního tajemství.

„*Za práce vládní*“ byly považovány všechny věci veřejné, které se obstarávají jménem státu v zájmu veřejném. „*Úředníky*“ ve smyslu říšského trestního zákona se rozumějí například ministři, úředníci státní, zemští, samosprávní, obecní starostové, přísedící soudů, členové volebních komisí, zaměstnanci železnic (nikoli však soukromých), duchovní, pokud vedou matriky, učitelé a profesori při zkouškách.⁷³

Mezi delikty úřední upravené v § 101–105 ŘTZ patřil zločin „*zneužití moci úřední*“, kriminalizující jednání úředníka státního či obecního, který jakýmkoliv způsobem zneužije moci jemu svěřené⁷⁴, za tím účelem, aby někomu, ať je to stát, obec, nebo jiná osoba, způsobil škodu, ať již se k tomu dal svěst zisťností, nebo jinak.

V § 104 ŘTZ byla kriminalizována pasivní forma úplatkářství prostřednictvím zločinu nazvaného „*braní darů ve věcech úředních*“.⁷⁵

Objektivní stránka této skutkové podstaty spočívala ve dvou typech jednání:

- „*Dá-li se úředník poskytnutím daru nebo podobné výhody či takovým slibem pohnouti k tomu, aby podle své úřední povinnosti konal svůj úřad, tedy pokud by bez takového daru nebyl tak učinil. Takové jednání je však podle tohoto ustanovení trestné jedině v případě, že jde o výkon spravedlnosti nebo o propůjčování služby nebo rozhodování věcí veřejných.*“
- „*Přijme-li úředník dar nebo výhodu či jejich slib, za tím účelem, aby svůj úřad vykonal stranicky⁷⁶, tedy aby jej vykonal v něčí prospěch nebo na něčí škodu jinak, než podle své povinnosti. Takovéto jednání je trestné, ať jde o jakýkoliv úřední výkon.*“

⁷³ MILOTA, Albert. Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice: právo hmotné. Kroměříž: Gusek, 1926, XXIII, 498 s.

⁷⁴ WEYR, František a Jiří HOETZEL. Slovník veřejného práva československého. Repr. původního vyd. z r. 1948. Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 811.

„*Zneužitím moci*“ se rozumí její užití jiným způsobem, nežli velí úřední povinnost, tedy i nejednati tam, kde je povinnost jednati.

⁷⁵ ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 362 s.

⁷⁶ WEYR, František a Jiří HOETZEL. Slovník veřejného práva československého. Repr. původního vyd. z r. 1948. Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 655.

„*Stranickostí* je již situace, kdy úředník projevuje k některé straně blahovůli, která se nesnáší s jeho povinností, například soudce by připustil k přísaze stranu, které to soudní řád nedovoluje.“

K problematice zločinu „*brání darů ve věcech úředních*“ existovala v období první republiky bohatá judikatura^{77, 78}, která se v konkrétních kauzách vyjadřovala k jeho jednotlivým znakům.

Aktivní forma úplatkářství, tedy poskytování úplatku, byla upravena v § 105 ŘTZ, nazvaném „*svádění ke zneužití moci úřední*“. Jako zločin bylo podplácení kvalifikováno pouze pro případy vyjmenované přímo v zákoně, pakliže pachatel měl v úmyslu svést soudce nebo státního zástupce, anebo v případech rozhodování ve věcech veřejných jakéhokoliv úředníka, dary ke stranictví nebo k porušení úřední povinnosti.

Skutková podstata zločinu „*svádění ke zneužití moci úřední*“ dle § 105 ŘTZ byla ve vztahu speciality k případnému svádění k zneužití moci úřední podle § 101 ŘTZ a náležela jí přednost. Návodem nebo nedokonaným sváděním k zločinu podle § 101 byl jen takový čin, při kterém bylo užito jiného prostředku nežli daru.

Na tomto místě bych ráda učinila poznámku týkající se obdobné konstrukce skutkových podstat úředních deliktů v ŘTZ z roku 1852 s konstrukcí skutkových podstat obsažených ve v současnosti platných trestněprávních úpravách úředních deliktů v Rakousku a v Německu.⁷⁹

⁷⁷ Rt 1266 Rozhodnutí KR I 1444/23 (Vážný 1923) – „*Stranictvím*“ ve smyslu § 104 trestního zákona (*brání darů ve věcech úředních*) jest každé poskytnutí výhod úředníkem osobě, na niž se vztahuje jeho úřední povinnost, přiči-li se tyto výhody zákonným neb úředním předpisům a značí porušení služebních povinností uložených mu těmito předpisy. Jednalo se konkrétně o případ vězně odpýkávajícího si svůj trest v trestnici na Pankráci, kterému bylo dozorcem trestnice za poskytnutí peněžitých darů, jakož i jiného prospěchu spočívajícího v pohoštění od manželky tohoto vězně, umožněny a poskytovány tímto dozorcem v rozporu s jeho služebními povinnostmi nedovolené výhody (přinášení pokrmů a cigaret od manželky vězně a déle trvající ponechání vězně a jeho manželky o samotě i donášení dopisů). Toto popsané jednání dozorce trestnice bylo kvalifikováno soudem jako zločin dle § 104 trestního zákona, a nikoli jako pouhý nešvar, podléhající pouhému stíhání disciplinárnímu.

⁷⁸ Rt 2756 Rozhodnutí Zm II 409/26 (Vážný 1927) – Zločinu *brání darů ve věcech úředních* se může dopustiti nejen úředník, který v té které veřejné záležitosti rozhoduje bezprostředně, nýbrž také ten, jenž rozhodnutí připravuje nebo při něm spolupůsobí, třeba jen vyšetřováním a připravováním podkladů potřebných k takovému rozhodnutí. Podstatným předpokladem je vždy, by tu byla účast při vyřizování veřejné záležitosti.

⁷⁹ O rakouské platné trestněprávní úpravě úředních deliktů je pojednáno v podkapitole 6.3., o německé platné trestněprávní úpravě úředních deliktů je pojednáno v podkapitole 6.2.

K významným změnám a novinkám v trestněprávním postihu korupčního jednání dochází po vzniku samostatné Československé republiky ve 20. letech 20. století. Ačkoli byl v době etablování nového československého státu recipován dosavadní platný právní řád rakouský a uherský, usilovala odborná právnická veřejnost za podpory tehdejších politických představitelů o nahrazení recipovaného právního řádu vlastními, novými kodifikacemi v jednotlivých oblastech právních odvětví a zároveň byly prováděny četné změny převzatého právního řádu, ať již formou novelizací, nebo přijímáním nových dílčích zákonů.

Po vzniku samostatného československého státu se stále častěji ozývaly hlasy v řadách odborné veřejnosti požadující vypracování zcela nového, jednotného trestního zákona pro Čechy a Slovensko, který by nahradil trestní rakouský zákon z roku 1852 a uherský trestní zákon z roku 1878, o čemž svědčí i Přípravná osnova československého trestního zákona o zločinech a přečinech z roku 1926, (dále jen zkratka „Přípravná osnova“).⁸⁰

Přípravná osnova kodifikace trestního práva hmotného obsahovala všeobecné vymezení pojmu veřejného úředníka následujícím způsobem:

„Veřejným úředníkem je ten, komu byl zákonem nebo po zákonu svěřen úkon moci veřejné.“

Dle znění Přípravné osnovy spočívala skutková podstata **aktivního úplatkářství** v nabídnutí, slíbení či poskytnutí majetkového prospěchu veřejnému úředníku, popřípadě veřejnému orgánu, zatímco skutková podstata postihující **úplatkářství pasivní** v tom, že pachatel se zvláštním postavením přijme, dá si slíbit či požaduje majetkový prospěch.

Obě formy úplatkářství, pasivní i aktivní, musely směřovat za tím účelem, aby orgán moci veřejné porušil svou povinnost. Pouze u zvlášť vymezené kategorie úředníků a soudců bylo takové jednání trestné i v případě, že se nejednalo o porušení úřední povinnosti.

⁸⁰ HÁCHA, Emil, Jiří HOETZEL, František WEYR a Karel LAŠTOVKA. *Slovník veřejného práva československého*. Repr. pův. vyd. z r. 1934. Praha: Eurolex Bohemia, 2000, VI, s. 900.

Hlavní příčinou toho, proč osnova z let 1926 nebyla uvedena v život, byly důvody ekonomické, související se vznikem světové hospodářské krize. Členy vzniklé komise pro reformu trestního práva a jeho unifikaci byli tehdejší nejznámější teoretici trestního práva, Dr. August Miřička, Dr. Jaroslav Kaplan, Dr. Albert Milota, Dr. Josef Prušák.

Dle odůvodnění Přípravné osnovy bylo toto rozlišení zvoleno z toho důvodu, aby u určité kategorie osob (zvláště vymezení úředníci a soudci) bylo zabráněno již pouhému podezření z úplatnosti, které by mohlo vzniknout v případě, pokud by tyto v zákoně specifikované subjekty přijaly majetkový prospěch, aby učinily rozhodnutí zákona vyhovující. Jinak však bylo úplatkářství, nešlo-li o porušení povinnosti úřední, dle přípravné osnovy trestné jen disciplinárně.

Je zřejmé, že přípravná osnova z roku 1926 již nepočítala s tak široce pojatou trestněprávní úpravou postihu úplatkářství, která byla obsažena v zákoně č. 178/1924 Sb., o úplatkářství a porušování úředního tajemství, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o úplatkářství“).⁸¹ Delikty uzákoněné zákonem o úplatkářství byly ve vztahu k deliktům přísněji trestným podle ŘTZ v poměru subsidiarity. Subsidiárního, mírnějšího ustanovení dle zákona o úplatkářství se v daném případě použilo pouze tehdy, pokud spáchaný skutek nebylo možno kvalifikovat dle ustanovení primárního, obsaženého v říšském trestním zákoně. Delikty dle zákona o úplatkářství měly charakter přečinů a naplňovaly znaky jak pasivního, tak i aktivního úplatkářství. Do právního řádu byl zaveden na základě § 6 zákona o úplatkářství **zcela nový termín, a to pojem veřejného činitele**, pouze však pro účely tohoto zákona. Pojem veřejného činitele zahrnoval značně širší okruh osob nežli pojem úředníka dle § 101 odst. 2 ŘTZ.

Znění § 6 odst. 1, 2 zákona o úplatkářství:

odst. 1) „Veřejnými činiteli jsou orgány a zaměstnanci státu, země, župy, okresu, obce nebo jiné veřejnoprávní korporace, veřejných podniků, ústavů a fondů.“

odst. 2) „Veřejným činitelům uvedeným v odstavci 1. jsou vyjímajíc případy § 5 na roveň postaveny orgány a zaměstnanci bank, spořitelny, záložen a jiných peněžních ústavů, hospodářských a výdělečných společenstev a ústavů povinného pojištění, jiných pak soukromých podniků a ústavů, pokud jsou pod státním dozorem.“⁸²

⁸¹ *Zákonodárce přijal tehdy zákon o úplatkářství v důsledku silného tlaku veřejnosti, který byl způsoben tehdejšími sensačními úplatkářskými aférami. Snad nejznámější aférou té doby se stal finanční skandál senátora Karla Práška. Na počátku 20. let 20. století, v době, kdy byla nahrazena bývalá německá státní byrokracie českým úřednictvem, stala se masivní korupce státní správy pro poměry v nové republice takřka příznačnou.*

⁸² *Definice veřejného činitele obsažená v § 6 odst. 2 zákona o úplatkářství se nevztahovala na případy § 5 tohoto zákona, tedy na porušování úředního tajemství.*

Je zřejmé, že tímto legislativním počinem došlo k značnému **rozšíření okruhu možných pachatelů pasivního úplatkářství**, kdy takového deliktu se nadále mohl dopustit nejen veřejný úředník, ale i zaměstnanec soukromých podniků pod státním dozorem, z čehož vyplývá, že zákon vlastně chránil i úkony nemající charakter veřejnoprávní.

Rozsah postihu a kriminalizace úplatkářského jednání na základě zákona o úplatkářství vynikne při srovnání právní úpravy obsažené v říšském trestním zákoně, ve kterém byla úplata za výkon úředních povinností v souladu se zákonem trestána jen u úředníků určité význačné kategorie, například soudců, zatímco zákon o úplatkářství stanovil trestnost takového jednání pro všechny osoby v postavení veřejného činitele.

Trestná tedy byla jak úplata za jednání veřejného činitele proti jeho povinnosti, tak i úplata za jednání veřejného činitele v souladu s jeho povinnostmi.⁸³

Zákon o úplatkářství již výslovně stanoví pro případ přijetí či poskytnutí **prospěchu pouze nepatrného**, že takové jednání není trestné, ledaže by byl takovým činem dotčen veřejný zájem. Tehdejší judikatura Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních *k pojmu nepatrného prospěchu* zaujala právní názor⁸⁴, že nepatrnost prospěchu je pojmem relativním, který je třeba posuzovat vzhledem ke všem okolnostem případu. Tento pojem není přímo totožný s pojmem spropitného, třebaže spropitné se často může považovat za prospěch nepatrný.

Citace z tehdejší judikatury:

*„Nepatrným prospěchem je výraz vděčnosti, odměna za ochotu, takový poskytnutý prospěch musí být nepatrný objektivně, nikoliv jak se jeví zúčastněným stranám. Ani ze zákona o úplatkářství samého, ani z procesu jeho vzniku nebylo možno vyvodit názor, že úplatek je nepatrný, je-li úměrný námaze a ztrátě času a výdajům příjemce poskytnutého úplatku.“*⁸⁵

⁸³ NS ČSR – Zm IV 21/32 (č. 4587/33 Sb. rozh. tr.) – skutková podstata přečinu podplácení není dána, byl-li veřejnému činiteli slíben neb poskytnut dar po skončení jeho úřední činnosti v určité věci.

⁸⁴ Rozhodnutí NS ze dne 14.3.1929, Zm I 771/28.

⁸⁵ NS ČSR – Zm I 233/30 (č. 4160/31 Sb. rozh. tr.) – Každý peněžitý dar, pokud nepředstavuje prospěch jen zcela nepatrný, pokud se týče dar tohoto druhu, mající hodnotu peněžní, poskytovaný veřejnému činiteli z důvodů jeho služby a ve vztahu k jeho služebním úkonům, jest již sám o sobě závadný a proto nepřijatelný, a nemůže býti označován za zvyklost, jež by měla býti omluvou.

Zákon o úplatkářství používající pojem nepatrnosti neuváděl žádná hlediska, z nichž by bylo možno dovozovat znak nepatrnosti úplatku. Vodítkem za této situace mohla být pouze zpráva ústavně-právního výboru, která hovořila o tom, že nemají být postihovány nepatrné služby a dary spíše z vděčnosti, spropitné a jiné nepatrné služby, které jsou již tak obvyklými, že se nad jejich poskytováním nikdo nepozastavuje, a rovněž i judikatura Nejvyššího soudu.

Novinkou v právním řádu na základě zákona o úplatkářství bylo stanovení trestnosti jednání spočívajícího v prodávání vlivu u veřejného činitele.

Jednalo se o případ uplácení určité osoby za to, že užije svého vlivu u veřejného činitele, podmínkou však bylo poskytnutí úplaty nikoli nepatrné. Dle tehdejší judikatury⁸⁶ nezáleželo na tom, o jaký vliv jde, zda rodinný, milostný, společenský či úřední. Čin je trestný i v případě, že veřejný činitel, u něhož pachatel intervenoval, jednal správně, rovněž není třeba, aby intervent skutečně měl nějaký vliv na veřejného činitele, stačí, že užití vlivu je předstíráno, třeba jen konkludentně. K spáchání tohoto přečinu dle tehdejší judikatury postačovalo, že uplatňování vlivu na veřejného činitele bylo předpokládáno, zamýšleno, a nebylo třeba, aby skutečně k jeho uplatnění došlo, tím méně, aby takové uplatnění vlivu mělo slíbený účinek.⁸⁷

V souladu s tímto výkladem byl i pozdější legislativní vývoj institutu úplatné intervence.

Ve vládním návrhu zákona o úplatkářství (tisk 4583 poslanecké sněmovny z roku 1924) byla označena za trestnou *osoba třetí*, která si dá za souhlasu veřejného činitele slíbit či poskytnout majetkový prospěch. Počítalo se *s jakousi dohodou* mezi příjemcem úplatku a dotčeným veřejným činitelem, a tím i pokročilejším stupněm naznačeného nebezpečí. Avšak ústavně-právní výbor poslanecké sněmovny považoval navrhované ustanovení týkající se prodávání vlivu u veřejného činitele za příliš úzké, a proto bylo upuštěno od předpokladu přítomného nebo budoucího souhlasu veřejného činitele.

⁸⁶ Rozhodnutí NS 4362, Vážný.

⁸⁷ Rozhodnutí NS ze dne 14.3.1929, Zm I 771/28.

V období první Československé republiky byl přijat samostatný zvláštní *zákon proti nekalé soutěži č. 111/1927 Sb.*, který mimo jiné obsahoval skutkové podstaty přečinů aktivního i pasivního úplatkářství **v oblasti hospodářského styku**. Objektem těchto deliktů byla ochrana čistoty hospodářské soutěže.⁸⁸

Pasivními subjekty těchto deliktů byli zaměstnanci hospodářských podniků. K poskytnutí či přijetí daru či jiného prospěchu muselo dojít v hospodářském styku za tím účelem, aby bylo nekalým postupem zaměstnance hospodářského podniku docíleno přednosti při soutěži na újmu jiných soutěžitelů.

Dobová judikatura⁸⁹ k zákonnému termínu nekalý postup uvádí, že jde o takové jednání, které odporuje povinností zaměstnance a je v rozporu s dobrými mravy, zejména půjde o nedodržení smlouvy.

⁸⁸ Po stránce procesní byly stíhány oba tyto úplatkářské delikty v hospodářské soutěži na soukromou žalobu, kterou bylo třeba podat do 6 neděl ode dne, kdy se oprávněný dozvěděl o deliktu a o pachateli. Institut soukromé žaloby na našem území existoval až do roku 1950. Soukromou žalobou se rozumělo právo poškozeného, kterému vznikla soukromo-žalobným trestným činem újma, obrátit se žalobou přímo na trestní soud, a to i bez součinnosti s veřejným žalobcem.

⁸⁹ Rozhodnutí NS 3783, Vážný.

3.3 Československý trestní zákon z roku 1950

Trestní zákon č. 86 z roku 1950 bývá označován jako první československý trestní zákon (dále jen „československý trestní zákon“), neboť oproti předešlé právní úpravě se vztahoval na celé území Československé republiky, na osoby civilní i vojenské a nahradil všechny dosavadní předpisy trestního práva.

Nově vzniklou kodifikaci trestního práva hmotného musíme posuzovat a hodnotit v souvislosti se zcela jinými, diametrálně odlišnými politickými i společenskými poměry poválečné doby. Tehdejší zákonodárce hledal inspiraci při tvorbě nové trestněprávní kodifikace v sovětské trestněprávní nauce a základních zásadách socialistického trestního práva.⁹⁰

Dosavadní právní úprava postihu úřednických deliktů obsažená v říšském trestním zákoně z roku 1852 byla nahrazena zcela odlišným pojetím postihu této trestné činnosti. Bylo opuštěno doposud používané **hledisko statusové neboli subjektivní**⁹¹ při vymezení subjektu pasivního úplatkářství, které vyžadovalo určité kvalifikované postavení osoby přijímající úplatek,⁹² a nahrazuje jej pojem „*rozhodování věcí obecného zájmu*“, tedy **kritérium objektivní**. Nadále byl při vymezení subjektu pasivního úplatkářství kladen důraz na obsahovou náplň jeho činnosti a tento nově zvolený přístup byl zachován v určitých dobových modifikacích pro právní úpravu postihu úplatkářství až do současnosti.

⁹⁰ *Trestní zákon z roku 1950 byl ovlivněn Stalinovou tezí o zosťování třídního boje v období socialismu, v návaznosti na tuto tezi mělo trestní právo výrazně represivní roli, bylo zpolitizováno. Docházelo k výraznému rozšíření kriminalizace protispolečenských jednání, kdy spáchání trestného činu se chápalo jako vyjádření nesouhlasu s politickým zřízením a zákon stanovil za spáchání trestných činů dlouhodobé tresty odnětí svobody. V roce 1956 po smrti Stalina došlo k novelizaci trestního zákona, zejména za účelem odstranění některých nepřiměřených trestů.*

⁹¹ *Kritérium subjektivní vychází z právní povahy subjektů daného právní vztahu, kritérium objektivní vychází vždy z konkrétní činnosti subjektů daného právního vztahu.*

⁹² *Pojem úřední osoby dle trestního zákona č. 117/1852, či pojem veřejného činitele dle zákona o úplatkářství č. 178/1924, či pojem veřejného úředníka dle Přípravné osnovy z roku 1926.*

Postih úplatkářství byl systematicky zařazen v československém trestním zákoně, do hlavy 3, nazvané „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“, oddílu 4, pod nadpisem „*Úplatkářství*“. Oddíl 4 obsahoval základní i kvalifikované skutkové podstaty tří trestných činů (§ 181 až § 183):

1. *přijímání úplatku,*
2. *podplácení,*
3. *nepřímého úplatkářství.*

Čtvrtý oddíl uzavíralo zvláštní ustanovení věnované účinné lítosti.⁹³

Obligatorním znakem skutkových podstat pasivního a aktivního úplatkářství bylo přijetí či poskytnutí úplatku pachatelem „*v souvislosti s rozhodováním věcí obecného zájmu nebo s výkonem takového rozhodnutí.*“ Tento znak byl v dosavadním vývoji trestního práva na území českého státu něčím zcela novým, avšak přetrval v pozměněné podobě až do dnešních dní.

⁹³ *Znění § 181 československého trestního zákona:*

Přijímání úplatku: „*Kdo v souvislosti s rozhodováním ve věcech obecného zájmu nebo s výkonem takového rozhodnutí přijme nebo si dá slíbit úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok a trestem peněžitým. Kdo za okolností uvedených v odstavci 1 žádá úplatek, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři měsíce až tři léta a trestem peněžitým. Odnětím svobody na jeden rok až pět let a trestem peněžitým bude pachatel potrestán, dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 nebo 2 jako veřejný činitel.*

Znění § 182 československého trestního zákona:

Podplácení: „*Kdo jinému v souvislosti s rozhodováním ve věcech obecného zájmu nebo s výkonem takového rozhodnutí poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok a peněžitým trestem. Odnětím svobody na tři měsíce až tři léta a trestem peněžitým bude pachatel potrestán, dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 vůči veřejnému činiteli.*

Znění § 183 československého trestního zákona:

Nepřímé úplatkářství: „*Kdo žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo za to, že již tak učinil nebo, kdo jinému z takového důvodu úplatek poskytne, nabídne nebo slíbí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok a trestem peněžitým.*

Znění § 184 československého trestního zákona:

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti: „*Pro podplácení a nepřímé úplatkářství není trestný ten, kdo úplatek poskytne, nebo slíbí jen proto, že byl o to požádán, a učiní o tom dobrovolně bez odkladu oznámení prokurátoru nebo orgánu národní bezpečnosti.*“

Právní formulaci znaku „*v souvislosti s rozhodováním věcí obecného zájmu nebo s výkonem takového rozhodnutí*“ a jeho formulačním obměnám v pozdějším období byla vždy vytýkána vágnost a neurčitost, což mělo za následek poměrně časté rozdíly ve výkladu, jakož i praxi při jeho aplikaci.

Pro padesátá léta minulého století, období platnosti prvního československého trestního zákona, byl charakteristický extenzivní výklad věcí obecného zájmu.

Pro trestní sankce hrozící za přijímání úplatku, podplácení a nepřímé úplatkářství v tomto období bylo charakteristické, že nebyly nijak diferencovány a pro všechny typy úplatkářského jednání obsažené v základních skutkových podstatách byly stanoveny zákonodárcem stejně, a to tak, že pachatel bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok a trestem peněžitým. Pouze pro případ pasivního úplatkářství spočívajícího v žádosti o úplatek byla stanovena trestní sankce přísnější.

Pokud byl úplatek poskytnut veřejnému činiteli za okolností zákonem stanovených či veřejný činitel přijal za těchto okolností úplatek, byla tímto jednáním naplněna kvalifikovaná skutková podstata, která byla spojena s vyšší trestní sazbou.

V československém trestním zákoně bychom našli, vedle oddílu čtvrtého, obsahujícího právní úpravu potírání úplatkářství ve věcech rozhodování věcí obecného zájmu, ještě jedno **zvláštní ustanovení postihující úplatkářství ve specifické oblasti, a to při výkonu hlasovacího práva.**

Trestný čin úplatkářství při volbách obsažený v § 156 československého trestního zákona obsahoval dvě základní skutkové podstaty.

Jmenovaného trestného činu se mohl dopustit kdokoli, kdo poskytl, slíbil či nabídl majetkový prospěch jinému za to, že vykoná či nevykoná volební právo vůbec či v určitém smyslu nebo určitým způsobem.

Rovněž mohl být potrestán ten, kdo v souvislosti s výkonem volebního práva žádal, přijal nebo si nechal slíbit majetkový prospěch.

Hrozící sankce za tato jednání byla shodná se sankcemi za úplatkářství obecně.

Při interpretaci nově vytvořených ustanovení trestního zákona určených k potírání úplatkářství soudy vycházely ze **znění důvodové zprávy**⁹⁴ k tomuto zákonu, která podávala k úplatkářské problematice následující výklad:

„Pod společným názvem úplatkářství se ve čtvrtém oddílu postihují všechny druhy nekalého jednání v těch věcech, kde je naprostá objektivita nezbytná. Přijímání a poskytování úplatku poškozuje řádný chod státního a hospodářského aparátu a snižuje důvěru pracujícího lidu v něj. Tento pozůstatek kapitalistického řádu nutno potírat účinnou trestní hrozbou. K důsledné ochraně čistoty veřejného života nutno rozšířit trestnost úplatkářství i na osoby, které – i když nejsou veřejnými činiteli – obstarávají věci obecného zájmu, tak například bude trestný obchodník nebo zaměstnanec podniku, který za úplatek schovává obhospodařované zboží pro zákazníka.“

Z výňatku znění důvodové zprávy je zřejmá tehdejší politická vůle o co nejširší výklad a pojetí pojmu „rozhodování ve věcech obecného zájmu“, který nadále zahrnoval i oblast rozhodování v oblasti hospodářské sféry. Pro ilustraci extenzivního výkladu pojmu rozhodování ve věcech obecného zájmu budu citovat rozhodnutí krajského soudu, které bylo uveřejněno ve Sbírce rozhodnutí československých soudů. Jedná se o rozhodnutí krajského soudu v Českých Budějovicích z 1. 11. 1951, 3 Tk 206/51:

Popis skutkového stavu věci: „Obviněný jako vedoucí prodejny národního podniku Nový byt (prodej nábytku) přijal v roce 1950 v několika případech peněžité i věcné dary (krůta) od zákazníků, kterým prodal nábytek, ačkoli nebyli přednostními uchazeči. V téže době nebyli – jak bylo zjištěno v několika případech – uspokojeni přednostní uchazeči.“

Právní věta: „Trestného činu přijímání úplatku podle § 181 odst. 1, 2 tr. zák. se může dopustit ten, kdo není veřejným činitelem. Dopustí-li se tohoto činu veřejný činitel, podléhá přísnější trestní sazbě podle § 181 odst. 3 tr. zák.“

Po subjektivní stránce stačí, jestliže si pachatel uvědomil nebo mohl uvědomit, že majetkový nebo jiný prospěch mu byl poskytnut nebo slíben v souvislosti s rozhodováním věcí obecného zájmu nebo s výkonem takového rozhodnutí a že s tím souhlasil.“

Z odůvodnění: „K důsledné ochraně čistoty veřejného života nutno rozšířit trestnost úplatkářství i na osoby, které i když nejsou veřejnými činiteli – obstarávají věci obecného zájmu (tak například bude trestný obchodník nebo zaměstnanec podniku, který za úplatek schovává obhospodařované zboží pro zákazníka).“

⁹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. (online). Dostupné na <http://psp.cz/eknih/194ns/tisky/t0472-09.htm>.

K problematice úplatkářství jsem z dostupné dobové judikatury vybrala následující dvě rozhodnutí, která neztrácejí svůj význam ani pro současnou platnou právní úpravu:

Rozhodnutí krajského soudu v Brně ze 17.10.1951, 3 Tk 137/51

Právní věta: „Trestný čin podplácení podle § 182 tr. zák. je dokonán i tehdy, jestliže úplatek, určený pro jiného v souvislosti s rozhodováním věci obecného zájmu nebo s výkonem takového rozhodnutí, je pachatelem předán prostředníkovi.“

Odůvodnění: „Jestliže úplatek je tomu, kdo ve věci rozhoduje, poskytnut, nabídnut, slíben pomocí prostředníka, je čin dokonán již tím, že pachatel úplatek dá, resp. se s prostředníkem dohodne o nabídce či slibu, jež má zprostředkovat. To plyne z toho, že k dokonání činu stačí i pouhé nabídnutí či slib úplatku, a že za nabídnutí či slib nutno považovat i projev pachatele vůči prostředníkovi. Zákon nežadá výslovně, aby nabídka došla též sluchu podpláceného, rozhodující je, že nabídka úplatku je jemu určena. Protože pak byl čin dokonán už tím, že obviněný se s pachatelem o věci dohodl a jemu předal úplatek pro rozhodujícího veřejného činitele, je pro posouzení věci jako dokonání trestného činu podplácení podle § 182 odst. 2 tr. zák. nerozhodné, že nebylo zjištěno, co pak pachatel ve věci podnikl, popřípadě nepodnikl nic a úplatek si ponechal.“

Též podle platné právní úpravy je trestné jednání spočívající v podplácení za pomoci prostředníka.⁹⁵ Jednání, které naplňuje skutkovou podstatu trestného činu podplácení, se může pachatel dopustit sám anebo i prostřednictvím jiné osoby, jejíž trestní odpovědnost bude posuzována podle formy a míry účasti buď jako spolupachatelství, nebo účastenství.

Rozhodnutí krajského soudu v Praze z 12.10.1951, 18 Tk 211/51

Právní věta: „K naplnění skutkové podstaty tr. činu podplácení podle § 182 odst. 1 tr. zák. stačí, jeli úplatek jinému poskytnut, nabídnut, slíben vůbec v souvislosti s rozhodováním ve věcech obecného zájmu: trestnost takového jednání se proto neomezuje na podplácení toho, kdo sám v konkrétní věci rozhoduje nebo na případy, kde pachatel chce úplatkem neoprávněně docílit pro sebe výhodu. Rozhodováním ve věcech obecného zájmu není jen konečné rozhodnutí příslušného orgánu ve věci samé, ale i jakékoli předběžné rozhodování (vyjádření, doporučení) orgánu jiného.“

⁹⁵ § 332 zákona č. 40/2009 Sb.: „Kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek.“

3.4 Trestní zákon z roku 1961

Až do konce roku 2009 platný trestní zákon č. 140/1961 Sb. formulovaný na počátku šedesátých let, vycházel z tehdejší politické představy, že společnost vstoupila do nového socialistického stádia vývoje. Zákonodárce usiloval o nahrazení represe výchovným působením na odsouzeného.

Problematika úplatkářství jako jedné z hlavních výsečí korupčních deliktů byla upravena v hlavě třetí nazvané „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“ oddílu třetím pod nadpisem „*Úplatkářství*“ (§ 160 až § 163).⁹⁶

Základní konstrukce skutkových podstat trestných činů přijímání úplatku, podplácení a nepřímého úplatkářství zůstala zachována z doby platnosti trestního zákona z roku 1950, avšak našli bychom i několik novinek a změn, které bych ráda na tomto místě zmínila.

Oproti předešlé právní úpravě došlo k přeformulování jednoho z klíčových znaků skutkových podstat pasivního a aktivního úplatkářství, obratu „*v souvislosti s rozhodováním věcí obecného zájmu nebo s výkonem takového rozhodnutí*“.

⁹⁶ Znění § 160 trestního zákona č. 140 z roku 1961:

Přijímání úplatku: „Kdo v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu přijme nebo si dá slíbit úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti, kdo za okolností uvedených v odst. 1 úplatek žádá, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na tři léta. Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 nebo 2 jako veřejný činitel.“

Znění § 161 trestního zákona č. 140 z roku 1961:

Podplácení: „Kdo jinému v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu poskytne, nabídne anebo slíbí úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok anebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.“

Znění § 162 trestního zákona č. 140 z roku 1961:

Nepřímé úplatkářství: „Kdo žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo za to, že již tak učinil, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Kdo z důvodu uvedeného v odst. 1 jinému poskytne, nabídne, slíbí úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok anebo nápravným opatřením.“

Znění § 163 trestního zákona č. 140 z roku 1961:

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti: „Trestnost podplácení a nepřímého úplatkářství zaniká, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán a učinil o tom dobrovolně bez odkladu oznámení prokurátoru nebo bezpečnostnímu orgánu.“

Stávající definice byla nahrazena jednodušší zákonnou formulací „*v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu*“, která zůstala zachována v nezměněné podobě v trestním zákoníku až do současnosti.

Významnou změnou bylo odstupňování výše a druhu trestů hrozících za spáchání korupčních deliktů dle jejich závažnosti a společenské nebezpečnosti. Zákodárce začal při stanovení sankcí diferencovat mezi jednotlivými skutkovými podstatami úplatkářských deliktů, a to tím způsobem, že pro případ aktivního úplatkářství byly stanoveny tresty mírnější, spočívající v trestu odnětí svobody až na jeden rok nebo v nápravném opatření⁹⁷ nebo v peněžitém trestu, zatímco v případě pasivního úplatkářství pachateli hrozil přísnější, alternativně stanovený trest odnětí svobody až na dvě léta nebo nápravné opatření nebo zákaz činnosti.

Z výše uvedeného je patrné, že problematika výše a druhů trestů za úplatkářská jednání byla v porovnání s trestním zákonem z roku 1950 mnohem lépe propracována a výše trestu byla odstupňována podle závažnosti a společenské škodlivosti úplatkářského jednání, což přispělo k spravedlivějšímu trestání pachatelů trestných činů.

Trestní zákon z roku 1961 platil po dobu 48 let, proto zřejmě nikoho nepřekvapí skutečně rozsáhlý počet novelizací tohoto zákona, které však z velké části souvisely se změnou ve společnosti, v politice a v hospodářské sféře po roce 1989.⁹⁸

V následující části práce chci poukázat na nejdůležitější změny trestního zákona z roku 1961, které jsou významné z pohledu postihu korupčních trestných činů:

Na základě novelizace Tzák zákonem č. 557/1991 Sb. byly do právního řádu inkorporovány zcela nové skutkové podstaty trestného činu *pletich při veřejné soutěži a veřejné dražbě*, rovněž i trestného činu *pletich při řízení konkursním a vyrovnávacím*. Tato nově kriminalizovaná jednání jsou v určité modifikované podobě součástí právního řádu dodnes.

⁹⁷ Druh trestu nazvaný nápravné opatření upravoval § 43 Tzák.: „Nápravné opatření se vykonává na svobodě. Odsouzený je povinen po dobu trestu vykonávat práci za podmínek stanovených soudem.“

⁹⁸ Pouze sedm novelizací spadá před rok 1989. Po roce 1989 až do jeho zrušení bylo provedeno celkem 71 novelizací trestního zákona z roku 1961.

Potřeba trestněprávně reagovat na určitá nekalá jednání při veřejné soutěži a veřejné dražbě byla prvotně vyvolána průběhem procesu tzv. malé privatizace, při kterém docházelo k nejrozličnějším pletichám (nekalým jednáním – vyhrožování, zastrašování a nabídky úplatků). Znakem těchto skutkových podstat je buď přímo korupční jednání, anebo to, že s korupcí přímo souvisejí. Tento trestný čin můžeme zařadit bezesporu mezi korupční delikty. K trestným činům úplatkářským je v poměru speciality, viz judikát.⁹⁹

Objektivní stránka trestného činu pletichy při řízení konkursním a vyrovnávacím spočívá přímo v korupčním jednání, a to pasivním či aktivním úplatkářství. Jedná se o delikt korupční, který je ve vztahu speciality k deliktům úplatkářským, neboť speciální skutková podstata pletich v řízení konkursním a vyrovnávacím má zúžený rozsah v poměru k obecné skutkové podstatě úplatkářství dle § 160–162 trestního zákona z roku 1961, viz judikát.¹⁰⁰

Při řízení konkurzním a vyrovnávacím nejde o obstarávání věcí obecného zájmu, ale o uplatňování soukromoprávních nároků. Na základě novely provedené zákonem č. 296/2007 Sb. byla provedena terminologická změna. Pojem konkursní a vyrovnávací řízení byl nahrazen pojmem insolvenční řízení, pojem konkursní správce pojmem insolvenční správce.

⁹⁹ Judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 14/93: „Nabídnutí značné finanční částky účastníkovi dražby za to, aby z veřejné dražby odstoupil, není trestným činem podplácení ani přípravy k podvodu. Po účinnosti zák. č. 557/1991 Sb. takový čin naplňuje znaky trestného činu pletich při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 128c písm. b) tr. zákona.“

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. 8 Tdo 708/2009, uveřejněné pod číslem 40/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek: „Skutková podstata trestného činu pletich při řízení konkursním a vyrovnávacím podle § 256b odst. 3 tr. zák. je ve vztahu speciality vůči trestnému činu přijímání úplatku podle § 160 odst. 1, 2 tr. zák. Proto je jejich jednočinný souběh vyloučen a jednání správce konkursní podstaty, který si nechal slíbit úplatek za to, že dodatečně uzná již dříve popřenou pohledávku věřitele, lze posoudit jako trestný čin pletich při řízení konkurzním a vyrovnávacím ve smyslu § 256b) odst. 3 tr. zák. Správce konkursní podstaty není veřejným činitelem ve smyslu § 89 odst. 9 tr. zák.“

Podle nového trestního zákoníku jde o rozlišení trestných činů pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3 tr. zákoníku a přijetí úplatku podle § 331 odst. 1, 2 tr. zákoníku.

Na základě novelizace Tzák zákonem č. 96/1999 Sb. byl vložen nový § 162a Tzák, který poprvé stanovil legální definici pojmu úplatek přímo v trestním zákoně, a to obsahově v souladu s konstantní judikaturou.¹⁰¹ Včlenění definice úplatku přímo do trestního zákona bylo zdůvodněno požadavkem právní jistoty.

Na základě této novely byla rovněž rozšířena působnost trestního zákona v oblasti úplatkářství i na osoby v postavení zahraničních veřejných činitelů. Potřeba rozšíření definice veřejného činitele nad rámec § 89 odst. 9 Tzák byla dána mezinárodněprávními závazky plynoucími z Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích.

Na základě novelizace Tzák zákonem č. 537/2004 Sb. byl rozšířen pojem obstarávání věcí obecného zájmu i do sféry soukromé. Dle důvodové zprávy k tomuto zákonu se jednalo o nutné promítnutí protikorupčních opatření vyplývajících pro Českou republiku z rámcového rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. 7. 2003 o boji proti korupci v soukromém sektoru. Povinnost implementace rámcových rozhodnutí EU se odvíjela od souhlasného stanoviska občanů se vstupem České republiky do Evropské unie na základě provedeného referenda.¹⁰²

Na základě novelizace Tzák zákonem č. 122/2008 Sb. byla provedena formulační změna účinné lítosti pro oblast úplatkářských deliktů. V § 163 Tzák se slova „*bez odkladu*“ nahradila slovy „*vzhledem k okolnostem a svým poměrům bez zbytečného odkladu*“. O neodkladné oznámení podplácení či nepřímého úplatkářství se jedná dle judikatury a právní nauky pouze tehdy, pokud k němu dojde dle konkrétních okolností případu ihned, jakmile je to objektivně možné. Zákonodárce shledal vhodnější v zájmu účinnějšího postihu korupčního jednání, aby projev účinné lítosti mohl být učiněn nikoli neodkladně, ale před tím, než se o něm příslušný orgán dozví jiným způsobem, tak aby podmínky beztrestnosti byly co nejširší.

¹⁰¹ Široce formulovaná legální definice pojmu úplatek:

„Úplatkem se rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě a na kterou není právní nárok.“

¹⁰² Česká republika vstoupila do Evropské unie ke dni 1. 5. 2004.

Důvodem této změny byla snaha o efektivnější využívání institutu účinné lítosti, který je mnohdy jediným nástrojem, jak odhalit organizovanou a závažnou korupci.

Pro neslučitelnost institutu účinné lítosti s mezinárodními závazky České republiky byl vyloučen zánik trestnosti podplácejícího při podplácení zahraničního veřejného činitele (§ 162a odst. 2 Tzák) na základě doporučení OECD.

Novela Tzák č. 122/2008 Sb. znamenala rovněž zprůsnění postihu úplatkářství, a to následujícím způsobem:

- *zvýšení trestních sazeb odnětí svobody u trestných činů přijímání úplatku, podplácení, nepřímého úplatkářství,*
- *umožnění samostatného uložení trestu zákazu činnosti, které by bylo vhodné dle důvodové zprávy¹⁰³ aplikovat u prvopachatelů požadujících úplatek v méně závažných případech,*
- *při naplnění okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby budou mít soudy možnost uložit pachateli vzhledem k prospěchu, který byl trestným činem získán či měl být získán, vedle trestu odnětí svobody citelný trest propadnutí majetku, nikoli pouze úplatku.*

¹⁰³Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb. (online).

Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text2.sqw?idd=11118>.

4. Postih korupce de lege lata

4.1 Úvod

Korupce je postihována v oblasti trestněprávní dle platného trestního zákona, kterým je nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. TZ má za sebou poměrně krátkou dobu účinnosti, neboť se stal způsobilým vyvolávat zamýšlené právní účinky ke dni 1. ledna 2010. V porovnání s jeho předchůdcem trestním zákonem č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, došlo ke změně systematického zařazení klasických korupčních deliktů (úplatkářské trestné činy).

Problematika systematiky zvláštní části TZ není bezvýznamná ani nahodilá. Vyjadřuje základní hodnotový systém trestní politiky státu a hodnotový systém ve společnosti a hraje důležitou roli rovněž při interpretaci jednotlivých ustanovení trestního zákona.

Nově nalezneme úplatkářské delikty namísto hlavy III. v hlavě X., nazvané „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“, dílu 3 nazvaném „*Úplatkářství*“.

Díl 3 obsahuje tři následující úplatkářské delikty:

1. *Přijetí úplatku § 331*
2. *Podplacení § 332*
3. *Nepřímé úplatkářství § 333*

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti TZ z předešlé právní úpravy nepřevzal. Domnívám se, že toto rozhodnutí zákonodárce nepřispělo k zefektivnění postihu závažné korupční kriminality. Problematice institutu účinné lítosti v oblasti korupčních deliktů věnuji samostatnou, pátou kapitolu práce.

Poslední ustanovení dílu 3 nazvané „*Společná ustanovení*“ má za úkol legálně vymezit pro účely trestního zákona v oblasti úplatkářství takové důležité pojmy, jako jsou úplatek, obstarávání věcí obecného zájmu v obchodních vztazích a pojem úřední osoby, který rozšiřuje zákonný výčet úředních osob nad rámec § 127 TZ.

4.2 Pojem korupčních trestných činů

Pojem korupčních trestných činů z hlediska trestněprávního zahrnuje jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, jimiž je korupční jednání podle platných trestněprávních předpisů naplňováno. Korupční trestné činy nalezneme v různých hlavách zvláštní části TZ. Trestní zákoník nepracuje v žádném ze svých ustanovení s pojmem korupce.¹⁰⁴ Korupce není v trestním zákoníku právním pojmem.

V rámci vymezené kategorie korupčních deliktů se společnými znaky korupčních praktik lze provést diferenciaci korupčních deliktů do dvou skupin:

1. skupina korupčních trestných činů, u nichž je korupční jednání přímo znakovou skutkovou podstatou,
2. skupina korupčních trestných činů, které zpravidla s korupčním jednáním souvisí, bývají s ním spojeny a korupční jednání bývá často motivem pro jejich spáchání.

Přehled jednotlivých skutkových podstat korupčních trestných činů podle TZ dle zvoleného členění jsem vložila do níže uvedené tabulky.

Jedná se však pouze o demonstrativní výčet korupčních trestných činů, zejména co se týče druhé skupiny trestných činů s korupcí souvisejících. Při sestavování tabulky s přehledem obou skupin korupčních deliktů jsem vycházela z poznatků a pojetí dané problematiky ze strany soustavy státních zastupitelství.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Rozdílně však zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, který používá pojmu korupce v § 412 odst. 2 písm. g) v souvislosti s problematikou výjimek ze zásady oboustranné trestnosti pro účely předávání osob mezi členskými státy Evropské unie na základě evropského zatýkacího rozkazu, kdy tento pojem byl vnesen do trestního řádu formou transpozice požadavků Rámcového rozhodnutí Rady č. 2002/584/JVV, o evropském zatýkacím rozkazu, zákonem č. 539/2004 Sb., který novelizoval trestní řád.

¹⁰⁵ Srovnej časopis Státní zastupitelství: profesní časopis státních zástupců a státního zastupitelství České republiky. Praha: LexisNexis, 2004, ročník 10-11, str. 18–19.

	Označení trestného činu	Ustanovení trestního zákoníku	Hlava trestního zákoníku
<u>I. skupina</u> korupčních trestných činů, kde je korupční jednání přímo znakem skutkové podstaty	<i>Přijetí úplatku</i>	§ 331 tr. zák.	<i>Hlava desátá</i> <i>Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných</i>
	<i>Podplacení</i>	§ 332 tr. zák.	<i>Hlava desátá</i> <i>Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných</i>
	<i>Nepřímé úplatkářství</i>	§ 333 tr. zák.	<i>Hlava desátá</i> <i>Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných</i>
	<i>Maření přípravy a průběhu voleb a referenda</i>	§ 351 alinea 2 tr. zák.	<i>Hlava desátá</i> <i>Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných</i>
	<i>Pletichy v insolvenčním řízení</i>	§226 tr. zák.	<i>Hlava pátá</i> <i>Trestné činy proti majetku</i>
	<i>Pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži</i>	§257 tr. zák.	<i>Hlava šestá</i> <i>Trestné činy hospodářské</i>
	<i>Pletichy při veřejné dražbě</i>	§ 258 tr. zák.	<i>Hlava šestá</i> <i>Trestné činy hospodářské</i>
	<i>Porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže</i>	§ 248 tr. zák.	<i>Hlava šestá</i> <i>Trestné činy hospodářské</i>
	<i>Odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu</i>	§ 166 tr. zák.	<i>Hlava první</i> <i>Trestné činy proti životu a zdraví</i>
<u>II. skupina</u> korupčních trestných činů, které jsou zpravidla s korupčním jednáním spojeny či s ním souvisejí	<i>Zneužití pravomoci úřední osoby</i>	§329 tr. zák.	<i>Hlava desátá</i> <i>Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných</i>
	<i>Porušení povinnosti v insolvenčním řízení</i>	§ 225 tr. zák.	<i>Hlava šestá</i> <i>Trestné činy hospodářské</i>
	<i>Porušení povinnosti při správě cizího majetku</i>	§220 tr. zák.	<i>Hlava pátá</i> <i>Trestné činy proti majetku</i>
	<i>Zneužití informace a postavení v obchodním styku</i>	§255 tr. zák.	<i>Hlava šestá</i> <i>Trestné činy hospodářské</i>
	<i>Sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě</i>	§ 256 tr. zák.	<i>Hlava šestá</i> <i>Trestné činy hospodářské</i>

4.2.1 Klasické případy korupce – oblast úplatkářství

4.2.1.1 Charakteristika a základní pojmy

Pojem úplatkářství je vymezen a definován prostřednictvím jednotlivých skutkových podstat trestných činů, které zákonodárce nově zařadil¹⁰⁶ v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku do hlavy X., zvláštní části TZ mezi „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“, dílu 3, pod souhrnný nadpis „*Úplatkářství*“. Jedná se o základní výšeč korupčních praktik, které jsou prohlášeny za protiprávní a kriminalizovány v TZ. V učebnici trestního práva hmotného¹⁰⁷ jsou označovány jako **běžné případy korupce** ve srovnání se **zvláštními případy korupce**.¹⁰⁸ Konkrétně se jedná o skutkové podstaty trestných činů postihující pasivní úplatkářství (přijetí úplatku), aktivní úplatkářství (podplacení), rovněž i prodávání vlivu u veřejného činitele s poznámkou, že varianta úplatné intervence na rozdíl od dvou předešlých forem úplatkářství není vázána na pojem „*obstarávání věcí obecného zájmu*“.

Nežli přistoupím k analýze jednotlivých skutkových podstat úplatkářských trestných činů, zaměřím svoji pozornost na klíčový právní pojem „*v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu*“. Pro trestnost úplatkářství se totiž vyžaduje, aby mezi úplatkem a obstaráváním obecného zájmu byla souvislost. Pojem obstarávání věcí obecného zájmu je z důvodu vysoké míry své vágnosti pokládám za problematický, neboť způsobuje interpretační obtíže, často i rozdíly při jeho aplikaci. Úkol interpretovat a aplikovat tento pojem na jednotlivé konkrétní případy spočívá na soudní judikatuře.

¹⁰⁶ *Trestné činy úplatkářské byly před nabytím účinnosti TZ zařazeny do hlavy třetí označené názvem „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, došlo tedy k zásadní změně systematiky zvláštní části trestního zákona, jejímž prostřednictvím zákonodárce vyjadřuje určitý systém chráněných zájmů, kdy pořadím vyjadřuje význam chráněných zájmů a priority trestněprávní ochrany.*

¹⁰⁷ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Jaromír HOŘÁK, Stanislav RIZMAN, Pavel ŠÁMAL, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné. 6., přeprac.* vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 432.

¹⁰⁸ *Mezi zvláštní případy korupce můžeme podřadit např. porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže formou podplacení, pletichy při veřejné dražbě, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži, pletichy v insolvenčním řízení, odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu.*

Ačkoli trestní zákon z roku 1961 používal tento pojem již ode dne nabytí své účinnosti dnem 1. ledna 1962, až do roku 2004 nebyl v žádném z jeho ustanovení nijak vymezen ani definován.¹⁰⁹ Ke změně došlo teprve novelizací Tzák z roku 2004 (zákon č. 537/2004 Sb.), jejímž hlavním úkolem byla náležitá implementace rámcového rozhodnutí Rady EU o boji proti korupci v soukromém sektoru.¹¹⁰ Na základě této novely bylo doplněno do trestního zákona z roku 1961 částečné zákonné vymezení pojmu obstarávání věcí obecného zájmu a zároveň rozšířeno chápání tohoto pojmu i do oblasti obchodních vztahů.

Citace § 334 odst. 3 TZ:

Za obstarávání věcí obecného zájmu se považuje též zachovávání povinností uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejímž účelem je zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškození nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.

Výše uvedená definice pojmu obstarávání věcí obecného zájmu v obchodních vztazích zůstala zachována v nezměněné podobě i v novém trestním zákoníku, ačkoli zákonodárce rozšířil znění skutkových podstat trestných činů přijetí úplatku a podplacení o alineu druhou, která je určena k postihu korupce v souvislosti s podnikáním.

Citace § 331 odst. 1 alinea druhá TZ:

„Kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek.“

¹⁰⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR č. 1/1978 a č. 16/1988.

NS ČSSR – Plsť (č. 17/78 Sb. rozh. tr.) judikoval, že znak „obstarávání věcí obecného zájmu“ vykládají soudy správně tak, že jde o každou činnost, která souvisí s plněním společensky významných úkolů.

Za obstarávání věcí obecného zájmu soudy považují nejen rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i uspokojování zájmů občanů a organizací v oblasti materiálních, zdravotních, sociálních, kulturních a jiných potřeb. V činnosti orgánů státní moci a správy je ovšem obstaráváním věcí obecného zájmu nejen vlastní rozhodování nebo jeho výkon, ale také příprava rozhodnutí, tj. opatřování potřebných podkladů.

¹¹⁰ Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. 7. 2003 o boji proti korupci v soukromém sektoru.

Pojem podnikání není vymezen v TZ, nýbrž definice pojmu podnikatele a jím vykonávané činnosti je nově stanovena s účinností od 1. 1. 2014 v ObčZ.¹¹¹

Citace § 420 odst. 1 ObčZ:

„Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.“

Dle mého názoru je ustanovení § 334 odst. 3 TZ výkladovým ustanovením, které stanoví přímo v TZ, jaká konkrétní jednání v obchodních vztazích je třeba považovat za obstarávání věcí obecného zájmu.

Pojem *úplatek* byl až do roku 1999 vymezen pouze na základě konstantní judikatury, avšak v souvislosti s přijetím zákona č. 96/1999 Sb. byla do Tzák vložena legální definice pojmu *úplatek*, odůvodněná požadavkem právní jistoty. Obsah této legální definice je v souladu s dosavadní konstantní judikaturou.

Citace § 334 odst. 1 TZ:

„Úplatkem se rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě a na kterou není nárok.“

Co lze podřadit pod pojem jiné zvýhodnění, se zabýval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 8 TDO 81/2011 a dospěl k závěru, že úplatkem může být i tzv. sponzorský dar. Jiným zvýhodněním může být rovněž protislužba. TZ nestanoví žádnou hodnotovou hranici pro výši úplatku. Hranici pro výši úplatku je třeba posuzovat vždy v souvislosti s dalšími okolnostmi, které spoluurčují společenskou škodlivost konkrétního trestného činu.

¹¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zrušil zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, s tím, že část obchodněprávní materie byla nově integrována do občanského zákoníku a část týkající se obchodních společností a družstev vyčleněna do nově vytvořeného zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích. Oba zákony nabyly účinnosti dnem 1. 1. 2014.

Všechny skutkové podstaty trestných činů uvedených v TZ, tedy i skutkové podstaty trestných činů úplatkářských, jsou charakterizovány následujícími čtyřmi skupinami znaků:

1. *Objekt*

2. *Objektivní stránka*

3. *Subjekt*

4. *Subjektivní stránka*

Prvním ze znaků skutkové podstaty trestného činu je objekt.

Druhým objektem trestných činů úplatkářství je zájem na ochraně nezištného, spravedlivého a nestranného obstarávání věcí obecného zájmu, zvláště pak osobami v postavení úředních osob. V oblasti úplatkářství v souvislosti s podnikáním je to zájem na ochraně podnikatelských vztahů před korupcí a zájem na rovnosti podmínek soutěžitelů v hospodářské soutěži, která by mohla být narušena korupčním jednáním v případě korupce v souvislosti s podnikáním. Objekt trestného činu nepřímého úplatkářství je užší nežli v případě trestných činů přijetí úplatku a podplacení, neboť jeho objektem je zájem na řádném, nestranném a nezištném výkonu pravomoci úřední osoby. Tento rozdíl plyne z objektivní stránky úplatné intervence, která je vázána na působení na výkon pravomoci pouze úřední osoby, nikoli osoby jiné, která by obstarávala věci obecného zájmu.

Druhým znakem skutkové podstaty trestného činu je objektivní stránka, která je charakterizována jednáním, následkem a příčinným vztahem mezi jednáním a následkem.

U trestného činu *přijetí úplatku* spočívá objektivní stránka v jednání pachatele, který sám nebo prostřednictvím jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek anebo o úplatek žádá, a to v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu.

Se vstupem TZ v účinnost byla trestnost přijetí úplatku rozšířena o novou možnou objektivní stránku přijetí úplatku v souvislosti s podnikáním. Objektivní stránka trestného činu přijetí úplatku byla v souvislosti s přijetím TZ zpřesněna stanovením přijetí úplatku prostřednictvím jiné osoby. V takovém případě bude trestní odpovědnost

prostředníka posuzována dle formy a míry účasti jako spolupachatelství, účastenství, či nepřímé pachatelství.

Co se týče dispozice s úplatkem, byla rozšířena objektivní stránka skutkové podstaty o znak přijetí úplatku pro jiného. Jedná se o případy přijetí úplatku, který je však určen pro jiného, např. pro manželku, příbuzného.

Trestný čin přijetí úplatku formou žádosti o úplatek tvoří samostatnou skutkovou podstatu z toho důvodu, že toto jednání vykazuje vyšší typovou společenskou škodlivost a aktivnější přístup pachatele, což se odráží i v přísnější sankci za toto jednání.

U trestného činu *podplacení* spočívá objektivní stránka v jednání pachatele, který jinému nebo pro jiného poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu anebo nově od 1. 1. 2014 v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného. Trestný čin podplacení je obecně pokládán za méně škodlivý pro společnost nežli pasivní úplatkářství. Tento závěr lze učinit i při srovnání výše trestní sazeb. Zákonodárce stanovil za spáchání trestného činu podplacení trest s nižší trestní sazbou.

V případě *nepřímého úplatkářství* spočívá objektivní stránka v jednání pachatele, který:
a/ žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo za to, že tak již učinil,
b/ poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek za účelem uvedeným v písmenu a/.

Dle dostupné judikatury se nevyžaduje pro spáchání trestného činu nepřímého úplatkářství, aby pachatel u úřední osoby skutečně intervenoval, ani není rozhodné, jaký byl výsledek této intervence.¹¹²

Třetím znakem skutkové podstaty trestného činu je *subjekt trestného činu*, jinými slovy pachatel trestného činu.

Pachatelem trestného činu přijetí úplatku může být jen osoba, která vykazuje zvláštní postavení, tzv. speciální subjekt. Jedná se o osobu, která se účastní obstarávání věcí obecného zájmu nebo podniká či se účastní podnikání jiné osoby.

¹¹² Judikát č. 16/81 Sb. rozh. tr.

Dopustí-li se trestného činu přijetí úplatku úřední osoba, pak je trestná přísněji. Pachatelem trestného činu podplacení a nepřímého úplatkářství může být kdokoli.

Čtvrtým obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu je *subjektivní stránka trestného činu*, která vyjadřuje duševní vztah pachatele k trestnému činu.

U trestných činů úplatkářství se vyžaduje zavinění úmyslné. Pachatel přijetím či naopak poskytnutím úplatku usiluje o získání nějaké neoprávněné výhody.

U trestného činu nepřímého úplatkářství musí úmysl zahrnovat i působení na výkon pravomoci úřední osoby. Pokud pachatel od počátku neměl úmysl působit na výkon pravomoci úřední osoby, nýbrž usiloval pouze o získání výhody pro sebe, jedná se o trestný čin podvodu či o jeho pokus.

Je třeba rozlišovat případy nepřímého úplatkářství od účastenství na trestném činu podplacení nebo přijetí úplatku.

Pokud je konečným adresátem úplatku úřední osoba, pak je zprostředkovatel účastníkem na trestném činu podplacení nebo přijetí úplatku. Pokud je však konečným adresátem úplatku sám zprostředkovatel, odpovídá za nepřímé úplatkářství bez ohledu na to, zda skutečně intervenoval.

Do konce roku 2009 byla znakem trestného činu jeho společenská nebezpečnost pro společnost, která musela být vyšší nežli nepatrná. Jednalo se o tzv. materiální znak trestného činu.¹¹³ V souvislosti s přijetím TZ došlo ke změně přijetím koncepce formálního pojetí trestného činu, s tím, že určitý nezbytný korektiv trestní odpovědnosti byl zachován v podobě *kritéria společenské škodlivosti* a zjištění, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.¹¹⁴

¹¹³ *Koncepce kombinovaného materiálně-formálního pojetí trestného činu, která je založena na současné přítomnosti dvou znaků trestného činu, formálního (znaky uvedené v zákoně) a materiálního (nebezpečnost činu pro společnost), určuje, že pokud není jedna z podmínek trestnosti naplněna, nejedná se o trestný čin.*

¹¹⁴ *Ustanovení § 12 odst. 2 TZ vyjadřuje materiální korektiv nově přijatého formálního pojetí trestného činu legálně definovaného v ustanovení § 13 odst. 1 TZ.*

Skutkové podstaty trestných činů úplatkářství dle českého TZ jsou formulovány poměrně široce, což potvrzuje okolnost, že pro vznik trestnosti úplatkářství není podstatné, zda byl úplatek přijat či poskytnut před provedením požadovaného plnění, anebo až po něm, ba dokonce není rozhodná ani výše úplatku a jeho forma.

Pro spáchání úplatkářského trestného činu postačuje poskytnutí či přijetí úplatku v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu anebo v souvislosti s podnikáním s poznámkou, že je nutno zohlednit výše zmíněné korektivy formálního pojetí trestní odpovědnosti.

Při interpretaci pro úplatkářství klíčového pojmu „*v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu*“ dochází v praxi v některých jednotlivých případech ke sporům, jaký okruh činností lze do tohoto pojmu zahrnout. Tento výkladový problém je způsoben tím, že zmíněný pojem není výslovně definován v TZ, nýbrž je jeho výklad ponechán na judikatuře soudů a právní teorie. Co se týče soudní judikatury, existují ve věci vymezení pojmu „*obecného zájmu*“ několikrát významná stanoviska Nejvyššího soudu,¹¹⁵ který opakovaně došel k závěru, že za „**obstarávání věcí obecného zájmu**“ je třeba pokládat činnost, která souvisí s plněním úkolů týkajících se věcí obecného zájmu, tedy nejen rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních a jiných potřeb. Nejvyšší soud použil v jednom ze svých judikátů¹¹⁶ rovněž **negativní vymezení** a vyslovil právní názor, že se o korupci může jednat tam, kde nejde o činnosti občanů vyplývající z jejich osobních práv nebo osobních povinností, jako je např. prodej věcí v osobním vlastnictví, výměna bytu, pronájem nemovitostí, změna zaměstnání.

Povahu obstarávání věcí obecného zájmu musí mít však **konkrétní činnost určité osoby**, a to **ta její činnost, k níž má úplatek přímý vztah**.¹¹⁷ Nestačí tedy pouhé konstatování, že úplatek byl poskytnut v oblasti, kde se plní významné společenské úkoly, např. v oblasti státní správy, samosprávy, školství, zdravotnictví či sportu.

¹¹⁵ Rozhodnutí č. 17/1978, č. 16/1988 Sb. rozh. tr.

¹¹⁶ Rozhodnutí č. 6 Tdo 272/2008 Sb. rozh. tr.

¹¹⁷ Srovnej rozhodnutí č. 16/1988 Sb. rozh. tr.

Významným judikátem ve věci interpretace pojmu *obstarávání věcí obecného zájmu* je rozhodnutí pléna Ústavního soudu č. 6/98 ve věci ústavní stížnosti, kterou navrhovatelka spojila s návrhem na zrušení § 160 odst. 2 Tzák, jenž obsahuje trestný čin přijímání úplatku, a to v souvislosti s namítanou velmi neurčitou a širokou formulací pojmu obstarávání věcí obecného zájmu.

Ústavní soud v dané věci argumentoval zejména tím, že úplatkářství jako takové i způsob vyžadování úplatků mohou mít v podmínkách tržního hospodářství natolik rozmanitou povahu, že snaha zákonodárce o jejich bližší definici v trestním zákoně by mohla znamenat takové pojmové omezení, jež by nepostihovalo všechny myslitelné formy této trestné činnosti, proto v tomto případě nastupuje do popředí úloha soudů při interpretaci tohoto pojmu a při jeho aplikaci na jednotlivé případy.

4.2.1.2 Úplatkářství v obchodních vztazích

Korupce je považována již od počátků právní regulace na našem území za škodlivou v oblasti státní správy, avšak postupem času se objevuje nový trend směřovat trestněprávní ochranu proti korupčnímu jednání i do dalších oblastí veřejného života, dokonce i do sféry soukromé, o čemž svědčí ustanovení § 334 odst. 3 TZ¹¹⁸, na jehož základě došlo k rozšíření pojmu „*obstarávání věcí obecného zájmu*“ formou zákonné definice do oblasti obchodních vztahů.

K problematice potírání korupce ve sféře soukromé se vyjadřuje autor Teryngel v časopise Trestní právo.¹¹⁹ Prezentuje zde názor, že soukromoprávní nárok a nárok vyplývající z obchodních vztahů podle § 334 odst. 3 TZ jsou jedno a totéž. Dále si klade otázku, zda lze uvedený názor zobecnit též na skutkové podstaty trestných činů podle § 256 TZ až § 258 TZ (sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži, pletichy při veřejné dražbě). Kloní se k závěru, že jde zřejmě o zvláštní případy obecného zájmu, které zákonodárce privilegoval v době, kdy ještě neplatila uvedená definice obecného zájmu. A nepokládal za nutné toto privilegium v nové právní úpravě odstraňovat.

Ponechání definice uvedené v § 334 odst. 3 TZ v nezměněné podobě vzbuzuje nejen pochybnosti o možném souběhu, ale i pochybnosti jiného druhu, které vyjádřil ve svém odborném článku Pavel Koukal.¹²⁰ Upozorňuje na to, že nová česká úprava trestnosti úplatkářství v souvislosti s podnikáním vyvolává určité pochybnosti a rozpaky v praxi i teorii. Zejména je třeba jí vytknout její zařazení do obecné úpravy úplatkářství, a tedy do skupiny trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných. Podplácení v obchodních vztazích je totiž ve své podstatě jednání, které směřuje proti pravidlům hospodářské soutěže a mělo by být systémově zařazeno do skupiny trestných činů směřujících proti závazným pravidlům tržní ekonomiky, neboť chrání odlišné společenské zájmy, než je tomu v případě korupce týkající se veřejného zájmu.

¹¹⁸ Novelizace Tzák zákonem č. 537/2004 Sb.

¹¹⁹ TERYNGEL, Jiří. *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související. K postihu korupce v novém trestním zákoníku*, Praha: Novatrix. 2010, č. 4, s. 4 a násl.

¹²⁰ KOUKAL, P., *Korporátní pravidla Compliance a nový trestní zákon*, Právní rádce 2/2010, Praha: *Economia*, str. 31 a násl.

Co se týče možného souběhu korupčních trestných činů upravených v hlavě V. TZ a trestných činů úplatkářských upravených v hlavě X., vyjádřil se k této problematice Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 8 Tdo 708/2009. Byl judikován vztah speciality mezi skutkovou podstatou trestného činu pletich při řízení konkursním a vyrovnávacím podle § 256b odst. 3 Tzák vůči trestnému činu přijímání úplatku podle § 160 odst. 1, 2 Tzák. Uvedené skutkové podstaty jsou vůči sobě v poměru speciality, a proto je jednočinný souběh vyloučen.¹²¹

V poměru speciality jsou taková ustanovení trestního zákoníku, která jsou určena k ochraně týchž zájmů, má-li být speciálním ustanovením zvlášť postihnout určitý druh útoku proti týmž individuálním zájmům, aby byla vystižena zvláštní povaha a stupeň nebezpečnosti takových útoků pro společnost. V poměru speciality bývají skutkové podstaty privilegované a kvalifikované ve vztahu k základní skutkové podstatě. Privilegovaná skutková podstata obsahuje znaky činů pro společnost méně nebezpečné, než jsou ty, které obsahuje základní skutková podstata. Jako privilegovanou, speciální skutkovou podstatu je třeba posoudit v daném případě trestný čin pletich při řízení konkursním a vyrovnávacím podle § 256b odst. 3 Tzák, neboť postihuje určitý druh útoků proti týmž individuálním zájmům, čímž vystihuje zvláštní povahu a stupeň nebezpečnosti takových útoků pro společnost.

Nejvyšší soud formuloval názor, že při řízení konkursním a vyrovnávacím nejde o obstarávání věcí obecného zájmu, ale o obstarávání soukromoprávních nároků, i když samotný správce konkursní podstaty vykonává svou činnost ve veřejném zájmu. Správci konkursní podstaty jsou sice ustanovováni soudem, který vede řízení o konkursu, a s tímto soudem spolupracují, ale v zásadě jde o soukromé osoby, které nejsou zaměstnanci soudu. Jednání správce konkursní podstaty, který si nechal slíbit úplatek za to, že dodatečně uzná již dříve popřenou pohledávku věřitele, lze posoudit pouze jako trestný čin pletich při konkursním řízení. Správce konkursní podstaty, popř. insolvenční správce není veřejným činitelem (dle platné terminologie úřední osobou).

¹²¹ Podle nového TZ jde o rozlišení trestných činů pletich v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3 TZ a přijetí úplatku podle § 331 odst. 1, 2 TZ.

Problematikou postihu korupce v soukromém sektoru a blíže ustanovením § 334 odst. 3 TZ se podrobněji zabýval ve svém článku autor Tomáš Gřivna.¹²² Poukázal zejména na hlavní důvod začlenění této částečné definice pojmu „obstarávání věcí obecného zájmu“, kterým je povinnost České republiky dostát svým závazkům vyplývajícím z Rámcového rozhodnutí¹²³ a z Trestněprávní úmluvy o korupci.¹²⁴ Evropské právní nástroje ukládají členským státům kriminalizovat korupci v soukromém sektoru při podnikatelské činnosti. Definice pojmu obstarávání věcí obecného zájmu pro oblast obchodních vztahů je formulována totožně jako v § 162a odst. 3 Tzák ve znění novely č. 537/2004 Sb. Citace § 334 odst. 3 TZ:

„Za obstarávání věcí obecného zájmu se považuje též zachovávání povinnosti uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejímž účelem je zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškození nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.“

Upozornil rovněž na vzniklý výkladový problém, který se objevil v důsledku zákonodárcem použitého slovního spojení „obchodní vztahy“. Klade si otázku, jak široce vykládat použité slovní spojení „obchodní vztahy“. Zda jeho chápání omezit jen na jeden druh obchodních závazkových vztahů dle § 261 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen zkratka „ObchZ“), tedy na závazkové vztahy mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti, či je chápat širěji ve smyslu vymezení obchodních závazkových vztahů v ObchZ, v celé jeho části třetí.¹²⁵

¹²² Článek Tomáše Gřivny nazvaný *Trestní postih korupce v soukromé sféře*, byl součástí příspěvku, který autor přednesl na mezinárodní konferenci „Nové jevy v hospodářské kriminalitě“, jež se konala dne 10. února 2005 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

GŘIVNA, T., *Trestní postih korupce v soukromém sektoru*, *Trestněprávní revue*, 2005, č. 7–8., Praha: C.H.Beck, s. 169–170.

¹²³ Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 22. 7. 2003, o boji proti korupci v soukromém sektoru. Rámcové rozhodnutí není podle Smlouvy o Evropské unii vnitrostátně přímo aplikovatelný předpis, nýbrž tento instrument evropského práva vyžaduje transpozici do vnitrostátního práva.

¹²⁴ Trestněprávní úmluva o korupci, přijatá na půdě Rady Evropy dne 27. ledna 1999 ve Štrasburku.

¹²⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zrušil zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, s tím, že část obchodněprávní materie byla nově integrována do občanského zákoníku a část týkající se obchodních společností a družstev vyčleněna do zcela nově vytvořeného zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích. Oba zákony nabyly účinnosti dnem 1. 1. 2014.

Vzhledem k tomu, že ObchZ byl v souvislosti s rekodifikací soukromého práva k 1. 1. 2014 zrušen, část jeho obsahové materie byla zařazena do občanského zákoníku a druhá část, upravující obchodní společnosti a družstva, byla vyčleněna do zvláštního zákona o obchodních korporacích, je třeba článek posuzovat s přihlédnutím k této změně právní úpravy. K 1. 1. 2014 upravuje obchodní závazkové vztahy přímo občanský zákoník.

Vzhledem k povaze a smyslu § 334 odst. 3 TZ se přikláním k názoru, že je třeba omezit výklad použitého pojmu „obchodní vztahy“ na závazkové vztahy mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti.¹²⁶

Možnost rozšířeného postihu úplatkářství i na sféru obchodních vztahů, tedy na oblast korupce mezi podnikateli, byla poprvé využita okresním soudem v Klatovech, který vydal v roce 2006 judikát, na jehož základě bylo potrestáno jednání pětiprocentního vlastníka domazlické firmy spočívající v přijímání úplatku 40 000 Kč a jednajícího za společnost s ručením omezeným jako objednatele zakázky. V případě uzavření dlouhodobé smlouvy na dopravu s dopravní společností (plzeňský autodopravce), která byla pro dopravní společnost sjednána za výhodných podmínek, by byla taková smlouva pro objednatele nevýhodná.¹²⁷

Popsaný způsob jednání představuje klasický příklad korupce mezi firmami, na který bylo poprvé aplikováno tehdy nové ustanovení § 162a odst. 3 Tzák.

De lege ferenda pokládám za systematicky vhodnější zařadit skutkové podstaty korupce v soukromém sektoru do hlavy šesté TZ mezi trestné činy hospodářské nežli do hlavy X. mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Takové systematické zařazení by lépe odpovídalo druhovému objektu trestných činů zařazených do hlavy šesté, konkrétně zájmu společnosti na ochraně závazných pravidel tržní ekonomiky a pravidel hospodářské soutěže.

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Beck, 2004, s. 1010.*

Citace: „Obchodní vztahy jsou zjednodušeně řečeno závazkové vztahy mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti.“

¹²⁷ *Rozsudek Okresního soudu Klatovy z 26. 4. 2006, IT 38/2006.*

Státní zástupce i obžalovaný se vzdali odvolání, rozhodnutí nabylo právní moci 2. 5. 2006.

4.2.1.3 Skutkové podstaty úplatkářských deliktů

Platnou právní úpravu postihu úplatkářství nalezneme v TZ v jeho hlavě X., dílu třetím. Díl třetí nazvaný *Úplatkářství* obsahuje právní úpravu skutkových podstat trestných činů úplatkářských v § 331 až § 333 TZ (přijetí úplatku, podplacení, nepřímé úplatkářství). Kromě jmenovaných skutkových podstat trestných činů je zde obsaženo ustanovení § 334 nazvané *Společné ustanovení*, jehož úkolem je pro účely třetího dílu vymezit základní pojmy (úplatek, úřední osoba nad rámec § 127 TZ, obstarávání věci obecného zájmu v obchodních vztazích).

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti, původně uzavírající oddíl o úplatkářství v trestním zákoně z roku 1961, nebylo do nové právní úpravy převzato. O důvodech absence tohoto institutu se zmíním v dalším textu.

PŘIJETÍ ÚPLATKU

Ustanovení § 331 TZ obsahuje skutkové podstaty dvou samostatných trestných činů *přijetí úplatku*, a to podle § 331 odst. 1 TZ a podle § 331 odst. 2 TZ.

Objektivní stránka trestného činu přijetí úplatku podle § 331 odst. 1 TZ je vyjádřena slovy „*přijme nebo si dá slíbit úplatek*“. Pro dokonání trestného činu přijetí úplatku je nutné, aby pachatel neoprávněnou výhodu opravdu získal, anebo si nechal úplatek přislíbit, avšak v takovém případě se bude jednat o formu přípravného jednání, která je tímto ustanovením povýšena na dokonáný trestný čin, a nebude se již posuzovat dle ustanovení § 20 TZ jako příprava k trestnému činu. Pro dokonání přijetí úplatku není rozhodující, zda vůbec, popř. v jakém okamžiku došlo k splnění slibu úplatku.

Objektivní stránka trestného činu přijetí úplatku podle § 331 odst. 2 TZ je vyjádřena slovy „*žádá úplatek*“. Podnět k poskytnutí úplatku či jeho slibu v tomto případě musí vycházet přímo od pachatele. V souladu s názorem soudní judikatury¹²⁸ však postačuje pouhé navození takové situace pachatelem, z níž bez pochybností vyplývá požadavek poskytnutí či přislibu neoprávněné výhody. Pro dokonání této formy přijetí úplatku nebude rozhodující, zda skutečně došlo k poskytnutí či slibu úplatku ze strany uplácejícího.

¹²⁸ Trestní judikát č. 17/78.

K okolnosti faktického přijetí úplatku pachatelem bude však přihlédnuto v rámci zhodnocení společenské škodlivosti trestného činu a bude mít význam pro určení výše a druhu ukládaného trestu.

Nový trestní zákoník zavedl pro případ trestného činu přijetí úplatku několik novinek.

Byl pozměněn název trestného činu z přijímání úplatku na *přijetí úplatku*, a to z důvodu přesnějšího a výstižnější označení této trestné činnosti. Na základě této změny došlo k lingvistické úpravě názvu úplatkářských trestných činů z vidu nedokonavého na vid dokonavý, neboť k naplnění dotčených skutkových podstat postačuje jedno jediné konkrétní jednání přijetí úplatku či podplacení. Dřívější názvy mohly navozovat dojem, že se musí jednat o opakovaná jednání.

Byly zvýšeny trestní sazby pro obě formy přijetí úplatku dle § 331 odst. 1 TZ a § 331 odst. 2 TZ, což lze hodnotit jako významnou změnu, jejímž důvodem je snaha zákonodárce o zdůraznění vyšší typové závažnosti této trestné činnosti, nežli je tomu u trestného činu *podplacení*, a rovněž i plnění závazků obsažených ve Vládním programu boje proti korupci v České republice.

Bylo upřesněno znění skutkové podstaty přijetí úplatku tím způsobem, aby skutková podstata dopadala nejen na případy přímého přijetí úplatku, nýbrž i na jeho formu nepřímou prostřednictvím jiné osoby, tzv. prostředníka. Trestní odpovědnost prostředníka se bude posuzovat v jednotlivých konkrétních případech dle formy a míry jeho účasti na trestném činu přijetí úplatku buď jako spolupachatelství, anebo jako účastenství.¹²⁹

Skutková podstata přijetí úplatku nově operuje s pojmem *v souvislosti s podnikáním*, neboť objektivní stránka byla rozšířena o alineu druhou za účelem postihu úplatkářství v sektoru soukromém.

¹²⁹ *To samé platí pro nepřímou formu podplacení a nepřímou formu úplatné intervence prostřednictvím jiné osoby.*

PODPLACENÍ

Trestný čin *podplacení* podle § 332 TZ je třeba považovat za dokonaný jednak v případě poskytnutí úplatku a jednak v případě jeho nabídky či slibu. Pokud pachatel neoprávněnou výhodu nabízí či slibuje,¹³⁰ nebude pro dokonání trestného činu podplacení rozhodující, zda podplácená osoba úplatek skutečně přijala, či nikoli.

O trestný čin podplacení se bude jednat i v případě poskytnutí úplatku proto, aby podplácená osoba jednala v souladu se svými povinnostmi, ale věc byla vyřízena přednostně či rychleji, než je obvyklé.¹³¹

Nový trestní zákoník upravil znění trestného činu podplacení tím způsobem, aby bylo postihováno nejen přímé podplacení, nýbrž i jeho forma nepřímá prostřednictvím jiného, a umožněn trestní postih podplacení v souvislosti s podnikáním.

NEPŘÍMÉ ÚPLATKÁŘSTVÍ

Ustanovení § 333 TZ kriminalizuje formu úplatkářství, která spočívá v přijetí úplatku či žádosti o úplatek za to, že pachatel bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby, popřípadě, že tak již učinil. Podmínkou právní kvalifikace jednání jako nepřímého úplatkářství je, že pachatel jedná bez součinnosti s úřední osobou. Pokud pachatel jedná v součinnosti s úřední osobou, došlo by k naplnění zcela jiné skutkové podstaty, a to trestného činu účastenství na trestném činu přijetí úplatku. K dokonání trestného činu nepřímého úplatkářství není třeba, aby pachatel skutečně působil na výkon pravomoci úřední osoby. Pokud však k intervenci fakticky došlo, bude tato okolnost soudem zohledněna a bude mít svůj význam při stanovení druhu a výměry trestu.¹³² V praxi se objevily případy jednání pachatele, který pouze předstírá, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci úřední osoby, ačkoli takové jednání v úmyslu vůbec nemá. V tomto případě je třeba takové jednání pachatele kvalifikovat jako trestný čin podvodu.

Nový trestní zákoník upravil u trestného činu nepřímého úplatkářství trestní sazby, a to jejich zvýšením, a výslovně doplnil úplatnou intervenci prostřednictvím jiného.

¹³⁰ NS ČSSR – Plsř 1/78 (č. 17/78 Sb., rozh. tr.).

¹³¹ NS ČSR – 2 Tz 186/56 (č. 5/57 Sb., rozh. tr.).

¹³² NS ČSSR – Tpjř 28/87 (č. 16/88 Sb., rozh. tr.), NS SSR – 4 Tz 23/80 (č. 16/81 Sb., rozh. tr.).

Pro právní kvalifikaci spáchaného skutku jako nepřímého úplatkářství je podstatné, že se jedná o působení na výkon pravomoci úřední osoby. Nepostačuje působení pachatele „pouze“ na osobu obstarávající věci obecného zájmu.

Jaký okruh osob lze zahrnout pod zákonný termín úřední osoba?

Odpověď na tuto otázku nalezneme přímo v TZ ustanovení § 127, které taxativně vyjmenovává fyzické osoby,¹³³ které je třeba považovat při splnění zákonem stanovených podmínek za osoby úřední.

Mezi tyto zákonem stanovené podmínky patří:

- *plnění úkolů státu nebo společnosti,*
- *používání při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů,*
- *spáchání trestného činu v souvislosti s touto pravomocí a odpovědností.*

Oproti předešlé právní úpravě obsažené v trestním zákoně z roku 1961 došlo k určitému zpřesnění a výslovnému doplnění výčtu úředních osob, například o finančního arbitra a jeho zástupce, notáře při provádění úkonů v řízení o dědictví v postavení soudního komisaře či strážníka obecní policie.

V roce 1999 na základě novelizace Tzák bylo vloženo do oddílu věnovaného úplatkářství *Společné ustanovení* § 162a (nyní § 334 TZ), jehož předmětem je mimo jiné legální definice pojmu úplatek, který byl do té doby vykládán judikaturou. Stanoviska ustálené judikatury byla převzata do nově vytvořené legální definice úplatku. Tato definice pojmu úplatek zůstala beze změny i v novém trestním zákoníku.

¹³³ Citace § 127 TZ:

Úřední osobou je: a/ soudce, b/ státní zástupce, c/ prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci, d/ člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci, d/ příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie, f/ soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce, g/ notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař, h/ finanční arbitř a jeho zástupce, i/ fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží.

V § 334 odst. 2 TZ je obsaženo rozšíření definice pojmu úřední osoby nad rámec § 127 i na další osoby s určitým vztahem k cizímu státu či mezinárodní, nadnárodní organizaci anebo na podnikající právnické osoby, v nichž má rozhodující vliv cizí stát či Česká republika. Toto doplnění zákonné definice úřední osoby z obecné části trestního zákoníku je platné pouze pro účely úplatkářských deliktů a má přímou souvislost s plněním závazků České republiky, které vyplývají z mezinárodněprávních instrumentů.¹³⁴

Trestní odpovědnost těchto dalších osob jakožto osob úředních je však přímo v TZ vázána na splnění dvou kumulativních podmínek:

- *s výkonem funkce, zaměstnání, práce musí být spojena pravomoc při obstarávání věci obecného zájmu a*
- *spáchání trestného činu musí proběhnout v souvislosti s touto pravomocí.*

¹³⁴ Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, přijatá a podepsaná smluvními státy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v roce 1997.

4.2.2 Vybrané zvláštní případy korupce

V této podkapitole chci upozornit na specifika některých dalších skutkových podstat trestných činů, které přímo jako znak skutkové podstaty obsahují korupční jednání.

Jak bychom charakterizovali korupční jednání, které je znakem skutkové podstaty korupčního trestného činu?

Jedná se vždy o jednání osoby v určitém kvalifikovaném postavení (například volený zástupce, úředník ve veřejné správě či pověřená osoba v soukromém sektoru). Korupčním jednáním dochází k porušení zákonem stanovených právních norem. Za porušení norem je poskytnuta určitá výhoda, odměna anebo je jejich poskytnutí slíbeno, nabídnuto. Existuje přímá souvislost mezi úplatkem a porušením pravidel chování.

Systematicky jsou zvláštní případy korupce zařazeny v různých hlavách zvláštní části TZ.

Poněkud překvapivě nalezneme korupční trestný čin rovněž v **hlavě I. zvláštní části TZ** mezi trestnými činy proti životu a zdraví, dílu 5, nazvaném Trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými orgány a tkáněmi, lidským embryem a lidským genomem.

Jedná se o novou skutkovou podstatu trestného činu nazvaného **odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu** (§ 166), která byla inkorporována do právního řádu v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku. Ustanovení § 166 TZ obsahuje dvě základní skutkové podstaty.

První skutková podstata postihuje jednání pachatele, který poskytne jiné osobě úplatu za odběr tkáně či orgánu z jejího vlastního těla. Ve své podstatě se jedná o nepřípustný nákup orgánu či tkáně od živého dárce, kde pachatel je v postavení kupujícího. Z povahy činu se jedná o trestný čin předčasně dokonaný, neboť k dokonání trestného činu postačuje již samotná nabídka či příslib úplaty za odběr orgánu či tkáně. Není rozhodné, zda k odběru orgánu či tkáně skutečně došlo. Trestný čin je dokonán i v případě, že oslovený dárce na nabídku úplaty nepřistoupí či si poté dohodnutou transakci rozmyslí.

První skutková podstata však dále stanoví, že trestný je i ten, kdo úplatu poskytne či jen nabídne, slíbí za provedení transplantace. Toto jednání se blíží svojí povahou

podplacení dle § 332 odst. 1 TZ, neboť pachatel za úplatu nakupuje službu v podobě transplantace.

Druhá skutková podstata postihuje jednání pachatele, který v rozporu s právními předpisy v souvislosti s odběrem tkáně nebo orgánu nebo s provedením transplantace žádá, přijme nebo si dá slíbit úplatu. Toto ustanovení je svojí povahou velmi blízké přijetí úplatku dle § 331 odst. 1, 2 TZ a je určeno k postihu osob, které se účastní nedovolené transakce s částmi lidského těla jako prodávající či vykonavatelé transplantace prováděné za úplatu. Dárce tkání či orgánů, který nabízí za úplatu části vlastního těla, je beztrestný v souladu se zásadou trestního práva, dle které nelze postihovat osoby, k jejichž ochraně je ustanovení určeno.

Tento trestný čin byl zařazen do TZ v souvislosti s plněním závazků plynoucích pro Českou republiku z Úmluvy o lidských právech a biomedicině. V této souvislosti je podstatný článek 21 Úmluvy, který stanoví, že lidské tělo nesmí být zdrojem finančního prospěchu.¹³⁵ Ustanovení § 166 TZ je povahy blanketové, neboť přímo v TZ je obsažen odkaz na jiný právní předpis, který stanoví podrobné podmínky, které bude třeba naplnit pro spáchání tohoto trestného činu. Tímto jiným právním předpisem je transplantační zákon a zákon o lidských tkáních a buňkách.¹³⁶

Určitou zajímavostí je, že původně měl být trestný čin odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu (§ 166) zařazen mezi trestné činy úplatkářské do hlavy desáté, avšak nakonec zákonodárce při přípravných pracích na novém TZ rozhodl o systematickém zařazení do hlavy první mezi trestné činy proti životu a lidskému zdraví, dílu pátého o trestných činech souvisejících s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem. Důvodem takového rozhodnutí zákonodárce byla zřejmě zvláštní povaha tohoto trestného činu, který nelze podřadit pod klasické úplatkářství, ačkoli formy jednání typické pro tento trestný čin jsou svojí povahou podobné podplacení a přijetí úplatku. Hlavním objektem, chráněným zájmem trestného činu nazvaného odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu je ochrana života a zdraví člověka.

¹³⁵ Jedná se o článek 21 obsažený v Úmluvě o lidských právech a biomedicině č. 96/2001 Sb., m. s.

¹³⁶ Zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon. Zákon č. 296/2008 Sb., o lidských tkáních a buňkách.

Transplantační zákon stanoví podmínky darování, odběru a transplantací tkání a orgánů lidského původu, prováděných výhradně za účelem poskytování léčebné péče.

Jedná se o trestné činy speciální ve vztahu k trestným činům úplatkářství. Jejich jednočinný souběh je proto vyloučen.

V hlavě V. zvláštní části TZ mezi trestnými činy proti majetku nalezneme **trestný čin pletichy v insolvenčním řízení** § 226 TZ, který je trestným činem speciálním ve vztahu k úplatkářství.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně řádného průběhu insolvenčního řízení. Do nabytí účinnosti novely trestního zákona z roku 1961 zákonem č. 296/2007 Sb. byl používán pojem konkurzní a vyrovnávací řízení, konkurzní správce. Jedná se nesporně o trestný čin korupční, neboť znakem skutkových podstat je korupční jednání v podobě aktivního a pasivního úplatkářství. Trestný čin pletichy v insolvenčním řízení¹³⁷ obsahuje tři základní samostatné skutkové podstaty.

Objektivní stránka spočívá v pasivním nebo aktivním úplatkářství v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení a v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení anebo v souvislosti s výkonem funkce insolvenčního správce, člena věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů v insolvenčním řízení.

V případě insolvenčního řízení se jedná o uplatňování soukromoprávních majetkových nároků, nikoli obstarávání věcí obecného zájmu, proto je jednočinný souběh trestných činů pletich v insolvenčním řízení a úplatkářství vyloučen.¹³⁸

V hlavě VI. zvláštní části TZ mezi trestnými činy hospodářskými nalezneme trestný čin **porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže** v § 248 TZ, který je určen k postihu korupčního jednání v sektoru soukromém. Jedná se opět o ustanovení blanketová, která přímo v TZ odkazují na jiné právní předpisy.

Objektem a chráněným zájmem tohoto trestného činu je dodržování pravidel hospodářské soutěže v podmínkách tržního hospodářství v rámci závazných pravidel podnikání.

¹³⁷ *Insolvenční řízení je upraveno zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).*

Insolvenčním řízením se rozumí řízení soudní, jehož předmětem je dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení.

¹³⁸ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. 8 Tdo 708/2009, uveřejněné pod číslem 40/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.*

S přijetím nového TZ došlo k nahrazení skutkové podstaty trestného činu *nekalé soutěže* obsažené v § 149 Tzák a skutkové podstaty *porušování závazných pravidel hospodářského styku* obsažené v § 127 Tzák skutkovou podstatou trestného činu *porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže*. Nejedná se pouze o změnu terminologickou, nýbrž i o modifikaci obsahovou. Důvodová zpráva¹³⁹ k nově přijatému TZ uvádí jako motiv této změny vágnost a nekonkrétnost ustanovení obou nahrazených skutkových podstat obsažených v Tzák z roku 1961.

Trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže obsahuje celkem čtyři samostatné základní skutkové podstaty. V § 248 odst. 1 TZ upravuje porušení jednotlivých skutkových podstat nekalé soutěže, která je nově regulována v ObčZ.¹⁴⁰ V § 248 odst. 2 TZ je upraven postih osob, které jako soutěžitelé nebo jako osoby jednající jménem soutěžitelů uzavírají kartelové dohody. Tato skutková podstata odkazuje na jiný právní předpis na ochranu hospodářské soutěže.¹⁴¹ Dále je zde regulováno porušení závazných pravidel zadávacího řízení v rozporu s předpisy o veřejných zakázkách a rovněž i porušení předpisů upravujících činnost bank a dalších právnických osob poskytujících finanční služby.

Použití nově formulovaných skutkových podstat trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže je podmíněno alternativně:

- *způsobením újmy ve větším rozsahu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům,*
nebo
- *opatřením sobě nebo jinému ve větším rozsahu neoprávněné výhody.*

Další korupční trestné činy, jejichž znakem je přímo korupční jednání, nalezneme rovněž v hlavě VI. zvláštní části TZ mezi trestnými činy hospodářskými v dílu 3 nazvaném Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou v § 256 nazvaném **Sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě**, § 257 nazvaném **Pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži**, § 258 nazvaném **Pletichy při veřejné dražbě**.

¹³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. (online).

Dostupné na <http://trestnizakonik.cz//navrh/duvodova-zprava.html>.

¹⁴⁰ § 2976 a násl. zákona č. 89/2012 Sb.

¹⁴¹ Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, ve znění pozdějších předpisů.

Objektem a chráněným zájmem těchto trestných činů je dodržování řádného postupu při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě. Jedná se ustanovení TZ, která předpokládají použití jiných právních předpisů, jako je zákon o veřejných zakázkách, zákon o veřejných dražbách a právní úpravu veřejné soutěže v ObčZ.¹⁴² Jedná se o trestné činy speciální ve vztahu k úplatkářství. Jejich jednočinný souběh je vyloučen. Účast v zadávacím řízení ohledně veřejné zakázky, účast ve veřejné soutěži či ve veřejné dražbě nelze subsumovat pod pojem obstarávání věcí obecného zájmu, neboť jde o výkon osobních práv.¹⁴³

Poslední skutkovou podstatou trestného činu, která jako znak obsahuje přímo korupční jednání, o níž se chci v této kapitole zmínit, je trestný čin nazvaný **maření přípravy a průběhu voleb a referenda** v § 351 TZ. Tento trestný čin zákonodárce zařadil do hlavy X. mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, dílu 4.

Na základě novelizace TZ¹⁴⁴ z roku 2011 došlo k úpravě tohoto trestného činu přidáním aliney druhé, jejímž smyslem je trestněprávní postih volební korupce, tzv. kupčení s hlasy.

Bylo vloženo následující ustanovení:

„Kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s výkonem volebního práva nebo hlasovacího práva v referendu poskytne, nabídne nebo slíbí finanční, majetkový nebo jiný obdobný prospěch, aby volil nebo hlasoval v rozporu s nezávislým vyjádřením své vůle, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“

Výše uvedená skutková podstata týkající se volební korupce však kriminalizuje pouze podplácení voličů, nikoli samotné voliče pro přijímání úplatků za výkon hlasovacího práva. Domnívám se, že tato nerovnováha v kriminalizaci volební korupce by měla být de lege ferenda odstraněna.

¹⁴² Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách. Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Jeho část čtvrtá, nazvaná Relativní majetková práva, oddíl 6 zvláštní způsoby uzavírání smlouvy, § 1772 a násl. Veřejná soutěž o nejvhodnější nabídku.

¹⁴³ Srov. R 14/1993 Sb. rozh. tr.

¹⁴⁴ Zákon č. 330/2011 Sb.

5. Institut účinné lítosti v oblasti korupčních deliktů

5.1 Úvod

Účinná lítost patří mezi důvody zániku trestní odpovědnosti. K zániku trestní odpovědnosti dochází časově až po spáchání trestného činu. Zaniká právo státu na potrestání pachatele, avšak spáchaný čin zůstává nadále protiprávním. Smyslem dobrodiní účinné lítosti je motivovat pachatele slibem beztrestnosti k tomu, aby škodlivému následku trestného činu zamezili či jej napravili. Proto zákonodárce dává v některých specifických případech přednost ochraně určitých zájmů chráněných trestním zákoníkem, které jsou ohroženy škodlivým následkem trestného činu, před potrestáním pachatele, slibem jeho beztrestnosti, avšak při splnění zákonem stanovených podmínek týkajících se kvalifikované a včasné formy oznámení trestného činu.

5.2 Česká trestněprávní úprava institutu účinné lítosti v oblasti úplatkářství

Dříve nežli přikročím k problematice zvláštního ustanovení o účinné lítosti v souvislosti s úplatkářskými trestnými činy, ráda bych zmínila obecné ustanovení o účinné lítosti obsažené v § 33 TZ, které je aplikovatelné pouze na dokonané trestné činy.

Zánik trestní odpovědnosti vývojových stádií trestné činnosti je upraven pro přípravu trestného činu v § 20 TZ a pro pokus trestného činu § 21 TZ.

Trestní zákoník upravuje ve své zvláštní části specifické případy účinné lítosti (například v § 242 pro trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobných povinných plateb; v § 197 pro trestný čin zanedbání povinné výživy). Tyto zvláštní případy účinné lítosti jsou ve vztahu speciality k obecné úpravě účinné lítosti a mají přednost při aplikaci. Často jsou vázány na splnění zvláštních podmínek.

Takové zvláštní ustanovení o účinné lítosti bylo regulováno trestněprávní úpravou rovněž pro případy úplatkářských trestných činů, a to až do přijetí nového trestního zákoníku.

TZ vychází ze znění původních ustanovení § 160 až § 162a Tzák z roku 1961, které byly určeny k potírání úplatkářských trestných činů. Podstatnou změnou však je vypuštění institutu účinné lítosti, který byl v rámci úplatkářských trestných činů po 60 let součástí trestněprávních norem. Důvodem nepřevzetí institutu účinné lítosti do nového trestního zákoníku byla doporučení mezinárodních organizací, které Českou republiku upozorňovaly na skutečnost, že mezinárodní dokumenty, kterými je Česká republika vázána, ustanovení o účinné lítosti neznají a neopravňují členské státy stanovit si tento způsob zániku trestnosti pro případ úplatkářství.¹⁴⁴

Hlavním argumentem byl nesoulad institutu účinné lítosti s dvěma nejdůležitějšími mezinárodními úmluvami, které jsou zaměřeny na postih korupce. Podle zprávy GRECO by mohlo porušovat ustanovení o účinné lítosti zásadu rovnosti před zákonem a podle organizace OECD znemožňovat postih těch, kteří nabídli úplatek.

Úmluva OECD o boji proti podplácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích ukládá České republice závazek, že *„přijme taková potřebná opatření, aby bylo možno stanovit, že se podle jejího práva jedná o trestný čin kterékoli osoby, která úmyslně nabídne, slíbí nebo dá nedovolený peněžitý nebo jiný prospěch, ať již přímo, nebo zprostředkovaně, zahraničnímu veřejnému činiteli, a to pro tohoto činitele nebo pro třetí stranu, za tím účelem, aby tento činitel jednal nebo se zdržel jednání v souvislosti s výkonem veřejných povinností, za účelem získání nebo udržení podnikatelské aktivity nebo jiné nepatřičné výhody v mezinárodních podnikatelských transakcích“*, přičemž *„podplácení zahraničních veřejných činitelů bude trestáno účinnými, přiměřenými a odrazujícími trestními sankcemi. Rozmezí sankcí bude srovnatelné s těmi, které jsou uplatňovány při podplácení vlastních veřejných činitelů a v případě fyzických osob bude zahrnovat odnětí svobody dostatečné pro účinnou vzájemnou právní pomoc a vydání.“*¹⁴⁵

¹⁴⁴ Trestněprávní úmluva o korupci přijatá ve Štrasburku dne 27. ledna 1999. Úmluva OECD o boji proti podplácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích.

¹⁴⁵ Úmluva o boji proti podplácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích online dostupná: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/instrumenty_oecd/umluva_o_boji_s_podplacenim_veřejnych.html.

Trestněprávní úmluva o korupci ukládá České republice závazek přijmout „*taková legislativní a jiná opatření, která budou nezbytná pro to, aby nabídka, slib nebo poskytnutí nepatřičné výhody přímo či nepřímo nějakou osobou veřejnému činiteli této smluvní strany, ať již přímo jemu, nebo někomu jinému, aby jednal anebo nejednal při výkonu jeho funkce, bylo pokládáno za trestný čin podle tuzemského práva, je-li tento čin spáchán úmyslně,*“

a přijmout „*taková legislativní a jiná opatření, která budou nezbytná pro to, aby přímý či nepřímý požadavek nebo přijetí neoprávněné výhody veřejného činitele smluvní strany pro sebe či pro někoho jiného, nebo přijetí nabídky či slibu takové neoprávněné výhody, aby jednal anebo nejednal při výkonu jeho funkce, bylo pokládáno za trestný čin podle tuzemského práva, je-li tento čin spáchán úmyslně.*“¹⁴⁶

Na základě Trestněprávní úmluvy o korupci byl zřízen zvláštní kontrolní orgán známý pod zkratkou GRECO, dohlízející na plnění závazků plynoucích ze smlouvy.

Z výše uvedeného znění mezinárodních úmluv neplyne přímo závazek k vypuštění účinné lítosti z českého trestního práva. Avšak jak organizace OECD, tak i kontrolní orgán GRECO vznesly určité výhrady k institutu účinné lítosti upravenému v § 163 Tzák z roku 1961. Tyto výhrady byly vzneseny ze strany OECD pouze ve vztahu k trestnému činu podplácení zahraničních veřejných činitelů a bylo doporučeno omezení účinné lítosti tak, aby jí nemohlo být využito v případech korupce zahraničních veřejných činitelů. Česká republika reagovala na tato doporučení novelou Tzák provedenou zákonem č. 122/2008 Sb. a dá se říci, že po této novelizaci bylo české trestní právo v oblasti potírání korupce v souladu s mezinárodními závazky.

Ze strany GRECO byly vzneseny výhrady v prvním hodnotícím kole realizovaném v roce 2003, avšak České republice nebylo uloženo žádné doporučení ke splnění.

V hodnotící zprávě se uvádí:¹⁴⁷ „GET se dozvěděl, že probíhá diskuze o tom, zda má být ustanovení o účinné lítosti (§ 163 trestního zákona) zachováno.

¹⁴⁶ Trestněprávní úmluva o korupci, sdělení MZV č. 70/2002 Sb.m.s. Dostupná online: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/boj_proti_korupci/dokumenty.html.

¹⁴⁷ Srovnaj Analýzu Ministerstva spravedlnosti o hodnocení institutu účinné lítosti z pohledu Skupiny států proti korupci (GRECO) a OECD dostupná na http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/A2a---analyza-ze-dne-1--unora-2012---priloha-MS---predlozeno-vlade.pdf.

Zatímco se považuje za žádoucí podporovat poskytování informací orgánům činným v trestním řízení, GET vnímá rozdíl mezi tímto druhem ustanovení a požadavkem zajistit oznamování podezření, jak se zmiňuje ve strategii pro boj s praním špinavých peněz. GET se domnívá, že správný postup osoby, které je nabídnut úplatek, nebo kterou někdo o úplatek požádá, je odmítnout takové jednání a oznámení takové události. S ohledem na to mohou ustanovení § 163 trestního zákona zacházet až příliš daleko jako možný nástroj umožnění stíhání trestných činů korupce, kde by se jinak obtížně získávaly důkazy. GET proto dospěl k názoru, že české úřady by měly zvážit přezkoumání tohoto ustanovení a posoudit jeho praktické dopady.“

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti § 163 Tzák bylo vypuštěno v podobě regulované na základě novely č. 122/2008 Sb., která institut účinné lítosti s účinností od 1. července 2008 podstatně omezila, neboť vyloučila jeho použití pro případy, kdy úplatek na žádost byl poskytnut či slíben veřejným činitelem, který vykonává působnost a pravomoc v zájmu cizího státu, či jde-li o veřejného činitele zastávajícího funkci v podniku, v němž má rozhodující vliv cizí stát.¹⁴⁸ I po tomto zúžení možnosti využití účinné lítosti se objevovaly názory, že Česká republika poskytuje úlevu pachatelům ochotným podplácet, ačkoli jde o jednání stejně zavrženíhodné, jako je přijímání úplatku.

S tímto názorem se však neztotožňuji, neboť pokládám poskytnutí úplatku či jeho přislíbení na požádání za méně zavrženíhodné a méně společensky škodlivé nežli přijetí úplatku či přijetí slibu o budoucím úplatku. Je třeba si uvědomit, že ustanovení § 163 Tzák obsahující zvláštní úpravu účinné lítosti, jakožto formu možného zániku trestní odpovědnosti, bylo určeno primárně k tomu účelu, aby slibem beztrestnosti byli občané, kteří poskytli či slíbili úplatek pouze proto, že o to byli požádáni, motivováni k dobrovolnému a bezodkladnému oznámení této trestné činnosti orgánům činným v trestním řízení.

¹⁴⁸ Citace zvláštního ustanovení o účinné lítosti §163 Tzák ve znění novely 122/2008 Sb.: „Trestnost podplácení (§ 161) a nepřímého úplatkářství (§ 162) zaniká, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán a učinil o tom dobrovolně a vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, to neplatí, byl-li úplatek poskytnut nebo slíben v souvislosti s výkonem pravomoci veřejného činitele uvedeného v § 162a odst. 2 písm. a) až c) nebo písm. d), jde-li o veřejného činitele zastávajícího funkci v podniku, v němž má rozhodující vliv cizí stát.

Hlavním smyslem účinné lítosti v případě úplatkářských trestných činů, které se vyskytují ve společnosti hojně, avšak z velké části zůstávají neodhalené, je snaha přispět k vyšší efektivitě odhalování této formy korupce.

Při přípravách prací na novém trestním kodexu bylo zvažováno rozšíření podmínky beztrestnosti formou nahrazení znaku *bez odkladu* znakem *vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům bez zbytečného odkladu*, aby byla zvýšena možnost praktického využití institutu účinné lítosti. Avšak nový trestní zákoník nejenže nemodifikoval uvedeným způsobem zvláštní ustanovení o účinné lítosti, nýbrž jej zcela vypustil.

Domnívám se, že z hlediska efektivního odhalování korupce nebylo správným krokem zákonodárce vypuštění tohoto speciálního ustanovení o účinné lítosti. Z praktické práce protikorupčních složek vyplývá, že právní institut účinné lítosti v případě úplatkářské kriminality byl využíván oznamovateli této trestné činnosti, kteří úplatek poskytli či slíbili pouze proto, že o to byli požádáni. Jednalo se z hlediska policie o velmi cenný zdroj informací a důkazů, které často vedly k dopadení a usvědčení pachatelů této trestné činnosti. Nadále nelze očekávat spolupráci s orgány činnými v trestním řízení ze strany těchto osob, neboť dle nové právní úpravy nebude již možné pro případy jejich včasného oznámení dovozovat jejich beztrestnost, ba naopak budou orgány činné v trestním řízení povinny tyto osoby trestně stíhat. Spolupráci lze očekávat snad jen ze strany občanů, kteří ještě před tím, nežli dojde ke spáchání úplatkářského trestného činu, předem vše oznámí orgánům činným v trestním řízení a hodlají spolupracovat pod dohledem policie.

Podle závěrů „Analýzy“¹⁴⁹ z roku 2011 neplnil institut účinné lítosti v oblasti korupce svůj účel směřující k usnadnění postihu korupce a byl zjištěn nízký počet využití tohoto institutu v praxi.

Teryngel prezentuje ve svém článku názor, že námitky policie o ztížení odhalování korupce odstraněním tohoto důvodu zániku trestní odpovědnosti z platné právní úpravy jsou liché, neboť ustanovení § 163 Tzák bylo využíváno jen minimálně.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Analýza institutu účinné lítosti v korupčních kauzách. Praha: Ministerstvo vnitra, 2012, s. 4. Dostupná v Elektronické knihovně legislativního procesu Úřadu vlády pod č.j. 87/12.

¹⁵⁰ TERYNGEL, Jiří. K postihu korupce v novém trestním zákoníku, *Trestní právo*, Praha: Novatrix. 2010, č. 4, s. 4 a násl.

Autoři Gřivna a Horník si kladou zásadní otázku, zda měl zákonodárcův krok spočívající ve vypuštění účinné lítosti z TZ své racionální opodstatnění a lze-li účelu účinné lítosti dosáhnout i jiným způsobem.¹⁵¹

Autoři poukazují na obecně známý znak korupční kriminality spočívající ve vysoké míře latence, což je zapříčiněno samotnou povahou korupčních trestných činů, neboť se jedná o trestné činy bez bezprostřední oběti a žádná ze zainteresovaných stran korupčního vztahu nemá zájem na jeho odhalení. V tomto případě se jako jeden z prostředků efektivního odhalování korupce nabízí možnost dekriminalizace jedné ze stran korupčního vztahu v podobě zániku trestní odpovědnosti za splnění zákonem stanovených podmínek.

V souvislosti s legislativními pracemi na novém TZ byla vypracována „*Analýza institutu účinné lítosti v korupčních kauzách*“ jakožto společný úkol ministerstva vnitra a ministerstva spravedlnosti o hodnocení institutu účinné lítosti z pohledu skupiny států proti korupci GRECO a OECD, kterou vzala vláda ČR na vědomí svým usnesením ze dne 30. 5. 2012 č. 383. Zároveň bylo na základě tohoto usnesení uloženo ministru spravedlnosti předložit vládě ČR do 31.12.2012 návrh na opětovné zavedení institutu účinné lítosti pro relevantní korupční trestné činy za podmínek zajišťujících soulad s mezinárodními závazky České republiky. Vláda zároveň uložila příslušným protikorupčním institucím závazek aktivně veřejně propagovat využívání účinné lítosti, neboť odpůrci znovuzavedení účinné lítosti do trestního zákoníku často argumentovali jeho zanedbatelným využitím v praxi, což mohlo být zapříčiněno nevědomostí veřejnosti o této možnosti zániku trestní odpovědnosti.

Pokud provedeme zahraniční srovnání zařazení institutu účinné lítosti pro případy korupce v trestních přepisech, zjistíme, že celá řada států, i mimoevropských, tradičně upravuje tento institut zániku trestní odpovědnosti.

Vypuštění účinné lítosti z TZ nebylo správným legislativním krokem zejména vzhledem ke skutečnosti, že tato možnost zániku trestní odpovědnosti za zákonem stanovených podmínek působí rovněž preventivně vůči osobám, které mají v úmyslu spáchat úplatkářský trestný čin.

¹⁵¹ GŘIVNA, T., HORNÍK, J. *Využití účinné lítosti pro korupční trestné činy*, *Trestněprávní revue*. Praha: C.H.Beck, 2012, č. 7- 8, str. 157 a násl.

Vzhledem k povaze korupčních jednání, které se velmi nesnadno odhalují a prokazují, je třeba usilovně hledat nové instituty pro boj s korupcí a prohlubovat ty stávající.

Je třeba si položit otázku, zda podle aktuálně účinné úpravy lze nahradit jiným adekvátním způsobem zrušený institut účinné lítosti v oblasti korupce.

Pro případy oznámení korupčního jednání osobou, která již poskytla či slíbila úplatek, poté co o něj byla požádána, přicházejí v úvahu dvě možnosti řešení, procesněprávní a hmotněprávní.

1/ Za procesní náhradu zvláštního ustanovení o účinné lítosti v oblasti korupce by bylo možno považovat využití oprávnění státního zástupce věc odložit podle § 159a odst. 4 TŘ ve spojení s § 172 odst. 2 písm. c) TŘ a vůči osobám, které o úplatek požádaly, uplatnit trestní odpovědnost.¹⁵²

Jedná se o diskreční pravomoc státního zástupce nebo soudu, kdy bude konstatováno, že trestný čin podplácení byl sice spáchán, ale s přihlédnutím k některému z hledisek uvedených v § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

Podle vyjádření Krajského státního zastupitelství v Praze¹⁵³ není však aplikace výše jmenovaných ustanovení trestního řádu jednoznačná a nemusí zaručovat dosažení stejného cíle jako zrušené ustanovení o účinné lítosti v oblasti úplatkářství.

2/ Za hmotněprávní náhradu zvláštního ustanovení o účinné lítosti v oblasti korupce je možno považovat materiální korektiv uvedený v § 12 odst. 2 TZ.

Po formální stránce by sice byly jinak naplněny znaky trestného činu podplácení, ale s ohledem na aplikaci ustanovení § 12 odst. 2 TZ nepůjde o případ natolik společensky škodlivý, a postačí uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů.

V daném případě nepůjde o trestný čin.

¹⁵² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵³ PŘEPECHALOVÁ, K., FOREJT, P., RŮŽIČKA, M. Účinná lítost ve věcech úplatkářství do právního řádu ČR? Právní rádce, 2011, č. 12, Praha: Economia, s. 44.

5.3 Německé trestní právo a dobrodiní účinné lítosti pro případy korupce

Německý trestní zákoník¹⁵⁴ neobsahuje žádné zvláštní ustanovení o účinné lítosti pro případy spáchání korupčních trestných činů.

Německá právní úprava tak spíše preferuje ochranu svědka, tedy oznamovatele korupce, a spolupráci pachatele trestného činu, který oznámil poskytnutí či přijetí úplatku, což je považováno za polehčující okolnost, o níž rozhodne soud v řízení.

5.4 Rakouské trestní právo a dobrodiní účinné lítosti pro případy korupce

Rakouský trestní zákoník¹⁵⁵ inkorporoval do trestního práva k 1. 9. 2009 institut účinné lítosti pro korupční delikty uvedené v ustanovení § 304 až 307b StGB-AT.

Jedná se o následující trestné činy: úplatnost, přijetí výhody, příprava úplatnosti nebo přijetí výhody, úplatkářství, poskytnutí výhody, příprava úplatkářství.

Trestnost jmenovaných trestných činů může za pomoci aplikace institutu účinné lítosti zaniknout. Pachatel však musí využít dobrodiní účinné lítosti dříve, než se úřad o korupčním jednání dozví.

Rakouský zákonodárce v roce 2009 v rámci zosíleného boje proti rostoucí korupci zavedl možnost exkulpace prostřednictvím účinné lítosti v oblasti korupce ve veřejném sektoru, a to jak ve vztahu k poskytovateli úplatku, tak i jeho příjemci.¹⁵⁶

¹⁵⁴ *Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník), původní znění z 15. 5. 1871 v podobě říšského trestního zákona, nově zveřejněn ve spolkové sbírce zákonů dne 13. 11. 1998.*

¹⁵⁵ *StGB-AT – spolkový rakouský trestní zákon z 23. ledna 1974, ve znění č. 15/2004 BGBl.*

¹⁵⁶ *V advokátní kanceláři JUDr. Robert Matas byl zpracován dokument nazvaný „Analýza trestněprávního institutu zvláštní účinné lítosti v korupčních kauzách a její možné znovu zavedení do trestního zákoníku včetně relevantní komparativistiky“ pro Úřad vlády ČR.*

Dostupný na webových stránkách: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/A3b---doplnujici-analyza-do-AK-Matas.pdf

Podmínkou účinné lítosti je udání sebe sama v okamžiku, kdy ještě nebyla provedena vyžádaná protiprávní úřední činnost a nedošlo k odevzdání případného majetkového prospěchu a v případě imateriální výhody její hodnoty.

V soukromém sektoru možnost exkulpace na základě účinné lítosti zavedena nebyla.

Rakouská republika je vázána shodnými protikorupčními mezinárodními závazky jako Česká republika, a přesto byla nově v roce 2009 zavedena speciální účinná lítost v oblasti korupčních deliktů ve veřejném sektoru jakožto důvod zániku trestní odpovědnosti. Ve stejné době bylo rozhodnuto o vypuštění tohoto institutu z české právní úpravy pro nesoulad s mezinárodními závazky ČR.

5.5 Slovenské trestní právo a dobrodiní účinné lítosti pro případy korupce

Na Slovensku nedošlo ke zrušení institutu účinné lítosti pro případy korupčních trestných činů, tak jako v České republice. Účinná lítost pro případy korupce je upravena v § 86 odst. 1 písm. g) obecné části slovenského trestního zákoníku¹⁵⁷ následujícím způsobem.

Citace § 86 odst. 1 písm. g) slovenského trestního zákona:

„Trestnost trestného činu zaniká i tehdy, pokud jde o trestný čin podplácení podle § 332, § 333 alebo § 335 a nepřímé korupce podle § 336 odst. 2, pokud pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o něj požádán, a učinil o tom dobrovolně bez odkladu oznámení orgánu činnému v trestním řízení nebo Policejnímu sboru; voják může toto oznámení učinit svému nadřízenému nebo služebnímu orgánu a osoba ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě i příslušníkovi Vězeňské služby a justiční strážě.“

Z citovaného znění slovenského trestního zákona je zřejmé, že nezbytnou podmínkou zániku trestnosti je úkon požádání o úplatek předtím, než k samotnému poskytnutí či přislíbení úplatku dojde. Trestnost nezaniká v případech, kdy osoba sama úplatek nabídne.

¹⁵⁷ Slovenský trestní zákon č. 300/2005 Z. z. (dále jen zkratka „slovenský trestní zákon“).

Slovenský zákonodárce zvolil poněkud jiné systematické zařazení speciální účinné lítosti nežli český zákonodárce v trestním zákoně z roku 1961, neboť zvláštní ustanovení o účinné lítosti zařadil do obecné části slovenského trestního zákona, konkrétně do hlavy třetí, o zániku trestnosti a trestu, § 86. Předchozí § 85 slovenského trestního zákoníku upravuje obecnou účinnou lítost.

Český zákonodárce zůstal věrný systematické Tzák ohledně zařazení obecné a zvláštní účinné lítosti, neboť speciální případy účinné lítosti jsou specifikovány ve zvláštní části trestního zákoníku za jednotlivými skutkovými podstatami, jichž se týkají.

Slovenský zákonodárce stejně jako český zákonodárce musel reagovat na doporučení mezinárodní organizace OECD postihovat trestné činy podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních obchodních transakcích bez výjimky.

Stalo se tak prostřednictvím novelizace slovenského trestního zákona¹⁵⁸ vyloučením dobrodiní účinné lítosti pro případy podplácení zahraničních veřejných činitelů.

V praxi může dojít k situaci, že určitá osoba oznámí orgánům činným v trestním řízení, že byla požádána o úplatek, a toto oznámení učiní ještě před poskytnutím úplatku; pak může podle slovenské trestněprávní úpravy ve spolupráci s policií nadále vystupovat jako agent a k uplácení budou použity prostředky z rozpočtu policie. Podle slovenského trestního řádu může jako agent vystupovat nejen příslušník policie, ale i jiná osoba.

Slovenský zákonodárce se pokusil řešit efektivní postih korupce úplnou dekriminalizací trestného činu podplácení v období od 31. 5. 1995 do 28. 1. 1999. Tento prostředek boje proti korupci se však neosvědčil.

¹⁵⁸ Novelizace provedena na základě zákona č. 257/2009 Z. z. s účinností od 1. 9. 2010.

6. Vybrané zahraniční právní úpravy potírání korupce

6.1 Úvod

Pro komplexní zpracování zvoleného tématu rigorózní práce pokládám za důležité nahlédnout rovněž do vybraných zahraničních trestněprávních úprav korupčních deliktů a zamyslet se nad jejich koncepcí, nad zjištěnými rozdíly, popřípadě shodnými rysy těchto právních regulací, v porovnání s domácí právní úpravou.

Hledisko právní komparace může být dle mého názoru užitečné a přínosné zejména z pohledu zefektivnění domácí právní úpravy potírání korupce, neboť touto formou lze nalézat často potřebnou inspiraci i poučení z fungování, či naopak neefektivního fungování jednotlivých právních nástrojů postihu korupce, popřípadě se lze nechat inspirovat již osvědčenými a vyzkoušenými protikorupčními nástroji. Vždy je však třeba při přebírání určitého institutu z cizí právní úpravy postupovat obezřetně s přihlédnutím k úpravě domácí.

Zvolila jsem si pro srovnání cizozemské právní řády sousedních států, které jsou nám blízké zejména z důvodu podobného, popř. společného historického a právního vývoje.

Nejprve se budu věnovat v současnosti platné trestněprávní úpravě postihu korupce ve **Spolkové republice Německo**. Jedná se zajisté o sousední stát pro Českou republiku významný s dle mého názoru velmi dobře propracovanou, promyšlenou a efektivně pojatou trestněprávní úpravou potírání korupce.

Poté zaměřím svoji pozornost na **rakouskou** trestněprávní úpravu, jež v sobě stále nese celkovou koncepci i jednotlivé prvky rakouského trestního zákona z roku 1852, který platil i na území našeho státu, a to až do roku 1950.

Konečně poslední trestněprávní úpravou potírání korupce, kterou se chci zabývat v kapitole věnované právní komparaci, bude trestněprávní úprava potírání korupce na **Slovensku**, která se nově etablovala teprve v nedávné době, s účinností od 1. ledna 2006. Nový slovenský trestní kodex nahradil do té doby platný trestní zákon č. 140/1961 Zb. převzatý z dob společného státu.

6.2. Německá trestněprávní úprava potírání korupce

Platné trestní právo¹⁵⁹ Spolkové republiky Německo rozlišuje následující formy korupce:

- *uplácení veřejných činitelů, dále vnitřně dělené na aktivní a pasivní*
- *uplácení poslanců parlamentu*
- *uplácení zaměstnanců obchodních podniků, opět dále vnitřně členěné na aktivní a pasivní*
- *další uplácení úředníků*

Korupční delikty jsou vnitřně diferencovány dle subjektů, které úplatky berou, a subjektů, které úplatky nabízejí, dále dochází k rozlišování mezi úplatkem vztahujícím se k právním úkonům a úplatkem, který se vztahuje k porušení povinností.¹⁶⁰

Ministerstvo spravedlnosti Spolkové republiky Německo vypracovalo a oficiálně zveřejnilo, mimo jiné také prostřednictvím svých webových stránek,¹⁶¹ národní strategii boje proti korupci. Pojem korupce pro účely národní strategie boje proti korupci je vykládán následujícím způsobem:

„Zneužití veřejného úřadu či funkce v ekonomické oblasti nebo zneužití politického mandátu, kdy k těmto jednáním došlo na podnět či z vlastní iniciativy, a to za účelem dosažení prospěchu pro sebe nebo pro třetího s následkem vzniku škody či očekávání jejího vzniku nebo jiné újmy pro společnost či pro podnikání.“

Z výše uvedeného vymezení pojmu korupce ministerstvem spravedlnosti Spolkové republiky Německo je zřejmé široké chápání korupce jako zneužití moci za účelem dosažení určité výhody s následkem vzniku újmy.

¹⁵⁹ *Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník), zkratka StGB, původní znění z 15. 5. 1871 v podobě říšského trestního zákona, nově zveřejněn ve spolkové sbírce zákonů dne 13. 11. 1998.*

¹⁶⁰ *Shodné rozlišování úplatků vztahujících se k právním úkonům anebo k porušení právní povinnosti je nám známé z rakouského trestního zákona platného do roku 1950.*

¹⁶¹ *[Http://www.bmj.bund.de/enid/dbdc7c57eaf0845e1e0e6f23780280b2,0/BMJ_DE/Ministerium_10e.html](http://www.bmj.bund.de/enid/dbdc7c57eaf0845e1e0e6f23780280b2,0/BMJ_DE/Ministerium_10e.html).*

Za klasické korupční delikty jsou podle německé trestněprávní úpravy považovány následující skutkové podstaty trestných činů:

§ 331 StGB *Vorteilsnahme* (přijetí prospěchu)

§ 332 StGB *Bestechlichkeit* (přijímání úplatku)

§ 333 StGB *Vorteilsgewährung* (poskytnutí prospěchu)

§ 334 StGB *Bestechung* (podplácení)

§ 335 StGB *Besonders schwere Fälle der Bestechlichkeit und Bestechung* (zvláště těžké případy přijímání úplatku a podplácení)

Současná spolková vláda veřejně deklaruje neslučitelnost korupce s ideou právního státu, neboť korupce podryvá důvěru občanů ve stát a ve státní instituce a způsobuje vysoké národohospodářské škody. Spolek, země i obce si stanovily za cíl s korupcí efektivně bojovat. Ovšem také ekonomická sféra by se měla podílet na boji s korupcí a přijímat účinná opatření.

Pod pojmem prevence korupce rozumí spolková vláda prevenci a zabránění páchání korupčních deliktů. Na základě vládního programu bylo vydáno v roce 2004 nové znění „směrnice spolkové vlády týkající se problematiky prevence korupce ve spolkové správě“ spolu s odpovídajícími doporučeními k prosazení této směrnice. Základními prvky efektivního a funkčního boje proti korupci jsou účinná kontrola a náležité uvědomění si škodlivosti korupčního jednání.

Německá právní teorie¹⁶² se k definici pojmu korupce (*die Korruption*) staví poněkud zdrženlivěji, obezřetněji a zastává názor, že samotný pojem korupce je velmi široký a neurčitý, vzhledem k tomu, že je v různých vědních oborech různým způsobem vymezován a popisován (oblast sociologie, politologie, jazykověda, právní věda) a dle převažujícího mínění německé právní teorie není možná přesná a všeobecně platná definice tohoto pojmu.

¹⁶² ESER, Albin, Barbara HUBER a Michael ÜBERHOFEN. *Korruptionsbekämpfung durch Strafrecht: ein rechtsvergleichendes Gutachten zu den Bestechungsdelikten im Auftrag des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz. Freiburg im Breisgau: Iuscrim, 1997, XIII, 795 s.*

Německá trestněprávní úprava používá pojem úplatkářství (*die Bestechung*), s tím, že pojem korupce zahrnuje i další způsoby jednání nežli jen úplatkářství. Korupce je pojem, který je charakterizován poškozením obecných zájmů prostřednictvím zneužití moci. V tomto pojmu je tedy zahrnuto i úzké pole úplatkářských deliktů. Pojem korupce je vhodný k označení kategorie trestných činů, kdy jde o způsoby jednání, které jsou charakteristické pro veřejný sektor a spočívají ve zneužití moci. V některých zahraničních právních úpravách však existuje jako terminus technicus pojem „korupce“, jako například v románském jazykovém okruhu typickém pro Itálii a Francii, avšak v těchto zemích je chápání pojmu korupce užší.

Ve Spolkové republice Německo platí v současnosti trestní zákoník, který pochází ještě z dob Německé říše.¹⁶³

Jedná se o německý trestní zákoník¹⁶⁴ (Strafgesetzbuch). Již v době jeho přijetí, tedy v historickém období pruského státu, bylo trestání disciplíny povolání úředníka považováno za pokrokové a žádoucí a objevují se první kvalitativní požadavky na státní správu, která měla sloužit občanům a činit objektivní rozhodnutí.¹⁶⁵

Osobou odpovědnou za spáchání většiny korupčních deliktů se podle platné německé právní úpravy může stát pouze osoba ze zákonem vymezeného okruhu osob se zvláštním postavením. Pro tyto účely jsou v obecné části spolkového trestního zákona § 11 číslo 2, 3, 4 definovány pojmy *úřední osoby* (Amtsträger), *soudce* (Richter) a *osoby zvlášť zavázané k veřejné službě* (für den öffentlichen Dienst besonders Verpflichteten).¹⁶⁶

¹⁶³ Říšský trestní zákoník z roku 1871 prodělal četné změny a doplnění, kterými zákonodárce musel reagovat na právní a kriminálně-politické změny, společenské hodnotové představy, ale také na vědecké a technické novinky. Jako příklady nových druhů uzákoněných deliktů lze jmenovat například počítačový podvod (Computerbetrug) nebo praní peněz (Geldwäsche).

¹⁶⁴ Německý trestní zákoník přijatý 15. 5. 1871 jako říšský trestní zákon, který vstoupil v účinnost 1. ledna 1872, ve znění z 13. 11. 1998 (Bundesgesetzblatt I S. 3322) s některými pozdějšími změnami (dále jen „spolkový trestní zákon“).

¹⁶⁵ MERGES, Hans Dieter: *Die Bestechungsdelikte*, disertační práce, Univerzita Eberhard-Karl – Tübingen, 1995, s. 11.

¹⁶⁶ ÜBERHOFEN, Michael. *Korruption und Bestechungsdelikte im staatlichen Bereich: ein Rechtsvergleich und Reformüberlegungen zum deutschen Recht*. Freiburg im Breisgau: Iuscrim, 1999. XXXVII, 516 s.

Citace z obecné části spolkového trestního zákona § 11 číslo 2, 3, 4:

„Úřední osobou je ten, kdo je podle německého práva úředníkem či soudcem, nebo v jiném veřejnoprávním úředním poměru nebo jinak povolán, aby u úřadu nebo jiného orgánu nebo z jejich příkazu plnil úkoly veřejné správy.“

„Soudcem je ten, kdo je podle německého práva soudcem z povolání nebo zastává soudcovský úřad jako čestnou funkci.“

„Osobou zvláště zavázanou k veřejné službě je ten, kdo, aniž by byl úřední osobou, plní úkoly veřejné správy u úřadu nebo jiného orgánu nebo plní úkoly veřejné správy u svazu nebo jiného sdružení, podniku nebo závodu, který vykonává úkoly veřejné správy pro úřad nebo jiný orgán, a je zaměstnán nebo pro ně činný a je formálně na základě zákona zavázán k svědomitému plnění svých povinností.“

V komentáři¹⁶⁷ spolkového trestního zákona bychom se dočetli, že úřední osobou podle německého práva je ten, kdo má určitou funkci.

Rozhodující je platné spolkové a zemské právo ve Spolkové republice Německo, proto jsou do tohoto pojmu zahrnováni všichni ve službě spolku, zemí, obcí, obecních spolků a korporací, ústavů a nadací veřejného práva. Druh činnosti je podle doktrinního výkladu nepodstatný, záleží jen na postavení vůči státu, tedy na vnitřním poměru a ustanovení jedince jako úředníka (*Beamter*). Ustanovení úředníkem je upraveno autoritativně spolkovým a zemským státním právem, a to podle příslušnosti ustanovovaného úředníka a podle formy ustanovení. Vzetí do přísahy může být pro ustanovení významné. Je nepodstatné, zda je úředník ustanoven do úřadu doživotně, či na zkoušku, nebo jde o voleného úředníka.

Německá právní teorie zastává názor, že úplatkářské delikty jsou zacíleny zejména na správu, proto stojí mimo oblast použití pojmu úřední osoby ve smyslu § 11 spolkového trestního zákona poslanci spolkového sněmu a zemských parlamentů.

Zákonodárná moc je chráněna proti korupčnímu jednání zvláštním trestněprávním ustanovením § 108 spolkového trestního zákona, které je označováno jako volební uplácení (*Wählerbestechung*).

¹⁶⁷SCHÖNKE, Adolf, Theodor LENCKNER a Horst SCHRÖDER. Strafgesetzbuch: Kommentar. 26. neu bearbeitete Aufl. München: Beck, 2001, XXXIII, 2703 s.

Další podmínkou pro naplnění pojmu úřední osoby je plnění úkolů veřejné správy.

Úkoly veřejné správy se rozumí dle výkladu německé právní teorie veřejné úkoly, tedy úkoly státní, obecní, a to i v případě, pokud jsou plněny prostřednictvím organizační formy soukromého práva.

Německá právní praxe na základě judikatury dospěla k závěrům, že úkoly veřejné správy neplní podřízení a nespádají sem ani mechanické pomocné činnosti jako úklid, písařské práce nebo činnost řidiče. Bylo judikováno, že do pojmu plnění úkolů veřejné správy se nezahrnuje jen správa zásahová a výkonná, ale i fiskální, například činnost veřejné spořitelny, která je odvozena od státní moci, slouží státním účelům a je veřejnou správou; to platí rovněž pro zemské banky. Církevní úřední osoby jsou z aplikace pojmu úřední osoby dle nynějšího výkladu zásadně vyloučeny.

Co se týče subjektivní stránky, v daném případě úmyslného zavinění musí pachatel vědět, že se nachází ve veřejnoprávním úředním poměru anebo že plní úkoly veřejné správy. Správné zařazení není podstatné.

Komentář¹⁶⁸ spolkového trestního zákona k pojmu obsaženému v § 11 bodu 4 (*osoba zvláště zavázaná k veřejné službě*) uvádí, že pod tímto pojmem se dle německého práva rozumí někdo, o kom se ví, že není úřední osobou a ani nevykonává úkoly veřejné správy, nýbrž je charakterizován následujícím způsobem:

1. *bud' je u úřadu nebo na jiném obdobném místě, na kterém jsou plněny úkoly veřejné správy, zaměstnán (praktikant),*
2. *nebo je na takovém místě činný (například jako znalec nebo člen poradního výboru),*
3. *nebo působí u spolku (spojení fyzických a právnických osob k zajištění společného cíle), podniku, který vykonává pro úřad nebo jiné obdobné místo úkoly veřejné správy jako jejich tzv. „prodloužená paže.“*

Do třetí skupiny patří například takové druhy podnikatelské činnosti, které jsou nezbytné k provedení a technickému zajištění praktických opatření veřejné správy (jako je zpracování dat).

¹⁶⁸ TILCH, H.: *Deutsches Recht – Lexikon, Band 1*, C. H. Beck'sche Verlag, München, 1992, s 989.

Ve spolkovém trestním zákoně nalezneme skutkové podstaty trestných činů, které postihují korupční praktiky. Takovou korupční skutkovou podstatou podle německé právní teorie může být jen skutková podstata, jejímž cílem je prosazení boje proti korupčnímu jednání.

Všeobecná skutková podstata korupce, která by se týkala korupčních praktik v jejich relativně širokém významu, ve Spolkové republice Německo neexistuje z důvodu zachování principu náležité určitosti skutkových podstat.¹⁶⁹ Tak neexistuje v německém trestním právu skutková podstata, která by obsahovala obecné ustanovení, že korupce úředníků je trestná, neboť takovéto vymezení objektivní stránky trestného činu by bylo příliš neurčité.

Existují však zvláštní skutkové podstaty, které jsou jen výřezem z oblasti korupce. Jedná se zejména o tzv. *originární zvláštní korupční delikty*, kterými jsou delikty úplatkářské. Korupce dle německé právní teorie spočívá v první řadě ve zneužití moci a je mnohem mnohotvárnější nežli úplatkářství, proto použití pojmu korupce jako synonyma pro úplatkářství je správné jen potud, pokud úplatkářství je korupcí, tedy když spočívá také na zneužití moci (kompetencí).

Ve zvláštní části spolkového trestního zákona, v jeho 30. oddílu, nazvaném souhrnně „*Trestné činy spáchané v souvislosti s výkonem úřadu*“ (*Straftaten im Amt*) nalezneme jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, které bychom mohli označit za klasické korupční delikty (německá trestněprávní nauka používá pojmu originární korupční delikty).

¹⁶⁹ Časopis PRÁVNÍK, ročník 91, rok 1952, vydal Právnický ústav Ministerstva spravedlnosti, článek *Zákonná opatření Lidové Číny proti korupci*, str. 618:

Zde nalezneme názorný příklad zcela neurčité, nejasné a nepřesné zákonné formulace jakési všeobecné skutkové podstaty korupce nazvané „Korupce“, která byla uvedena v život prostřednictvím zákona o korupci přijatého dne 12. 5. 1952 v parlamentu Čínské lidové republiky ve znění:

„Za osoby, jež se dopouštějí korupce, se považují všichni funkcionáři státních institucí, podniků a škol a jejich podřízení orgánové, kteří zpronevěřují, rozkrádají nebo pro sebe získávají státní majetek, a to buď přímo, nebo nepřímo, anebo ti, kteří vydírají na jiných osobách jejich majetek, kteří přijímají úplatky anebo provádějí nezákonná opatření k podpoře vlastních ziskových účelů, a to vše činí pod záminkou, že slouží zájmům veřejným.“

Tresty byly odstupňovány podle výše způsobené škody a výše úplatků.

Pasivní formy úplatkářství:

Přijetí prospěchu (Vorteilsannahme), citace § 331 spolkového trestního zákona:

1/ Úřední osoba nebo osoba zvláště zavázaná k veřejné službě, která za výkon služby, pro sebe nebo pro třetího, prospěch žádá, nechá si slíbit anebo přijme, bude potrestána odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

2/ Soudce nebo rozhodce, který prospěch pro sebe nebo pro třetího jako protislužbu žádá, nechá si slíbit nebo přijme za to, aby soudní jednání provedl nebo v budoucnu provede, bude potrestán odnětím svobody až na 5 let nebo peněžitým trestem. Pokus je trestný.

3/ Čin není trestný podle odst. 1, pokud pachatel nikoli jím požadovaný prospěch si nechá slíbit nebo přijme a příslušný úřad v rámci svých oprávnění buď jeho přijetí předtím povolil, nebo pachatel bez prodlení u příslušného úřadu učiní oznámení a úřad jeho přijetí povolí.

U trestného činu *přijetí prospěchu* je omezen okruh možných pachatelů. Pachatelem se může stát pouze subjekt se zvláštním postavením, a to úřední osoba nebo osoba zvláště zavázaná k veřejné službě, a pokud se tohoto trestného činu dopustí soudce či rozhodce, je stanoven přísnější trest postihující tento okruh pachatelů vzhledem k významu jejich funkce.

V § 331 spolkového trestního zákona odst. 3 jsou pak stanoveny podmínky, za kterých jednání uvedené v odst. 1 není trestné. Jedná se o předchozí svolení úřadu k přijetí prospěchu nebo následné povolení jeho přijetí za podmínky neprodleného oznámení přijetí prospěchu u příslušného úřadu.

Německý zákonodárce netrestá bezvýjimečně přijímání darů subjekty pasivního úplatkářství, což plyne z právní regulace výjimek. Za zákonem stanovených podmínek je přípustné přijetí daru podle § 331 odst. 3 nebo § 333 odst. 3 spolkového trestního zákona. Zákonodárce se pokusil nalézt rovnováhu mezi zájmem o dobrou pověst veřejné správy a přáním veřejnosti odměnit úředníka za zvláštní službu.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Již Tittmann (*Handbuch gemeinen deutschen peinlichen Fichte, 1807*) považuje za žádoucí tresty zmírnit z důvodu chudoby či nedostatku platu úředníků. Tento názor Tittmanna je prvním krokem směrem k myšlence netrestat úplatkářství bezvýjimečně v každém případě.

Opačný názor zastával Feuerbach (*Themis, 1812*), když vyslovil názor, že protiprávnost jednání příjemce daru je obzvláště vysoká, pokud již maličkost malé hodnoty může ovlivnit jeho úřední jednání. Tím více bude úředník vstřícný při vyšší hodnotě daru.

Teoretické diskuse k problematice trestání úplatkářství se často věnují výkladu jednoho ze základních znaků skutkových podstat zkoumaných deliktů, a to znaku „*prospěchu*“ (*Vorteil*).

Konkrétně si kladou otázku, zda také zdvořilosti nepatrné hodnoty spadají pod tento pojem. Dle většinového mínění je třeba i ve zdvořilostních darech malé hodnoty spatřovat prospěch, výhodu, neboť znamenají rozmnožení majetku na straně příjemce. Dle tohoto výkladu je již diář či sklenka piva považována za neoprávněnou výhodu.¹⁷¹

Pokud provedu srovnání výše popsané skutkové podstaty *přijetí prospěchu* se skutkovou podstatou *přijetí úplatku* dopadající na obdobná jednání dle českého trestního zákoníku, zjistím následující rozdíly právní regulace:

Spolkový trestní zákon vyžaduje ke spáchání trestného činu *přijetí prospěchu* pachatele se zvláštním postavením, buď úřední osobu, osobu zvlášť zavázanou k veřejné službě, anebo soudce či rozhodce s tím, že obsah těchto pojmů je pro účely spolkového trestního zákona legálně vymezen.

Platná česká trestněprávní úprava označuje za subjekt trestného činu *přijetí úplatku* každého, kdo se předmětného protiprávního jednání dopustil *v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu anebo v souvislosti s podnikáním* s tím, že pojem obstarávání věcí obecného zájmu není pro účely trestního zákona legálně definován a jeho interpretace v konkrétních případech je ponechána na judikatuře soudů.

Pokud se předmětného jednání dopustí osoba se zvláštním postavením, v terminologii českého trestního zákoníku úřední osoba, bude tato okolnost posouzena jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v kvalifikovaných skutkových podstatách.

Česká trestněprávní úprava neumožňuje posouzení prospěchu (v terminologii českého trestního zákoníku úplatku), jehož přijetí bylo příslušným úřadem předtím či následně povoleno, posuzovat jako jednání nikoli trestné.

¹⁷¹ Existují však i opačné názory; například Pfeiffer, Maul, Schulte, kteří zastávají názor, že nepatrné dary nelze hodnotit jako výhody, prospěch.

Trestný čin *přijímání úplatku* (*Bestechlichkeit*), citace textu § 332 spolkového trestního zákona:

1/ Úřední osoba nebo osoba zvláště zavázaná k veřejné službě, která žádá, nechá si slíbit nebo přijme prospěch pro sebe či pro třetího jako protiplnění za to, že provedla úřední úkon nebo v budoucnu provede, a tím své služební povinnosti porušila nebo by porušila, bude potrestána odnětím svobody od šesti měsíců do pěti let.

2/ Soudce nebo rozhodce, který prospěch pro sebe nebo pro třetího jako protiplnění žádá, nechá si slíbit nebo přijme za to, že provedl soudní jednání nebo v budoucnu provede, a tím své soudní povinnosti porušil nebo by porušil, bude potrestán odnětím svobody od 1 roku do 10 let. V méně závažných případech je trest odnětí svobody od 6 měsíců až do 5 let.

3/ V případě, že pachatel prospěch jako protiplnění za budoucí jednání žádá, nechá si slíbit nebo přijme, pak se aplikují ustanovení odstavců 1 a 2, za předpokladu, že pachatel vůči jinému ukázal připravenost a) při jednání své povinnosti porušit, b) pokud je určité jednání na jeho úvaze, při výkonu této úvahy se nechat ovlivnit prospěchem.

Při srovnání znění skutkové podstaty *přijímání úplatku* podle § 332 spolkového trestního zákona s dikcí skutkové podstaty *přijetí prospěchu* podle § 331 spolkového trestního zákona nalezneme následující společné znaky:

- *forma pasivního úplatkářství,*
- *vlastní úřední delikty. To znamená, že pachatelem může být jen subjekt se zvláštním postavením.*

Rozlišujícím kritériem je jednání v souladu se služební povinností podle § 331 spolkového trestního zákona, anebo jednání v rozporu se služební povinností podle § 332 spolkového trestního zákona.

Tímto rozlišováním má být dle spolkového trestního zákona zajištěno, že bude nejen potrestáno úřední jednání provedené na základě poskytnutí protiplnění v rozporu se služební povinností, nýbrž již zákazem přijetí jakéhokoli protiplnění má být zajištěno, že rozhodnutí učiněná jménem státu nebudou závislá na poskytování úplatků, nýbrž budou sledovat pouze věcná kritéria. Tímto má být zajištěna neprodejnost veřejné služby.

Diferenciace úplatkářského jednání se odráží i ve vztahu k výši a druhu trestu, který hrozí za spáchání těchto deliktů. Logicky budou přísněji potrestána korupční jednání úředníka, která budou v rozporu s jeho povinnostmi.

Aktivní formy úplatkářství:

- *Poskytnutí prospěchu (Vorteilsgewährung)* – § 333 spolkového trestního zákona.
- *Podplácení (Bestechung)* – § 334 spolkového trestního zákona.

Tyto skutkové podstaty jsou zrcadlovým obrazem skutkových podstat týkajících se pasivního úplatkářství popsaných výše.

K postihu korupčních praktik v soukromé sféře je určeno ustanovení § 299 spolkového trestního zákona nazvané „*Přijímání úplatku a podplácení v obchodním styku*“, systematicky zařazené v 26. oddílu (*Trestné činy proti soutěži*).

Jedná se o ustanovení nově včleněné do spolkového trestního zákona za účelem provedení Druhého protokolu z 19. ledna 1997 přijatého k *Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství*, které kriminalizuje pasivní i aktivní úplatkářství v soukromém sektoru.

Pachatelem pasivní formy jednání se stane zaměstnanec nebo zplnomocněnec obchodního podniku, který v obchodním styku požaduje, nechá si slíbit či přijme prospěch jako protiplnění za to, že jiného upřednostní při odběru zboží nebo při jiných plněních v soutěži nekalým způsobem.

Stejně bude potrestán pachatel při aktivní formě tohoto nekalého jednání v obchodním styku buď peněžitým trestem, nebo odnětím svobody až na 3 roky.

Chráněným zájmem a smyslem tohoto ustanovení spolkového trestního zákona je ochrana svobody a čistoty hospodářské soutěže.

Pro snazší orientaci uvádím přehlednou tabulku klasických korupčních deliktů podle spolkového trestního zákona.¹⁷²

<i>PRÁVNÍ POVAHA</i>	<i>PASIVNÍ FORMA</i>	<i>AKTIVNÍ FORMA</i>
<i>S porušením služebních povinností</i>	<i>I. <u>Ve veřejné službě</u></i> <i>Přijímání úplatku</i> <i>(Bestechlichkeit),</i> <i>§ 332</i>	<i>Podplácení (Bestechung),</i> <i>§ 334</i>
<i>Bez porušení služebních povinností</i>	<i>Přijetí prospěchu</i> <i>(Vorteilsannahme), § 331</i>	<i>Poskytnutí prospěchu</i> <i>(Vorteilsgewährung), § 333</i>
<i>Upřednostňování nekalým způsobem</i>	<i>II. <u>V obchodním styku</u></i> <i>Úplatkářství (Bestechlichkeit),</i> <i>§ 299 odst. 1</i>	<i>Podplácení (Bestechung),</i> <i>§ 299 odst. 2</i>
<i>Protiprávní dohody</i>	<i>III. <u>V politice</u></i> <i>Úplatkářství poslanců</i> <i>(Abgeordnetenbestechlichkeit),</i> <i>prodej hlasů, § 108</i>	<i>Podplácení poslanců</i> <i>(Abgeordnetenbestechung),</i> <i>nákup hlasů, § 108</i>

Z tabulky je zřejmé, že ve Spolkové republice Německo je postihováno korupční jednání nejen v oblasti veřejné služby, ale i v obchodním styku a rovněž i v politice. V sektoru veřejném má být prostřednictvím trestněprávních opatření chráněna důvěra veřejnosti v čistotu vedení úřední agendy, zejména proti zneužití úřední moci jejími nositeli, v soukromém sektoru pak svoboda a čistota hospodářské soutěže a v oblasti politické mandát poslance, a tím demokratický systém.

¹⁷²CLAUSSEN, Hans Rudolf a Heribert OSTENDORF. *Korruption im öffentlichen Dienst: ein Überblick*. 2. Aufl. Köln: Heymanns, 2002, XII, 151 s.

6.3. Rakouská trestněprávní úprava potírání korupce

Dříve nežli přistoupím k platné právní úpravě potírání korupce v rakouském trestním zákoně, ráda bych se krátce vrátila k dějinám rakouského trestního práva, které přímo souvisí a prolínají se s právním vývojem trestního práva na území českého státu.

Speciální rakouské trestní právo se konstituovalo teprve v 18. století za vlády Marie Terezie a je spojeno s přijetím „CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIA“ roku 1768. Teprve od tohoto okamžiku lze hovořit o prvním jednotném hmotném trestním právu a trestním právu procesním.

Za panovníka Františka II. vytvořili autoři Haan, Sonnenfels a Zeiller nový a na svou dobu pokrokový trestní zákon, který vstoupil v platnost roku 1804. Autor Hye von Glunek tento zákon již pouze přepracoval a plodem jeho práce byl trestní zákon z roku 1852, který platil v Rakouské republice až do konce roku 1974 (na území českého státu do roku 1950).

Trestní zákon z roku 1974, platný v Rakousku do dnešních dní, byl ve spolkové sbírce zákonů vyhlášen pod číslem 60 (dále jen zkratka „StGB-AT“).¹⁷³ Tento trestní zákon je jakýmsi jádrem veškerého rakouského trestního práva, ovšem mnoho trestněprávních ustanovení nalezneme také v jiných zákonech. Tyto zákony se označují také jako tzv. vedlejší trestní právo, „*Nebenstrafrecht*“.^{174, 175}

Z obecné části StGB-AT je v souvislosti se zkoumanou problematikou potírání korupce zajímavé ustanovení § 74 rakouského trestního zákona nazvané „*Jiná vymezení pojmů*“, ve kterém je mimo jiné legálně definován pojem „*úředníka*“ (Beamte).

¹⁷³ Platný rakouský trestní zákoník (Strafgesetzbuch- StGB-AT 1974/60) je spolkovým zákonem z 23. ledna 1974, ve znění č. 15/2004 spolkové sbírky zákonů (BGBl), stav k 1. květnu 2004.

¹⁷⁴ Webové stránky: www.sbg.ac.at.

¹⁷⁵ FABRIZY, Ernst Eugen. *Strafgesetzbuch: StGB samt ausgewählten Nebengesetzen : Kurzkommentar : mit einer Einführung und Anmerkungen unter Berücksichtigung der Rechtsprechung des Obersten Gerichtshofes und des Schrifttums*. 8., neu bearbeitete Aufl. /. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2002, XIX, 1092 s.

Citace z ustanovení § 74 StGB-AT, pojem úředníka:

„Úředníkem ve smyslu tohoto zákona se rozumí každý, kdo je ustanoven za tím účelem, aby jménem spolku, země, obecního spolku, obce nebo jiné osoby veřejného práva s výjimkou církve či náboženské společnosti, jako jejich orgán sám či společně s jinými vykonával právní úkony, nebo je jinak pověřen konat právní úkony spolkové, zemské nebo obecní správy.“

„Úředníkem je také ten, kdo podle jiného spolkového zákona nebo na základě mezistátního spojení při působení v tuzemsku je postaven naroveň rakouskému úředníku.“

Pojmem „jiné osoby veřejného práva“ se rozumí korporace veřejného práva, jako je například lékařská komora, advokátní komora, notářská komora, zemědělská komora, rovněž i nadace a fondy.

Rakouská judikatura k § 74 odst. 1 číslu 4 uvádí, že kdo vykonává jen činnosti pomocné, zejména práce uklízečky, topiče, není úředníkem (*Ev Bl 1976/118*), úředníkem je však zaměstnanec sociální pojišťovny (*SSt 48/21*) nebo myslivecký strážce ustanovený a vzatý do přísahy (*SSt 48/78*), v případě rakouských spolkových železnic, spolkových lesů nejsou jejich orgány úředníky (*JB1 1984, 622*), úředníky nejsou ani zaměstnanci rakouské pošty, a.s., nebo Telekomu Austria a.s.

Ve zvláštní části rakouského trestního zákoníku, v jeho 22. oddílu § 302–313 jsou pak vymezeny jednotlivé skutkové podstaty trestných činů obsahující znaky korupčního jednání pod souhrnným názvem „*Trestná porušení úřední povinnosti a příbuzná trestná jednání*“.

Teorie rakouského trestního práva dělí úřední delikty do dvou základních okruhů:

- *vlastní úřední delikty (pachatelem se může stát pouze osoba se zvláštním postavením úředníka);*
- *nevlastní úřední delikty (pachatelem se může stát kdokoli).*

Prostřednictvím trestných činů obsažených ve 22. oddílu StGB-AT je postihováno porušování povinností úředníky vyššího stupně závažnosti. Ostatní porušování povinností úředníky jsou řešena pouze disciplinární cestou.

Nalezneme zde zejména vlastní úřední delikty, u kterých jako pachatelé figurují pouze osoby se zvláštním postavením, terminologií rakouského trestního zákona úředníci.

Nevlastní úřední delikty jsou ty delikty, u kterých zvláštní postavení pachatele úředníka představuje kvalifikační znak skutkové podstaty trestného činu a s tím spojenou vyšší trestní sazbu.

Skutková podstata trestného činu „*Zneužití moci úřední*“ (*Missbrauch der Amtsgewalt*) obsažená v § 302 StGB-AT kriminalizuje jednání pachatele v postavení úředníka, který s úmyslem¹⁷⁷ poškodit jiného na jeho právech úmyslně zneužije svá oprávnění.

Rakouské trestní právo vyžaduje, aby pachatel výše popsáním způsobem jednal jménem spolku, země, obecního spolku či obce jako jejich orgán při výkonu úřední agendy. Pachateli hrozí trest odnětí svobody v rozmezí 6 měsíců až 5 let.

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu „*Zneužití moci úřední*“ spočívá v okolnosti, že se výše uvedeného jednání při vedení úřední agendy pachatel dopustí spolu s cizí mocí či nadstátním či mezistátním zřízením; v daném případě hrozí přísnější trest v podobě trestu odnětí svobody v rozmezí od 1 roku do 10 let.

Takto však bude potrestán rovněž ten, kdo svým činem zneužívajícím moc úřední způsobí škodu převyšující 40 000 Euro.

Jelikož k zneužívání moci úřední dochází hojně v souvislosti s různými projevy korupčního jednání a zneužití moci úřední bývá často následkem konkrétní korupční nabídky, slibu takového plnění či poskytnutí prospěchu, zařadila jsem rovněž tuto skutkovou podstatu mezi jednání související s korupcí.

Příklady zneužití moci úřední vybrané z rakouské judikatury:

Pokud exekuční úředník vůbec nevydraží věci získané v exekuci (*Ev Bl 1977/35*) či pokud policejní úředník opomene oznámení alkoholismu v dopravě a odňatý řidičský průkaz vrátí zpět (*ZVR 1979/47*).

Příklady z judikatury, kdy nelze aplikovat ustanovení o zneužití moci úřední:

Pokud úředník požaduje vyplacení vyšších poplatků, nežli mu přísluší (*Ev Bl 1977/35*), či pokud úředník v úřadě vede nepřipustné dálkové soukromé hovory (*SSt 47/83*).

¹⁷⁷Ustanovení § 302 rakouského trestního zákona vyžaduje jednání úředníka s úmyslem, že svým činem jiného poškodí na jeho konkrétních právech.

Skutková podstata trestného činu „*Přijímání darů úředníkem*“ (*Geschenkannahme durch Beamte*) obsažená v § 304 rakouského trestního zákona kriminalizuje jednání úředníka za výkon či opomenutí úředního úkonu v rozporu se svou povinností, pokud pro sebe či pro třetího přijme, nechá si slíbit, či dokonce požaduje poskytnutí prospěchu.

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí jeho pachateli trest odnětí svobody až na 3 roky. V případě překročení hodnoty prospěchu 2 000 Euro je stanovena kvalifikovaná skutková podstata s trestem odnětí svobody až na 5 let.

Pro případ přijetí či přislíbení (nikoli požadování) pouze nepatrného (*geringfügig*) prospěchu za úřední úkon v souladu s povinností nebude pachatel potrestán, ledaže by byl čin spáchán výdělečně.

Přijímání darů za úřední úkony v rozporu s povinností je trestné i v případě přijetí jen nepatrného prospěchu.

Pojem nepatrného prospěchu, jehož přijetí není trestné jako korupční jednání přijímání darů úředníkem, není v rakouském trestním zákoně vydefinován, ale je vykládán pro jednotlivé případy judikaturou.¹⁷⁸

Trestné činy spadající do pasivní formy úplatkářství podle rakouského trestního zákona nejsou omezeny pouze na oblast výsostné správy (*Hoheitsverwaltung*) a soudnictví, tak jako je tomu v případě trestného činu zneužití moci úřední, nýbrž se vztahují také na oblast soukromohospodářské správy (*Privatwirtschaftlicheverwaltung*).

Podobně jako v německém trestním právu je rovněž i v rakouském trestním právu diferencována výše trestu podle kritéria, zda se jedná o úřední úkon vykonaný či opomenutý v rozporu s povinností, nebo v souladu s povinností.

¹⁷⁸ Nejvyšší soudní dvůr (OGH – Oberster Gerichtshof) judikoval, že v případě nepatrného prospěchu jde o maličkosti (*Kleinigkeiten*) nepatrné hodnoty, jako je například kalendář nebo plnicí pero.

Další skutková podstata se znaky korupčního jednání směřuje proti pasivnímu úplatkářství vedoucích zaměstnanců veřejných podniků a je obsažena v § 305 StGB-AT s názvem „*Přijímání darů vedoucími zaměstnanci veřejného podniku*“.

Pachatelem tohoto trestného činu se může stát pouze vedoucí zaměstnanec veřejného podniku, který za výkon či opomenutí právního jednání, které může vykovávat, od jiného pro sebe nebo pro jiného prospěch žádá, přijme nebo si nechá slíbit.

Pachateli tohoto trestného činu hrozí za jeho spáchání trest odnětí svobody až na 1 rok; pokud však jeho úmysl směřoval k výkonu či opomenutí právního jednání v rozporu s jeho povinnostmi, může být potrestán až na 3 roky.

Dojde-li k výkonu či opomenutí právního jednání v souladu s jeho povinnostmi, tak nebude pachatel potrestán za podmínky, že přijme toliko nepatrný prospěch či si jej nechá slíbit a zároveň nejedná výdělečně.

V ustanovení § 306a přicházejí v úvahu jako pachatelé při těžších formách přijímání darů také *spolupracovníci vedoucích zaměstnanců veřejných podniků*, ovšem jen za podmínky, že jim přísluší pravidelný vliv na obchodní vedení, například formou získávání informací či přípravou podkladů či návrhů.

V souvislosti s těmito skutkovými podstatami jsou v § 309 StGB-AT legálně vymezeny pojmy „*veřejný podnik*“ (*öffentliches Unternehmen*) a „*vedoucí zaměstnanci*“ (*leitende Angestellte*).

Veřejným podnikem se pro účely § 305–308 StGB-AT rozumí každý podnik, který je provozován jednou či vícero korporacemi veřejného práva nebo na kterém má účast přímo či nepřímo jedna nebo vícero korporací veřejného práva s alespoň 50% účastí na základním, kmenovém či vlastním kapitálu tohoto podniku. V každém případě veřejným podnikem je každý podnik, jehož finanční hospodaření podléhá kontrole účetního dvora.¹⁷⁹

Vedoucími zaměstnanci ve smyslu § 305–308 StGB-AT je třeba rozumět ty zaměstnance podniku, jimž přísluší rozhodující vliv na jeho obchodní vedení.

Jim naroveň jsou postaveni jednatelé, členové představenstva nebo dozorčí rady a prokuristé, kteří nejsou v zaměstnaneckém poměru.

¹⁷⁹ Účetní dvůr je dozorčí účetní orgán pro oblast veřejné správy.

V rakouském trestním právu existují ustanovení určená jak k potírání korupčního jednání v oblasti výkonu veřejné správy, tak i ustanovení potírající korupční jednání v hospodářském, čistě soukromém sektoru, tedy nejen v tzv. veřejném podniku.

Právní úpravu k potírání korupce v soukromém sektoru nalezneme v tzv. *vedlejším trestním zákoně proti nekalé soutěži*, konkrétně v ustanovení § 10 UWG.¹⁸⁰

Komentáře k této právní regulaci zdůrazňují, že ustanovení postihující aktivní i pasivní úplatkářství v soukromém sektoru sledují úplně jiné cíle nežli delikty úřední.

Chráněným zájmem a smyslem ustanovení rakouského trestního práva proti nekalé soutěži je ochrana svobody hospodářské soutěže a její čistoty.

Úplatkářské jednání dle tohoto zákona spočívá v nabízení darů nebo jiného prospěchu či jejich přislíbení nebo poskytnutí, jehož cílem je dosažení nekalého jednání podplaceného, které spočívá v upřednostnění podplácejícího nebo někoho třetího při odběru zboží nebo jiných plněních. Tyto delikty se vztahují pouze na zaměstnance podniku nebo osoby zmocněné za podnik jednat.

Pasivní forma tohoto jednání je přesným zrcadlovým obrazem formy aktivní se stejnými znaky.

Tato protiprávní jednání jsou penalizována trestem odnětí svobody až na 3 měsíce nebo peněžitým trestem až do 180 denních sazeb.

Ustanovení § 306 StGB-AT upravuje skutkovou podstatu postihující *korupční jednání znalce*.

Pachatelem tohoto trestného činu se může stát pouze znalec ustanovený soudem nebo jiným úřadem pro účely určitého úředního jednání, který za podání nesprávného nálezu nebo posudku od jiného pro sebe či pro jiného prospěch žádá, přijme či si jej nechá slíbit.

Pachateli hrozí trest odnětí svobody až na 3 roky.

¹⁸⁰ Zákon proti nekalé soutěži z roku 1984 (*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb*, dále jen zkratka „UWG“).

Rakouský trestní zákoník postihuje rovněž osoby stojící na druhé straně korupčního vztahu, tedy osoby, které poskytují, nabízí či slibují prospěch.

Jedná se však o jedinou skutkovou podstatu § 307 StGB-AT postihující aktivní úplatkářství, nazvanou „*Podplácení*“ (*Bestechung*), kde jsou shromážděny různé formy aktivního úplatkářství.

Tato skutková podstata rozlišuje ve svém odstavci 1 a 2, zda se jedná o výkon či opomenutí úředního úkonu či právního jednání v zákoně vymezenými subjekty v souladu s jejich povinností, či v rozporu s jejich povinností, kdy rakouská právní teorie hovoří v takovém případě o diferenciaci skutkových podstat na těžké a prosté. Rozlišení se odráží zejména ve výši hrozícího trestu.

Takovéto rozlišování obsahoval již rakouský trestní zákon z roku 1852, platný i na území našeho státu.

Subjektem trestného činu podplácení může být kdokoli, což zákonodárce vyjádřil slovem „kdo“, a jednání pachatele spočívá v nabízení, slibu či poskytnutí prospěchu osobám v zákoně speciálně vymezeným, tedy úředníku, úředníku jiného členského státu Evropské unie nebo úředníku Společenství za výkon či opomenutí úředního úkonu, rozlišuje se, zda v souladu s jeho povinností, či v rozporu s jeho povinností, vedoucímu zaměstnanci veřejného podniku za výkon či opomenutí právního jednání, znalci za podání nesprávného nálezu či posudku.

V případě jednání pachatele za účelem výkonu či opomenutí úředního úkonu či právního jednání v rozporu s povinností zákonem stanovené osoby bude tento potrestán odnětím svobody až na 2 roky.

V případě jednání pachatele za účelem výkonu či opomenutí úředního úkonu či právního jednání v souladu s povinností zákonem stanovené osoby, pokud pachatel poskytl, nabídl, slíbil nikoli jen nepatrný prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na 6 měsíců nebo peněžitým trestem až do 360 denních sazeb,¹⁸¹ ledaže nemůže být pachateli podle okolností vyčítáno, že tento prospěch nabídl, slíbil či poskytl.

¹⁸¹ *Pojem denní sazba pro výpočet peněžitého trestu.*

Dle § 19 odst. 1, 2 rakouského trestního zákona se peněžitý trest vyměřuje v denních sazbách, kdy denní sazba je vyměřena podle osobních poměrů a schopnosti hospodářského výkonu pachatele v době rozsudku. Denní sazba může být stanovena ve výši nejméně 2 Euro a nejvýše 327 Euro.

Ze znění této skutkové podstaty postihující podplácení je zřejmé, nakolik rakouský zákonodárce rozlišuje jednotlivé typy korupčních jednání, zejména podle stupně jejich společenské škodlivosti.

Další skutkovou podstatou se znaky korupčního jednání je ustanovení § 308 StGB-AT nazvané „*Zakázaná intervence*“ (*Verbotene Intervention*).

Pachatelem trestného činu zakázané intervence je každý, kdo přímo či nepřímo ovlivňuje úředníka či vedoucího zaměstnance veřejného podniku, člena zastupitelského úřadu nebo zahraničního úředníka, do jejichž rámce úkolů spadají služební povinnosti nebo právní jednání, aby tyto své povinnosti stranicky vykonali či opomenuli, a za tento vliv pro sebe nebo pro jiného prospěch žádá, přijme či nechá si slíbit.

Pachatel bude potrestán odnětím svobody až na 3 roky.

Kdo však přijme nebo si nechá slíbit pouze nepatrný prospěch, nebude potrestán, ledaže by byl čin spáchán výdělečně.

Posledním ustanovením rakouské trestněprávní úpravy souvisejícím s korupčními delikty je ustanovení § 313 StGB-AT nazvané „*Trestná jednání s využitím úředního postavení*“ (*Strafbare Handlungen unter Ausnützung einer Amtsstellung*).

Toto ustanovení obsahuje všeobecně pro všechny delikty v trestním zákoně platnou kvalifikaci. Jedná se o tzv. nevlastní úřední delikty, tedy delikty, u nichž znak charakterizující pachatele, který se nachází v postavení úředníka, není delikt zakládající, nýbrž působí trestní ztížení při ukládání sankcí.

Nejvyšší trestní sazba hrozícího trestu odnětí svobody nebo peněžitého trestu může být překročena o polovinu. Doba trvání trestu odnětí svobody nesmí překročit 20 let.

6.4. Slovenská trestněprávní úprava potírání korupce

Česká republika měla se Slovenskou republikou dlouholetou společnou historii trestněprávní úpravy, neboť na jejich území v rámci Československé republiky platilo po roce 1950 totožné trestní právo. Shodná trestněprávní úprava přetrvala až do počátku roku 2006, s tím, že byly samozřejmě provedeny četné novelizace trestního práva po rozpadu společného státu po roce 1993.

Na Slovensku se podařilo již k 1. 1. 2006 uvést v účinnost zcela nové trestní kodexy a tím rekodifikovat trestní právo hmotné a rovněž i procesní.¹⁸² Slovenská trestněprávní úprava potírání korupce prodělala za uplynulých dvacet let poměrně významné legislativní změny, které byly schváleny a přijaty ještě před nabytím účinnosti rekodifikace trestního práva. Do nových trestních kodexů byly již učiněné změny v oblasti potírání korupce v plném rozsahu převzaty.

Přijatá legislativní protikorupční opatření byla výsledkem spolupráce Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky s Odborem boje proti korupci. Ministerstvo spravedlnosti se zavázalo plnit úkoly vyplývající z Programového prohlášení vlády, které si mimo jiné stanovilo za cíl razantnější postih korupce a dosažení vyšší míry efektivity při jejím odhalování.

Oficiální webové stránky¹⁸³ Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky prezentují pojem korupce jako *zneužití moci nad cizím majetkem či právy s cílem získání osobních, soukromých výhod pro sebe či příbuzné a známé*.

V souladu s obdobným přístupem v sousedních státech se zde uvádí, že pojem korupce je širší nežli pojem úplatkářství.

¹⁸² MADLIAK, J., FICO, M., PUCHALLA, M.: *Rekodifikácia slovenského trestného práva, Trestní právo* č. 7-8/2006 LexisNexis, s. 76-80.

Slovenský trestní zákon č. 300/2005 Z. z. (dále jen „slovenský trestní zákon“) zcela nahradil do 31. 12. 2005 platný a účinný trestní zákon č. 140/1961 Z. z., ještě z dob společného státu československého. Slovenský trestní řád – zákon č. 301/2005 Z. z. zcela nahradil do 31. 12. 2005 platný a účinný zákon č. 141/1961 Z. z., pocházející také z dob společného státu československého. Oba nové trestní kodexy nabyly účinnosti dne 1. 1. 2006.

¹⁸³ [Http://www.justice.gov.sk/](http://www.justice.gov.sk/).

Pojem korupce zahrnuje zejména trestné činy přijímání úplatku, podplácení, nepřímého úplatkářství a v některých případech též zneužívání pravomoci veřejného činitele. Samotný termín korupce byl zaveden do slovenské trestněprávní úpravy v roce 1999.¹⁸⁴

Tehdy nahradil slovenský zákonodárce dosavadní zákonný termín úplatkářství slovem korupce a s tímto souhrnným označením již také operuje nový trestní zákoník v hlavě osmé, dílu třetím.

Novinky a specifika platné slovenské trestněprávní úpravy potírání korupce:

Základní skupina trestných činů se znaky korupčního jednání je obsažena v § 328–§ 336 slovenského trestního zákona, v hlavě osmé, nazvané „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“, v dílu třetím, souhrnně označeném pojmem „*Korupce*“.

Skutkové podstaty trestných činů postihujících **pasivní formu úplatkářství** jsou obsaženy v ustanovení § 328, § 329, § 330, § 331 slovenského trestního zákona a jsou souhrnně označeny nadpisem „*Přijímání úplatku*“.

Pachatelem trestného činu přijímání úplatku podle skutkové podstaty obsažené v § 328 slovenského trestního zákona se může stát každý, kdo přímo nebo prostřednictvím zprostředkovatele přijme, žádá či dá si slíbit úplatek za to, aby konal či opomenul konat, a tím poruší své povinnosti vyplývající ze zaměstnání, povolání, postavení anebo funkce.

Pachateli hrozí trest odnětí svobody na 2 roky až 5 let.

Tuto základní skutkovou podstatu doplňují dvě skutkové podstaty kvalifikované, které jsou přísněji sankcionovány vzhledem k závažnějším následkům (závažnější způsob jednání, čin spáchaný ve velkém rozsahu).

Jedná se o široce formulovanou skutkovou podstatu trestného činu přijímání úplatku, neboť pachatelem se může stát každý, kdo poruší povinnost plynoucí z jeho povolání, postavení či funkce. Trestnost jednání tu není vázána na zužující pojem obstarávání věcí všeobecného zájmu ani pachatele se zvláštním postavením (veřejný činitel). Tato skutková podstata je určena k postihu korupce v soukromém sektoru.

¹⁸⁴ Srovnej zákon č. 10/1999 Z. z.

V následujícím § 329 slovenského trestního zákona je přísněji sankcionována v pořadí druhá forma pasivního úplatkářství, a to odnětím svobody na 3 roky až 8 let, která spočívá v jednání pachatele, který *v souvislosti s obstaráváním věci všeobecného zájmu* přímo či zprostředkovaně přijme, žádá či dá si slíbit úplatek.

Tato základní skutková podstata je doplněna dvěma kvalifikovanými skutkovými podstatami. Kvalifikačními znaky jsou jednak osoba pachatele jako speciálního subjektu s postavením veřejného činitele (trestní sazba odnětí svobody 5 až 12 let) a jednak spáchání trestného činu ve velkém rozsahu.

Zákonný znak obstarávání věcí všeobecného zájmu, jehož naplnění bude klíčové pro klasifikaci určitého jednání jako trestného činu přijímání úplatku dle § 329 slovenského trestního zákona, je definován přímo ve slovenském trestním zákoně v § 131 následujícím způsobem:

„Věcí všeobecného zájmu se pro účely tohoto zákona rozumí zájem přesahující rámec individuálních práv a zájmů jednotlivce, který je důležitý z hlediska zájmu společnosti.“

Třetí základní skutková podstata postihující pasivní úplatkářství, obsažená v § 330 slovenského trestního zákona, postihuje přijímání úplatku zahraničním veřejným činitelem v souvislosti s výkonem úředních povinností v úmyslu získání či zachování nepřiměřené výhody při realizaci mezinárodního obchodu.

Vzhledem k vysoké společenské škodlivosti uvedeného jednání pro společnost je stanovena trestní sazba trestu odnětí svobody na 5 let až 12 let.

Poslední, v pořadí již čtvrtá základní skutková podstata postihující přijímání úplatku je obsažena v § 331 slovenského trestního zákona a kriminalizuje přijímání úplatku speciálními subjekty ve zde vyjmenovaném postavení či funkci. Jedná se o členy zahraničního parlamentního shromáždění, soudce nebo úředníka mezinárodního soudního orgánu uznaného Slovenskou republikou nebo zástupce či zaměstnance mezinárodní, nadnárodní, mezivládní organizace či orgánu.

Skutkové podstaty trestných činů postihujících **aktivní formu úplatkářství** jsou obsaženy v ustanoveních § 332, § 333, § 334 a § 335 slovenského trestního zákona a jsou souhrnně označeny nadpisem „*Podplácení*“.

Zrcadlově odráží výše uvedená znění paragrafů postihujících pasivní formu úplatkářství (přijímání úplatku), s tím, že v případě podplácení hrozí za tato trestná jednání trestní sazby mírnější.

Třetí díl osmé hlavy zvláštní části slovenského trestního zákoníku určený k postihu korupce uzavírají dvě základní skutkové podstaty trestného činu *nepřímé korupce* (§ 336 odst. 1, 2 slovenského trestního zákona). Objektivní stránka trestného činu nepřímé korupce spočívá v jednání pachatele, který přijme úplatek, žádá o něj či přijme slib takového plnění za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci osoby uvedené v ustanovení § 328, § 329, § 330 a § 331. V § 336 odst. 2 slovenského trestního zákona je pak postihována rovněž aktivní forma nepřímé korupce.

Z výše uvedeného je zřejmé, slovenská právní úprava zahrnuje širší oblast potírání nepřímého úplatkářství nežli je tomu v České republice.

Pojem úplatku je vymezen mimo díl třetí hlavy osmé zvláštní části slovenského trestního zákona. Legální definici pojmu úplatek nalezneme v obecné části, v § 131 odst. 3 slovenského trestního zákona, v ustanoveních vysvětlujících některé pojmy.

Citace § 131 odst. 3 slovenského trestního zákona:

„Úplatkem se pro účely tohoto zákona rozumí věc nebo jiné plnění majetkové či nemajetkové povahy, na které není právní nárok.“

Za účelem razantnějšího postihu korupce byla přijata rovněž opatření organizačního rázu, spočívající zejména ve vytvoření legislativních předpokladů pro fungování nových specializovaných institucí pro boj s korupcí, organizovaným zločinem a nejzávažnějšími trestnými činy finanční a majetkové kriminality po vzoru španělské Audiencia Nacional. V roce 2004 byl zřízen speciální soud a rovněž i úřad speciální prokuratury, který existuje pouze ve Španělsku a na Slovensku. Do jeho pravomoci spadalo také souzení ústavních činitelů, včetně prezidenta republiky. Nejčastější agendu však tvořily korupční kauzy státních úředníků, policistů a představitelů samosprávy. Tento speciální soud byl však na základě nálezu slovenského Ústavního soudu z roku 2009 pro svou protiústavnost zrušen a nahrazen specializovaným trestním soudem se sídlem v Pezinku, který převzal nedořešenou agendu a rovněž i zaměstnance a soudce.¹⁸⁵ Jedná se o prvostupňový soud a má postavení krajského soudu.

¹⁸⁵ *Speciální soud na Slovensku byl nálezem Ústavního soudu Pl. ÚS 17/08 ze dne 20. 5. 2009 zrušen.*

V roce 2003 byla zavedena na Slovensku trestnost neoznámení korupce a nepřekažení korupce.¹⁸⁶ Ustanovení obsahově rozšiřující skutkovou podstatu trestného činu „*Neoznámení trestného činu*“ a „*Nepřekažení trestného činu*“ o korupční trestné činy byla vložena do slovenského trestního zákona ke dni 1. 12. 2003, kdy nabyla účinnosti novela trestního zákona č. 457/2003 Z. z.

Dle mého názoru se nejedná o příliš efektivní protikorupční opatření, například ve srovnání s institutem účinné lítosti, a to vzhledem ke specifické povaze korupčních deliktů (delikty bez oběti, vysoká míra latence korupční kriminality). V této souvislosti vystupuje do popředí specifická povaha korupce, která se odehrává utajeně mezi dvěma subjekty, které jsou oba zainteresovány na hladkém průběhu korupční transakce a mají zájem na jejím utajení. Z tohoto důvodu je jen málo pravděpodobné oznámení korupčního trestného činu třetí osobou (svědkem korupčního jednání), která by se o něm hodnověrným způsobem dozvěděla. Je třeba mít na paměti, že osoba uplácějící i osoba podplacená jsou v pozici pachatelů trestných činů, a obě strany korupční transakce mají tedy zájem na jejím utajení. Vzhledem k popsané specifické povaze korupčních deliktů se mi jeví efektivnější uzákonění vhodně formulované možnosti účinné lítosti, která bývá dle poznatků z praxe využívána ze strany oznamovatelů této trestné činnosti, kteří jsou zároveň subjektem korupčního vztahu.

¹⁸⁶ Citace § 340 trestního zákona č. 300/2005 Z. z.:

Neoznámenie trestného činu:

„Kto sa hodnoverným spôsobom dozvie, že iný spáchal zločin, na ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou najmenej desať rokov, alebo niektorý z trestných činov korupcie uvedených v treťom diele ôsmej hlavy osobitnej časti, a taký zločin alebo trestný čin neoznámí bez odkladu orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru, alebo namiesto toho, ak ide o vojaka, svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu, a ak ide o osobu vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“

Citace § 341 trestního zákona č. 300/2005 Z.z.:

Neprekazenie trestného činu:

„Kto sa hodnoverným spôsobom dozvie, že iný pripravuje alebo pácha zločin, na ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov, alebo niektorý z trestných činov korupcie uvedených v treťom diele ôsmej hlavy osobitnej časti a spáchanie alebo dokončenie takého zločinu alebo trestného činu neprekaží osobne alebo prostredníctvom inej spôsobilej osoby, alebo príslušného orgánu, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“

Novelou slovenského trestního zákona z roku 1999¹⁸⁷ byla znovuzavedena nejen trestnost podplácení, ale i zvláštní účinná lítost se vztahem ke korupčním kauzám.

¹⁸⁷ *Novela slovenského trestního zákona č. 183/1999 Z. z.*

7. Vybrané protikorupční nástroje mezinárodního a evropského práva

7.1 Úvod

Problematika protikorupčních nástrojů v právu evropském a mezinárodním má svůj klíčový význam z hlediska zkoumání české trestněprávní ochrany před korupční kriminalitou. Je to z toho důvodu, že tyto smluvní instrumenty významným způsobem ovlivňují národní legislativu států, které jsou jejich smluvními stranami. Smluvní státy se zavazují přijmout přistoupením k mezinárodním úmluvám potřebná vnitrostátní opatření k naplnění jejich cílů a na základě tohoto mezinárodněprávního závazku dochází k vnitrostátním legislativním změnám i českého trestního zákonodárství.

Vznik protikorupčních smluvních nástrojů souvisí s procesy integrace a globalizace v Evropě. V důsledku překotného rozvoje informačních technologií, které umožňují velice snadno překonávat časové a prostorové hranice, se začíná rozvíjet a vytvářet užší ekonomická spolupráce mezi evropskými státy, což je spojeno nejen s pozitivy v podobě volného pohybu zboží, služeb a kapitálu, ale i s negativy v podobě snadnějšího páchání přeshraniční kriminality, a to rovněž kriminality korupční.

Tímto okamžikem přestává být korupce pouze záležitostí suverénního státu, a objevuje se potřeba přijmout unifikovaná opatření proti korupci, která zasahuje do sféry vícera států. Unifikační procesy na mezinárodním poli i v evropském právu vrcholí v devadesátých letech 20. století.¹⁸⁸

Pro účely své práce jsem vybrala čtyři níže uvedené úmluvy, o kterých se domnívám, že jsou významné z hlediska potírání korupce a velkou měrou ovlivnily českou vnitrostátní protikorupční legislativu:

- *Úmluva proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích*

¹⁸⁸ GŘIVNA, T., *Boj proti korupci prostředky evropského práva, Acta universitatis Carolinae-Iuridica, 2007–1, Praha: Karolinum, str. 131–149.*

Tato úmluva bývá označována za průkopníka v boji proti korupci na mezinárodním poli. Byla přijata a podepsaná smluvními státy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen zkratka „OECD“) v roce 1997.

Její věcná působnost je poměrně úzce vymezena na aktivní korupci spočívající v podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích.

- *Trestněprávní úmluva o korupci*

Tato úmluva byla vypracována v rámci Rady Evropy v roce 1999 ve Štrasburku a na jejím základě došlo ke kriminalizaci řady korupčních jednání nejen na mezinárodní úrovni, nýbrž i úrovni národní, ve veřejném i soukromém sektoru.

- *Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, z roku 1995*
- *Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo členských států Evropské unie, z roku 1997*

Tyto dva smluvní instrumenty vznikly na půdě Evropské Unie a tvoří jádro protikorupční legislativy této nadnárodní organizace.

Potřeba řešit narůstající problémy s přeshraniční kriminalitou v oblasti korupce a organizovaného zločinu měla přímou souvislost s vytvořením jednotného vnitřního trhu, jehož nezbytnou součástí je i svoboda pohybu a pobytu evropského obyvatelstva.

7.2. Úmluva proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích

Byla to právě OECD, která učinila první přímý krok k potírání korupce na mezinárodním poli, a to prostřednictvím přijetí Úmluvy proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (v dalším textu jen „Úmluva proti podplácení“). Jedná se o nástroj mezinárodního práva, na jehož základě převzaly členské státy OECD závazek zakotvit ve svých právních řádech podplácení všech zahraničních veřejných činitelů jako trestný čin a závazek přijmout účinná opatření proti zahraniční korupci. Na základě tohoto závazku plynoucího z Úmluvy proti podplácení,¹⁸⁹ byl novelizován¹⁹⁰ trestní zákon z roku 1961, a to rozšířením pojmu veřejného činitele nad rámec vymezení v § 89 odst. 9 Tzák i na osoby v postavení zahraničních veřejných činitelů. Zahraničním veřejným činitelem (podle terminologie TZ zahraniční úřední osobou) je třeba rozumět následující osobu:

„Osoba zastávající funkci v zákonodárném nebo soudním orgánu nebo orgánu veřejné správy cizího státu, nebo v podniku, v němž má rozhodující vliv cizí stát, nebo v mezinárodní organizaci vytvořené státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva veřejného.“

Obligatoří podmínkou zákonného pojmu zahraničního veřejného činitele (podle terminologie TZ zahraniční úřední osoby) je, že *s výkonem takové funkce, zaměstnání nebo práce je spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a trestný čin byl spáchán v souvislosti s touto pravomocí.*¹⁹¹

¹⁸⁹ Úmluva proti podplácení vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 21. 3. 2000 uveřejněná pod č. 25/2000 Sb. m. s.

¹⁹⁰ Novelizace trestního zákona z roku 1961 zákonem č. 96/1999 Sb.

¹⁹¹ Citace § 334 odst. 2 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů:

Úřední osobou podle § 331 až 333 se vedle osoby uvedené v § 127 rozumí též jakákoliv osoba zastávající funkci: a) v zákonodárném nebo soudním orgánu nebo v jiném orgánu veřejné moci cizího státu, b) zastávající funkci nebo zaměstnána nebo pracující v mezinárodním soudním orgánu, c) zastávající funkci nebo zaměstnána nebo pracující v mezinárodní nebo nadnárodní organizaci vytvořené státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva veřejného nebo v jejím orgánu nebo instituci, nebo d) zastávající funkci v podnikající právnické osobě, v níž má rozhodující vliv Česká republika nebo cizí stát, pokud je s výkonem takové funkce, zaměstnání nebo práce spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a trestný čin byl spáchán v souvislosti s touto pravomocí.

Úmluva proti podplácení obsahuje požadavek na zavedení odpovědnosti právnických osob za podplácení. Tento požadavek k naplnění účelu Úmluvy se podařilo českému zákonodárci naplnit bezesbytku až v roce 2011 přijetím nového zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim,¹⁹² neboť do té doby použitelné správní trestání právnických osob nebylo pokládáno za dostatečné, zejména proto, že správní řízení neposkytuje obviněnému dostatečné záruky uplatnění jeho práv, jako je tomu v řízení trestním.

Dalším nedostatkem správního trestání je absence příslušných mezinárodních smluv umožňujících mezinárodní právní pomoc, např. institut dožádání. Bez účinných prostředků mezinárodní spolupráce by bylo efektivní stíhání protiprávních jednání právnických osob spáchaných v cizině velice obtížné.

¹⁹² Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2012.

7.3. Trestněprávní úmluva o korupci

Trestněprávní úmluva o korupci z roku 1999 je smluvním instrumentem Rady Evropy a je klasické mezinárodní povahy.¹⁹³

Jejím hlavním posláním je přimět smluvní státy k přijetí potřebných legislativních opatření k trestání korupce v sektoru veřejném i soukromém. Úmluva kriminalizuje řadu korupčních jednání vnitrostátního i mezinárodního charakteru a přináší četná zlepšení pro práci orgánů činných v trestním řízení při odhalování korupční kriminality.¹⁹⁴

Na základě dikce úmluvy došlo k rozšíření možnosti dokazování orgány činnými v trestním řízení, neboť jejím požadavkem je oslabení institutu bankovního tajemství a záznamů o nebankovních finančních transakcích a majetku.

Představuje krok kupředu pro práci Policie ČR rovněž při dokumentaci korupčního jednání, a to zejména proto, že trestné činy postihující korupční jednání nebylo možné obvykle zařadit do kategorie „*zvlášť závažných trestných činů*“ ve smyslu § 41 odst. 2 a § 62 Tzák z důvodu nízkých trestních sazeb. Z tohoto důvodu nebylo možné do data nabytí účinnosti Trestněprávní úmluvy o korupci, tedy do 1. 7. 2002, používat ve většině případů postupů potřebných k dokumentaci této trestné činnosti, jako jsou odposlech a záznam telekomunikačního provozu a operativně pátrací prostředky.

Trestní řád však umožňuje použití postupů potřebných k dokumentaci korupčního jednání i při odhalování jiné úmyslné trestné činnosti za podmínky, že je ke stíhání předmětné trestné činnosti Česká republika vázána vyhlášenou mezinárodní smlouvou, což se stalo až na základě Trestněprávní úmluvy o korupci.

Trestněprávní úmluva o korupci zavazuje poprvé členské státy k postihu korupce i v soukromé sféře.

¹⁹³ Rada Evropy je mezivládní celoevropská organizace, která zajišťuje spolupráci členských států zejména v oblasti podpory demokracie a ochrany lidských a sociálních práv a svobod. Vznikla roku 1949 a sídlo má ve Štrasburku. Česká republika se stala členským státem Rady Evropy v roce 1993.

¹⁹⁴ Trestněprávní úmluva o korupci ze dne 27. 1. 1999 zveřejněná pod č. 70/2002 Sb. m. s., která pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 1. 7. 2002.

Článek 7 a 8 Úmluvy definuje aktivní a pasivní úplatkářství v soukromém sektoru.¹⁹⁵ Zavádí rovněž trestnost tzv. „obchodování s vlivem“, které je definováno v článku 12 Úmluvy.¹⁹⁶

V trestněprávní oblasti se Rada Evropy zaměřuje na problematiku postihu korupce a organizovaného zločinu. Svoji činnost v této oblasti realizuje prostřednictvím skupiny GRECO, jejímž hlavním úkolem je vytvořit účinný mechanismus boje proti korupci a zároveň podávat výklad mezinárodněprávních protikorupčních nástrojů přijatých v rámci Rady Evropy.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Čl. 7 a 8 Trestněprávní úmluvy o korupci: aktivní úplatkářství – přímá či nepřímá nabídka, příslibení nebo poskytnutí nepatřiční výhody v rámci obchodní činnosti osobám, které řídí nebo pracují v subjektech soukromého sektoru, ať již jim samotným, nebo někomu jinému, aby nějakým způsobem jednaly, nebo naopak nejednaly a tím porušily svoje povinnosti. Pasivní úplatkářství – osoby, které řídí či pracují v organizacích soukromého sektoru přímo či nepřímo požadovaly nebo přijímaly nepatřičnou výhodu nebo příslib, ať již pro sebe nebo pro jiného, nebo přijaly nabídku takové výhody, nebo by nějakým způsobem jednaly, nebo naopak nejednaly a tím porušily svoje povinnosti.

¹⁹⁶ Čl. 12 Trestněprávní úmluvy o korupci: obchodování s vlivem – jakýkoliv přímo či nepřímo daný příslib, nabídka nebo poskytnutí nepatřičné výhody komukoliv, kdo tvrdí, že je schopen mít nepatřičný vliv na rozhodovací pravomoc osoby uvedené v člancích 2, 4 až 6 a 9 až 11, ať již taková nepatřičná výhoda je pro něho samotného, nebo pro někoho jiného, jakož i požadavek nebo přijetí nabídky nebo příslibu takové výhody za účelem tohoto ovlivnění, bez ohledu na to, zda ovlivnění bylo vykonáno, nebo zda předpokládaný vliv způsobil, či nezpůsobil zamýšlený výsledek.

¹⁹⁷ Označení GRECO je zkratka anglických slov Group of States against Corruption (Skupina států proti korupci), dále jen zkratka „GRECO“. GRECO je orgán ustanovený na základě činnosti Rady Evropy. Česká republika přistoupila ke GRECO roku 2002. Hlavním předmětem činnosti je monitorování implementace jednotlivých protikorupčních instrumentů Rady Evropy, zejména Trestněprávní úmluvy proti korupci a Občanskoprávní úmluvy proti korupci. Výsledkem činnosti GRECO jsou hodnotící zprávy, které obsahují určitá doporučení, která je třeba ze strany členských států v určitém časovém horizontu splnit.

7.4. Smluvní nástroje Evropské unie proti korupci

Z pohledu Evropské unie (dále jen zkratka „EU“) spadá oblast trestního práva do tzv. třetího pilíře EU, který vznikl na základě Maastrichtské smlouvy z roku 1992. Obsahově zahrnuje mezivládní spolupráci ve vnitřních záležitostech a v oblasti justice. V oblasti třetího pilíře EU je používána pracovní metoda klasické mezivládní spolupráce členských států, která je založena na konsensu všech hlasů členských států.

Základem protikorupční legislativy EU jsou následující mezinárodní úmluvy:

1. Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství z roku 1995.
2. Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo členských států Evropské unie z roku 1997.

Úmluva o ochraně finančních zájmů ES byla přijata členskými státy jako akt mezinárodního práva veřejného, spadající do oblasti III. pilíře EU. Jejím hlavním posláním je umožnit efektivní trestní stíhání činů ke škodě finančních zájmů Evropských společenství, zejména jednání podvodných.

Jaroslav Fenyk považuje tuto úmluvu za jeden z mála případů přímých projevů „europeizace“ trestního práva.¹⁹⁸ Členské státy mají na základě této Úmluvy povinnost promítnout do národní trestněprávní úpravy širokou definici podvodu proti finančním zájmům ES, což bylo splněno českým zákonodárcem vytvořením zcela nové skutkové podstaty trestného činu „Poškození finančních zájmů Evropských společenství.“¹⁹⁹

Ochranou finančních zájmů Společenství se rozumí ochrana finančních prostředků pocházejících z rozpočtu ES. Pro účely jednotnosti pojmu nejzávažnější trestné činnosti poškozující finanční zájmy Společenství byla zformulována jejich jednotná definice a zaveden pojem podvodu. Při stíhání podvodů poškozujících finanční zájmy Společenství je stanovena členským státům povinnost spolupráce při trestním stíhání i při výkonu trestu. Jedná se rovněž o potírání jednání, která mohou souviset s korupcí.

¹⁹⁸ FENYK, J., *Projekt evropského veřejného žalobce (Nová podoba mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech v rámci členských států Evropské unie)*, Acta universitatis Carolinae-Iuridica 2, 2008, Praha: Karolinum, str. 31–51.

¹⁹⁹ § 260 zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Tato úmluva byla doplněna o dva protokoly, z nichž jedním je **Protokol k úmluvě o ochraně finančních zájmů ES, z roku 1996**, jehož význam spočívá zejména v požadavku zavést trestný čin úplatkářství. Teprve přijetím tohoto protokolu došlo k stanovení závazku ke kriminalizaci korupce.

Druhý protokol, z roku 1997, obsahuje požadavek na zavedení účinné odpovědnosti právnických osob za kriminální jednání podvodného či korupčního charakteru a do pojmu korupce bylo zahrnuto rovněž praní špinavých peněz.

Širší právní úpravu pak představuje *Úmluva o boji proti korupci týkající se úředníků Evropských společenství nebo členských států Evropské unie, z roku 1997*, neboť se nevztahuje pouze na ohrožení finančních zájmů ES, nýbrž všech zájmů ES.

Cílem této úmluvy je potírání korupčních jednání mezi veřejnými činiteli pracujícími jak pro Evropské společenství, tak na národní úrovni.

Jedná se o akt Rady Evropy, tedy unijní nástroj, proto je zajištěn v tomto případě určitý typ kontroly prostřednictvím Evropského soudního dvora, který má pravomoc rozhodovat spory mezi členskými státy týkající se plnění a eventuálně výkladu Úmluvy.

Vzhledem k tomu, že rozlišení mezi veřejnoprávní a soukromoprávní oblastí nemusí být vždy jednoznačné, byla přijata Radou EU „*Společná akce o korupci v soukromém sektoru*“²⁰⁰ a následně „*Rámcové rozhodnutí o boji proti korupci v soukromém sektoru*.“²⁰¹

Oba tyto pracovní výstupy Rady EU kriminalizují aktivní i pasivní korupci v podnikatelské činnosti ziskových i neziskových subjektů.

²⁰⁰ *Společná akce o korupci v soukromém sektoru* (č. 98/742/SVV).

²⁰¹ *Rámcové rozhodnutí Rady EU č. 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003, o boji proti korupci v soukromém sektoru.*

Závěr a úvahy de lege ferenda

Jak jsem již zdůraznila v úvodu své práce, zabývala jsem tématem korupce pouze z pohledu oboru mně blízkého, tedy práva trestního hmotného. Pokud jsem se věnovala fenoménu korupce i z pohledu jiných vědních disciplín, tak vždy pouze v nutné souvislosti s trestněprávní úpravou.

Závěrem bych ráda shrnula nejdůležitější poznatky, ke kterým jsem dospěla při tvorbě rigorózní práce. Z každé kapitoly vyberu to nejdůležitější, co bych chtěla na tomto místě zdůraznit.

V první a druhé kapitole jsem se věnovala tématu korupce z pohledu nauky o kriminalitě. V jejím rámci jsem vyzdvihla specifickou povahu korupční kriminality spočívající v oboustranné zainteresovanosti subjektů korupčního vztahu na zdárném průběhu korupční transakce a v důsledku toho vysoké míry latence korupčních jednání.

Tato popsaná zvláštnost korupční kriminality se pak musí logicky odrazit ve zvolených způsobech kontroly a potírání korupce. Dle mého názoru je žádoucí při snaze o minimalizaci korupčních jednání preferovat a stále znovu zdůrazňovat účinné formy preventivních programů, rovněž i vytipovat a eliminovat kriminogenní situace.

Pojem korupce jsem podrobila analýze z hlediska lingvistického, trestněprávního, sociologického, z pohledu naší právní úpravy i úprav zahraničních, a učinila jsem závěr, že tento pojem není vhodný pro podání všeobecně platné definice, nýbrž je vhodnější definovat základní charakteristické znaky korupce, což jsem v příslušné kapitole učinila.

Třetí kapitola byla věnována problematice potírání korupce z hlediska historie právních úprav zejména na území našeho státu za posledních 150 let.

V rámci této kapitoly jsem poznala propracovanou právní úpravu potírání korupce z dob platnosti říšského trestního zákoníku na našem území, jejíž mnohé instituty a formy postihu úplatkářství se zachovaly až do dnešních dní v rámci platné právní úpravy rakouské, která na tuto právní úpravu bezprostředně navázala.

Československá trestněprávní úprava po roce 1950 se od tohoto modelu diametrálně odchýlila s přijetím nového trestního zákona a v souvislosti se změnou společensko-politických poměrů. Určitou historickou zajímavostí je rovněž původ pojmu veřejného činitele na území českého státu, který je třeba hledat v období první republiky, v zákoně o úplatkářství z roku 1924.

Čtvrtou kapitolu mohu označit za kapitolu stěžejního významu, neboť se zabývá v současnosti platnou a účinnou trestněprávní úpravou potírání korupce, zejména problematikou úplatkářství.

Při analýze platné trestněprávní úpravy postihu korupce jsem použila formu srovnání předešlé právní úpravy obsažené v trestním zákoně 140/1961 Sb. s novou platnou právní úpravou obsaženou v novém trestním zákoníku. Důvodem použití této metody srovnání je poměrně krátká doba čtyř let, která uplynula od nahrazení staré právní úpravy právní úpravou novou.

Nejdůležitější změny, které přinesl nový trestní zákoník v oblasti postihu korupce, lze klasifikovat do dvou základních skupin:

1. Změny drobné, zpřesňující, terminologické.
2. Změny podstatné.

Do první skupiny lze zařadit terminologickou změnu pojmu veřejného činitele na nový pojem úřední osoby, změnu označení trestného činu přijímání úplatku na přijetí úplatku a trestného činu podplácení na podplacení. Jedná se spíše o terminologické změny nežli změny v obsahu pojmu.

Mezi změny podstatné je třeba zařadit zpřísnění trestní represe u trestného činu přijetí úplatku, podplacení a nepřímého úplatkářství zvýšením trestních sazeb a rovněž i vypuštění institutu účinné lítosti z právní úpravy úplatkářství. Podstatnou změnou je výslovné rozšíření skutkových podstat trestných činů úplatkářských o možnost postihu nejen uplácení přímého, ale rovněž nepřímého prostřednictvím jiné osoby, jejíž trestní

odpovědnost bude podle formy a míry její účasti na trestném činu posuzována buď jako spolupachatelství, či účastenství.

K naplnění typových znaků skutkové podstaty trestného činu přijetí úplatku a podplacení je nezbytná souvislost s obstaráváním věcí obecného zájmu. Pojem obstarávání věcí obecného zájmu není legálně vymezen v trestním zákoníku. Z tohoto důvodu je interpretován a aplikován na jednotlivé konkrétní případy k tomu příslušnými soudy. Je však třeba přiznat, že judikatura k tomuto pojmu není jednotná. De lege ferenda by stálo za zvážení z důvodů právní jistoty stanovit legální definici tohoto pojmu přímo v TZ.

Navrhuji z hlediska uvažovaných změn v oblasti trestněprávního postihu korupce zařadit úplatkářství v soukromém sektoru do hlavy VI. mezi trestné činy hospodářské dílu 3. mezi trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky, kam dle mého názoru již z důvodů svého objektu patří. Současné systematické zařazení v hlavě X. mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných neodpovídá chráněnému zájmu úplatkářské trestné činnosti související s podnikáním.

Pátá kapitola bezprostředně navazuje na kapitolu čtvrtou, týkající se platné právní úpravy postihu korupce, neboť se podrobněji zabývá trestněprávním institutem zvláštní účinné lítosti v oblasti korupčních deliktů, který nebyl převzat z trestního zákona z roku 1961 do nového TZ, přestože jsem zjistila, že ve stejném časovém období roku 2009 byl v Rakouské republice tento způsob zániku trestní odpovědnosti zaveden do právního řádu za účelem efektivnějšího postihu závažných korupčních kauz. Hlavní smysl trestněprávního institutu účinné lítosti v oblasti korupce spatřuji v jeho preventivním působení na potenciální pachatele korupčních trestných činů.

De lege ferenda navrhuji jeho znovuzavedení do české trestněprávní úpravy potírání korupce pro trestné činy podplacení a nepřímého úplatkářství. Z hlediska efektivity jeho využívání považuji za potřebné zmírnit podmínku bezodkladnosti oznámení, a to v podobě, která byla uzákoněna na základě novely Tzák zákonem č. 122/2008 Sb. („vzhledem k okolnostem a svým poměrům bez zbytečného dokladu“).

Pro šestou kapitolu jsem čerpala poznatky o trestněprávní úpravě potírání korupce ze zahraničních zdrojů, a to z platné trestněprávní úpravy německé, rakouské a slovenské. Zaujala mne zjištěná podobnost platné trestněprávní úpravy potírání korupce v Německu a v Rakousku s trestněprávní úpravou, která platila na území českého státu v době účinnosti trestního zákona z roku 1852. Slovenská trestněprávní úprava potírání korupce je dle mého názoru dobře propracovaná a široce koncipovaná. Mohla by se stát zdrojem inspirace de lege ferenda pro českou trestněprávní úpravu postihu korupce.

Sedmá kapitola, věnovaná mezinárodněprávním a evropským nástrojům potírání korupce, je dokladem toho, jak velkou roli sehrávají tyto smluvní instrumenty ve vnitrostátním právu členských států. Ve velkém rozsahu ovlivňuje národní právní úpravu postihu korupce v České republice kontrolní činnost skupiny států proti korupci GRECO. Jedná se o kontrolní orgán Rady Evropy, který monitoruje implementaci protikorupčních nástrojů Rady Evropy v rámci propracovaného mechanismu hodnotících kol. Pracovním výstupem jsou zprávy určené hodnocenému státu, které zároveň obsahují termín pro splnění konkrétních doporučení.

Seznam zkratek:

ČESKOSLOVENSKÝ TRESTNÍ ZÁKON - zákon č. 86/1950 Sb., ve znění pozdějších předpisů,

GET - skupina hodnotitelů GRECO Evaluation Team,

GRECO - Group of states against corruption, orgán ustanovený na základě činnosti Rada Evropy,

ObčZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,

ObchZ - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj,

PŘÍPRAVNÁ OSNOVA - Přípravná osnova československého trestního zákona o zločinech a přečinech z roku 1926,

ŘTZ - zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů,

SLOVENSKÝ TRESTNÍ ZÁKON - trestní zákon č. 300/2005 Z.z. ze dne 20. 5. 2005

StGB-AT - rakouský trestní zákon č. 60/1974 BGBl., ve znění č. 15/2004 BGBl.,

StGB – německý trestní zákoník č. 3322/1998 BGBl.,

StGB-CH – švýcarský trestní zákon z 21. 12. 1937 (Schweizerisches Strafgesetzbuch),

TŘ - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů,

TZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,

Tzák - zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů,

UWG - rakouský zákon č. 448/1984 BGBl., proti nekalé soutěži, ve znění pozdějších předpisů, Bundesgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb,

ZOPO - zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam použité literatury a pramenů

Učebnice, komentáře, slovníky:

1. ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010
2. BLACK, Henry Campbell. Black's law dictionary: definitions of the terms and phrases of American and English jurisprudence, ancient and modern. 6th ed. St. Paul: West Publishing, 1990, XIV
3. DROSDOWSKI, Günther. Duden Deutsches Universalwörterbuch. 2. völlig neu. bearb. u. stark erw. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 1989
4. ESER, Albin, Barbara HUBER a Michael ÜBERHOFEN. Korruptionsbekämpfung durch Strafrecht: ein rechtsvergleichendes Gutachten zu den Bestechungsdelikten im Auftrag des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz. Freiburg im Breisgau: Iuscrim, 1997, XIII
5. FABRIZY, Ernst Eugen. Strafgesetzbuch: StGB samt ausgewählten Nebengesetzen : Kurzkommentar : mit einer Einführung und Anmerkungen unter Berücksichtigung der Rechtsprechung des Obersten Gerichtshofes und des Schrifttums. 8., neu bearbeitete Aufl. /. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2002, XIX
6. HÁCHA, Emil, Jiří HOETZEL, František WEYR a Karel LAŠTOVKA. Slovník veřejného práva československého. Repr. pův. vyd. z r. 1934. Praha: Eurolex Bohemia, 2000, VI
7. HOŘÁK, Stanislav RIZMAN, Pavel ŠÁMAL, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. Trestní právo hmotné. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010
8. KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Beck, 1995, XXII
9. KUŤÁKOVÁ, Eva. Moudrost věků: lexikon latinských výroků, přísloví a rčení. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1988
10. MADAR, Zdeněk. Slovník českého práva. 1. vyd. Praha: Linde, 1999

11. MILOTA, Albert. Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice: právo hmotné. Kroměříž: Gusek, 1926, XXIII
12. NĚMEC, Bohumil. Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. fotoreprint. Praha: Paseka, 2001
13. NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMALI, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2010
14. SCHÖNKE, Adolf, Theodor LENCKNER a Horst SCHRÖDER. Strafgesetzbuch: Kommentar. 26. neu bearbeitete Aufl. München: Beck, 2001, XXXIII
15. ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. Trestní zákon: komentář. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Beck, 2004
16. TILCH, H.: Deutsches Recht – Lexikon, Band 1, C. H. Beck'sche Verlag, München, 1992

Monografie:

1. CLAUSSEN, Hans Rudolf a Heribert OSTENDORF. Korruption im öffentlichen Dienst: ein Überblick. 2. Aufl. Köln: Heymanns, 2002, XII
2. DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít, ŠIMÍČEK, Vojtěch, Korupce: projevy a potírání v České republice a v Evropské unii. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006
3. GRAZIANO, Luigi. Lobbying, pluralism, and democracy. Houndmills: Palgrave, 2001
4. HAYEK, Friedrich August von. Cesta do otroctví. Praha: Academia, 1990
5. CHMELÍK, Jan, Pozornost, úplatek a korupce. Praha: Linde, 2003
6. PETROVSKÝ, Karel, Korupce po česku. Praha: Eurolex Bohemia, 2007
7. ÜBERHOFEN, Michael. Korruption und Bestechungsdelikte im staatlichen Bereich: ein Rechtsvergleich und Reformüberlegungen zum deutschen Recht. Freiburg im Breisgau: Iuscrim, 1999. XXXVII

Judikatura:

1. Zpráva Trestního kolegia Nejvyššího soudu Československa č. 16/1988 trestní části Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (Tpjf 28/87) s. 168–173
2. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 7 Tdo 311/2013
3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. října 2009, sp. zn. 7 Tdo 931/2009
4. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2010, sp. zn. 3 Tdo 1483/2009, uveřejněné pod číslem 55/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky Rt 1266 Rozhodnutí KR I 1444/23 (Sbírka Vážný 1923)
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky Rt 2756 Rozhodnutí Zm II 409/26 (Sbírka Vážný 1927)
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14.3.1929, Zm I 771/28
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky – Zm I 233/30 (č. 4160/31 Sb. rozh. tr.)
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14.3.1929, Zm I 771/28
10. Rozhodnutí krajského soudu v Českých Budějovicích z 1.11.1951, 3 Tk 206/51
11. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. 8 Tdo 708/2009, uveřejněné pod číslem 40/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek
12. Judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 14/93
13. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR č. 1/1978 a č. 16/1988
14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 TDO 81/2011
15. Judikát č. 16/81 Sb. rozh. tr.
16. Rozhodnutí č. 17/1978, č. 16/1988 Sb. rozh. tr.
17. Rozhodnutí č. 6 Tdo 272/2008 Sb. rozh. tr.
18. Rozhodnutí pléna Ústavního soudu č. 6/98, 282/1998 Sb., N 123/12 SbNU 191.
19. Rozhodnutí 8 Tdo 708/2009
20. Rozsudek Okresního soudu Klatovy z 26. 4. 2006, 1T 38/2006
21. NS ČSSR – Plsf 1/78 (č. 17/78 Sb. rozh. tr.)
22. NS ČSR – 2 Tz 186/56 (č. 5/57 Sb. rozh. tr.)
23. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2006, sp. zn. 32 Odo 189/2005

24. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 29. října 2007, sp. zn. 25 Cm 254/2004

Časopisecké články a sborníky:

1. CRHA, Lumír. Korupce nebo lobbying. Státní zastupitelství, 2006, č. 12, Praha: Orac, s. 20 a násl.
2. Časopis PRÁVNÍK, ročník 91, rok 1952, vydal Právnický ústav Ministerstva spravedlnosti, článek Zákonná opatření Lidové Číny proti korupci, str. 618
3. FENYK, J., Projekt evropského veřejného žalobce (Nová podoba mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech v rámci členských států Evropské unie), Acta universitatis Carolinae-Iuridica 2, 2008, Praha: Karolinum, str. 31–51
4. GRIVNA, T., Boj proti korupci prostředky evropského práva, Acta universitatis Carolinae-Iuridica, 2007–1, Praha: Karolinum, str. 131–149
5. GRIVNA, T., Trestní postih korupce v soukromém sektoru, Trestněprávní revue, Praha: C.H.Beck, 2005, č. 7–8. s. 169–170
6. GRIVNA, T., HORNÍK, J. Využití účinné lítosti pro korupční trestné činy, Trestněprávní revue. Praha: C.H.Beck, 2012, č. 7- 8, str. 157 a násl.
7. KALA, Miloslav. Korupce. Trestní právo, 2013, č. 4. Praha: Wolters Kluwer, s. 4-13
8. KOUKAL, P., Korporátní pravidla Compliance a nový trestní zákon, Právní rádce 2/2010, Praha: Economia, str. 31 a násl.
9. MADLIAK, J., FICO, M., PUCHALLA, M.: Rekodifikácia slovenského trestného práva, Trestní právo č. 7-8/2006 LexisNexis, s. 76-80
10. PŘEPECHALOVÁ, K., FOREJT, P., RŮŽIČKA, M. Účinná lítost ve věcech úplatkářství do právního řádu ČR? Právní rádce, 2011, č. 12, Praha: Economia, s. 44
11. TERYNGEL, Jiří. K postihu korupce v novém trestním zákoníku, Trestní právo, Praha: Novatrix. 2010, č. 4, str. 4 a násl.

Hlavní internetové zdroje:

1. Transparency International – Česká republika, o.p.s.
www.transparency.cz
2. Rozhodnutí a stanoviska Nejvyššího soudu
www.nsoud.cz
http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/
3. Wikipedia – Die freie Enzyklopädie
de.wikipedia.org
<http://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite>
4. Das Rechtsinformationssystem des Bundes
[www.ris.bka](http://www.ris.bka.at)
<https://www.ris.bka.gv.at/>
5. Wikicitáty
cs.wikiquote.org
<http://cs.wikiquote.org/wiki/Moc>
6. Hospodářská komora České republiky
www.komora.cz
<http://www.komora.cz/hlavni-zpravy/anketa-hk-cr-korupce-stale-kvete.aspx>
7. Transparency International Deutschland e.V.
www.transparency.de
<http://www.transparency.de/Wirtschaft>
8. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
www.psp.cz
<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>
9. Vládní výbor pro koordinaci boje s korupcí
www.korupce.cz
http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/A3b---doplnujici-analyza-do-AK-Matas.pdf
10. Ministerstvo spravodlivosti SR
www.justice.gov.sk
<http://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Uvod.aspx>

11. Elektronická Zbierka zákonov Slovenskej republiky

www.zbierka.sk

Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv

12. Ministerstvo vnitra České republiky

www.mvcr.cz

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu>

Jiné zdroje:

1. Analýza whistleblowingu a ochrany oznamovatelů korupčního jednání, přijata vládou ČR na základě usnesení č. 409, ze dne 13. června 2012
2. BIBLE: Písmo svaté Starého a Nového zákona : včetně deuterokanonických knih : český ekumenický překlad. 3. přeprac. vyd., 1. vyd. v ČBS. Praha: Česká biblická společnost, 1993
3. CÍSAŘOVÁ, E., NAVRÁTILOVÁ, Z., HOŘEJŠ, N., BEŇO, P. Whistleblowing a ochrana oznamovatelů v České republice, Transparency International Česká republika. Listopad, 2009
4. Global Corruption Report 2009: Corruption and Private Sector. Transparency International, projekt VIVA ETIKA, printed in the United Kingdom at the University Press, Cambridge, str. 8
5. MERGES, Hans Dieter. Die Strafausschließungsgründe der Bestechungsdelikte. Tübingen: Copy-Center, 1995. XVIII
6. Strategie vlády v boji s korupcí na období let 2013 a 2014, přijata vládou České republiky na základě usnesení č. 39, ze dne 16. ledna 2013
7. Vládní návrh zákona o lobbingu – usnesení vlády Slovenské republiky, číslo materiálu 5809/2005/10

Resumé

V předložené rigorózní práci jsem se zabývala problematikou postihu korupčních jednání z pohledu trestního práva hmotného.

Svoji pozornost jsem zaměřila zejména na běžné případy korupce, tedy na oblast úplatkářství, s důrazem na prevenci tohoto negativního jevu ve společnosti. Proto jsem do kapitoly druhé, věnované prevenci korupčních jednání, zařadila nově zvažovaný protikorupční nástroj označovaný jako whistleblowing. Jedná se o stanovení závazných pravidel pro oznamování nekalých jednání na pracovišti informátorem, kterým bude stávající či bývalý zaměstnanec.

Napříč celou prací usiluji o zdůraznění významu preventivních opatření při snaze o minimalizaci korupce. Preventivně působí a odrazuje potenciální pachatele korupčních trestných činů i institut zvláštní účinné lítosti, který však nebyl ke škodě věci převzat do nového trestního zákoníku. Zvažuje se jeho znovuzavedení do platné právní úpravy postihu korupce.

Při vytváření práce o korupci jsem nemohla opomenout pohled na korupci formou jiných vědních disciplín, jako jsou kriminologie, sociologie, historie, jazykovědní obory a použila jsem také metody komparace, aby pohled na zkoumaný jev byl komplexní.

Vzhledem k tomu, že platný trestní zákoník nabyl účinnosti teprve před čtyřmi roky, bylo nutné srovnávat i podrobně zkoumat trestněprávní úpravu předešlou v trestním zákoně z roku 1961. Usilovala jsem o to, aby v mé práci byly náležitě vysvětleny základní pojmy úplatkářských deliktů. Některé z nich jsou vymezeny přímo v TZ formou legálních definic (pojem úplatek, úřední osoba, obstarávání věcí obecného zájmu v obchodním styku). Ostatní jsou interpretovány judikaturou v konkrétních případech, jako například pojem obstarávání věcí obecného zájmu.

Po dokončení této práce jsem dospěla k závěru, že problematika korupce je tématem, které bude vždy aktuální v dnešní společnosti spravované na základě mnoha složitých pravidel a k tomu nutného byrokratického aparátu, nejen ve veřejné správě, ale i v soukromém sektoru. V oblasti úspěšného a efektivního postihu korupce jde o to, aby byly minimalizovány kriminogenní situace. Důležité je klást důraz na primární prevenci, která bude adresována veškerému obyvatelstvu, ze strany státu i neziskových organizací a dalších subjektů.

Summary

In this doctoral thesis I dealt with the issues of punishing acts of corruption from the perspective of substantive criminal law.

I focused my attention mainly on the common cases of corruption, the area of bribery, with emphasis on the prevention of this negative phenomenon in society. That's why I included a newly considered anti-corruption tool known as whistleblowing into the second chapter, devoted to the prevention of corrupt acts. It is the determination of binding rules for the reporting of unfair practices on the workplace by informant, who will be current or former employee.

Through the entire work I try to highlight the importance of preventive measures in an effort to minimize corruption. Also the institute of special effective repentance has preventive effect and discourages potential perpetrators of corruption offences, but, unfortunately, it wasn't taken up for the new Criminal Code. Its reintroduction into the current legislation of penalizing corruption is being considered.

When creating a work about corruption, I could not forget the view of corruption from the angle of other disciplines, such as criminology, sociology, history, philological disciplines, and I also used the comparative method, in order to make view at the examined phenomenon complex.

Given that the current penal code came into effect just four years ago, it was necessary to compare and scrutinize previous criminal legislation in the Criminal Code of 1961. I strived to properly explain the basic concepts of bribery offences in my work. Some of them are defined in the Criminal Code in the form of legal definitions (concepts as bribe, an official person, procuring items of general interest in the trade). Others are interpreted by the court's practice in specific cases, such as the concept of procuring items of general interest.

After completion of this work, I conclude that the issue of corruption is an issue that will always be up to date in today's society managed on the basis of many complex rules and the necessary bureaucratic apparatus, not only in the public sector, but also in the private sector. For the successful and effective prosecution of corruption it is important to minimize the criminogenic situations. It is important to emphasize primary prevention, which would be addressed to the entire population from the state and non-profit organizations and other entities.

Klíčová slova:

korupce, úplatek, úřední osoba

Key words:

corruption, bribe, official